

- ในการประชุมวันที่ 8 กันยายน 2545 ประชุมยกร่างมาตรการการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ณ ห้องประชุมศูนย์ฝึกอบรมธนาคารไทยพาณิชย์ ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง และ ตัวแทน อบต.บ้านปง ร่วมประชุม สรุปปัญหาลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ดังนี้

ปัญหาของลุ่มน้ำ มี 3 กรณี

1.กรณีสวนบวรวิศรต์ปลูกสิ่งก่อสร้างรुकล้าลำนน้ำแม่ตาช้างยังหาข้อยุติไม่ได้และไม่มีการรื้อถอนสิ่ง ก่อสร้างออก ตามคำสั่งของอบต. บ้านปง ที่ได้ดำเนินการแล้ว ตามคำชี้แจงของปลัด อบต. แต่ชาวบ้านได้ร้องเรียนมายังประธานคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูฯ ให้ดำเนินการดูแลในกรณี ปัญหาี้ เพราะสวนบวรวิศรต์ไม่ได้รื้อสิ่งก่อสร้างจริงดังคำชี้แจง และอบต.มิได้ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นจริง มติที่ประชุมคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูฯเสนอให้ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ม.3 ต.บ้านปง นายอิน สม สิงห์คำ ติดตามเรื่องดังกล่าวมีผลอย่างไรให้แจ้งคณะกรรมการศึกษาฯ รับทราบ จะได้หาแนวทางแก้ไขในขั้นต่อไป

2. กรณีปัญหาฝายวังจั่น หมู่ 2 ต.บ้านปง

เป็นปัญหาต่อเนื่องที่คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูฯ พยายามหาแนวทางแก้ไขให้ปัญหายุติโดยมีการจัดเวทีเจรจาเพื่อยุติปัญหาขึ้นหลายครั้ง และมีการทดลองทำแต่ด้วยไม้เพื่อทดลองใช้น้ำมาระยะหนึ่งที่ไม่เกิดปัญหาการใช้ น้ำของ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ตำบลบ้านปง ในส่วนของปลายน้ำต้องการให้เกิดการแก้ไขปัญหาย่างถาวร โดยสร้างแต่ด้วยคอนกรีตแทนอันเดิมที่เสียหายไป ที่ประชุมมีมติให้มีการจัดประชุมเพื่อยุติปัญหาในวันที่ 15 ก.ย. 45 ณ วัดบ้านปง ม.2 ต.บ้านปง อ.หางดง โดยให้เชิญตัวแทนผู้ใช้น้ำ แก่เมือง แก่ฝ่าย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุม

3.กรณีปัญหาการกั้นลำห้วยสาธารณะและการบุกรุกป่าไม้ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการกระทำของผู้มีอิทธิพลของกลุ่มทุนที่เข้ามาซื้อที่ดิน ที่ บ้านปางยาง ม.7 ต.บ้านปง ที่สร้างปัญหาให้กับชุมชนและลุ่มน้ำแม่ตาช้าง และเป็นพื้นที่ปิด การประสานงานค่อนข้างยากลำบากเนื่องจาก หนึ่ง ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่อยู่ในมอับโอบล้อมด้วยภูเขา สอง ชาวบ้านในพื้นที่จะไม่ให้ข้อมูลรายละเอียดใดๆ เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะชาวบ้านใน ม.7 ส่วนใหญ่เกือบ 100% เป็นแรงงานรับจ้างในทั้งสองโครงการ คือโครงการบ้านดั่งหัวหิน และโครงการบ้านจัดสรรปางยาง 2 ที่ประชุมเสนอให้มีตัวแทนประสานงานข้อมูลพื้นที่ให้ได้ข้อมูลเป็นจริงจะได้นำมาประกอบการแก้ไขปัญหาได้

- ในวันที่ 30 ตุลาคม 2545 มีการประชุมแก้ไขปัญหาการรुकล้าลำนน้ำแม่ตาช้าง ณ ห้องประชุม ศูนย์ฝึกอบรมธนาคารไทยพาณิชย์ ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ จึงพอจะสรุปการประชุมคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ได้ดังนี้

สถานการณ์

พื้นที่กลางน้ำ ตำบลบ้านโป่ง

1. ปัญหาที่เกิดจากธรรมชาติ ฝนตกหนักในช่วงอาทิตย์ที่ผ่านมาทำให้เกิดความเสียหายในหลายหมู่บ้าน

- ดินถล่มเป็นบางจุด
- ถนนได้ในหมู่บ้านได้รับความเสียหาย ม.4 บ้านทุ่งโป่ง
- ม.3 น้ำท่วม บ้านแกเคื่อ น้ำมาจากห้วยปรอด
- ได้แจ้งเรื่องแก่ อบต.บ้านโป่งให้รับทราบและให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

2. กรณีปัญหาของสวนบัววิสูตร หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านโป่ง

- ในกรณีปัญหาการรुकล้าลำน้ำแม่ตาช้างของสวนบัววิสูตรเหตุเกิดเมื่อหลายเดือนก่อนโดยชาวบ้าน ม.3 ได้ร้องเรียนไปที่ อบต.บ้านโป่ง ให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และอบต.ได้ทำหนังสือสั่งให้ทางสวนบัววิสูตรหรือถอนกำแพงที่สร้างล้าลำน้ำออก และ ทางฝ่ายก่อสร้างของสวนบัวฯ ได้รื้อถอนตามหนังสือ อบต.ได้ถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐาน แต่หลังจากนั้นหนึ่งอาทิตย์ ฝ่ายก่อสร้างของสวนบัวฯ ก็ได้ก่อสร้างกำแพงล้าลำน้ำเหมือนเดิม และ อบต.บ้านโป่งก็ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ ทำให้ประธานกรรมการบริหารต้องลาออกจากตำแหน่ง คือนายจตุรนต์ พันธุ์ยานนท์

- ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหลังจากการก่อสร้างกำแพงรुकล้าลำน้ำแล้วเสร็จ คือ จะเกิดน้ำท่วมที่บริเวณบ้านแกเคื่อ บ้านดง และบ้านโง้งป่าหมาก ม.3 ต.บ้านโป่ง เพราะลำน้ำจะแคบลงและจะตื้นเขิน เมื่อฝนตกลงมาจะทำให้มีน้ำระบายน้ไม่ทัน และเอ่อล้นขึ้นมาท่วมบ้านเรือนเสียหายและน้ำจะเสาะถนนสายสะเมิง-หางดง ให้ได้รับความเสียหายเช่นกัน ส่วนในหน้าแล้งปริมาณน้ำในลำน้ำจะน้อยลงกว่าหน้าฝนค่อนข้างมากและจะไหลผ่านเส้นทางนี้ได้น้อยเพราะลำน้ำตื้นเขินและแคบลง

ข้อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคณิศสวนบัววิสูตร

- ศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้น และดำเนินการแก้ไขเป็นขั้นตอน
- ขอศึกษาแบบแปลนก่อสร้างอาคารของสวนบัววิสูตร ที่ อบต.บ้านโป่ง
- ทำหนังสือถึง กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่
- ทำหนังสือถึง อบต.บ้านโป่ง อีกครั้ง
- ใช้พลังมวลชน และชาวบ้าน ม.3 ต.บ้านโป่ง
- ให้ผู้ใหญ่บ้าน ม.3 ทำประชาคมหมู่บ้าน กรณีปัญหาสวนบัวฯ พร้อมแนบรายชื่อประชาคมหมู่บ้านไว้เป็นหลักฐานในการดำเนินเรื่องต่อไป
- ลงดูพื้นที่เพื่อให้เห็นข้อเท็จจริงในการสร้างกำแพงรुकล้าลำน้ำแม่ตาช้าง

- สวนบัวรีสอร์ท ปล่องน้ำเสีย และขยะลงลำน้ำ ทำให้น้ำบริเวณดังกล่าวเน่าเสีย
- ในพื้นที่มีอิทธิพลมาก

มติที่ประชุม คือ

- 1.ให้ประธานคณะกรรมการศึกษาฯ ทำหนังสือถึงพ่อหลวงหมู่ที่ 3 ให้จัดประชุมประชาคมหมู่บ้านกรณีปัญหาสวนบัวรีสอร์ท
- 2.ลงพื้นที่ตรวจสอบสวนบัวฯ โดยใช้กิจกรรมตรวจสอบสายน้ำประจำปีของคณะกรรมการศึกษาฯ เป็นเครื่องมือในการหาข้อมูลของสวนบัวฯ และทุกระยะที่มีปัญหา
- 3.จัดทำแผนป้องกันการใช้ทรัพยากร
 - 3.1.ทำป้ายรณรงค์ในการรักษาลำห้วย ลำน้ำแม่ตาช้าง
 - 3.2.สัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์เพื่อร่วมกันหาแนวทางแก้ไข

ปัญหา

3.ปัญหาป่าไม้ถูกทำลายและการขยายพื้นที่ทำกิน

-ในปัจจุบันยังมีชาวบ้านบางกลุ่มขยายพื้นที่ทำกินโดยเฉพาะในพื้นที่ ม.8 บ้านน้ำจุ่ม ต.บ้านปาง ขยายพื้นที่ทำกินเข้าไปในเขตป่าด้วยการตัดถางป่า

-พ่อหลวงบ้าน ม.8 ไม่สามารถควบคุมสมาชิกหมู่บ้านของตนได้

-ภายใน ม.8 มีความขัดแย้งกันระหว่างห่อมบ้าน 3 ห่อมบ้าน ที่ต้องการเป็น

อิสระแยกเป็นหมู่บ้านใหม่

มติที่ประชุม คือ สำรวจพื้นที่ป่าและพื้นที่ทำกิน และจัดทำขอบเขตให้ชัดเจน

2.การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดการปัญหาในระดับลุ่มน้ำ

- สำหรับในวันที่ 9 มิ.ย. 45 มีการประชุม คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ณ ห้องประชุม 1 ตึกศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นั้นมีผู้เข้าร่วมประชุม คือ ตัวแทนของรีสอร์ท จำนวน 1 คน ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน คณะกรรมการฯ จำนวน 24 คน ทีมวิจัย จำนวน 4 คน และนักศึกษา จำนวน 1 คน รวมทั้งหมด 31 คน เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาและสร้างความเข้าใจร่วมในปัญหาการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ทำให้เห็นถึงกระบวนการของชุมชนที่พยายามหาวิธีจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำแม่ตาช้างแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง การแก้ไขปัญหาทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ส่วนที่สอง การแก้ไขปัญหาของกลุ่มสถานประกอบการที่ไม่ให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา

สถานการณ์ของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เสนอภาพรวมของสถานการณ์ กลุ่มต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ และกลุ่มสถานประกอบการดังนี้

สถานการณ์ของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

เป็นสถานการณ์ที่อยู่ในช่วงผ่อนคลายไม่มีปัญหาเรื่องการใช้น้ำเพราะความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตรลดลง และเป็นช่วงที่ผลผลิตกำลังออกทั้งลิ้นจี่ ถั่วเหลือง และถั่วลิสง ชาวบ้านจึงมีภาระกิจในการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ไม่ต้องเกี่ยวพันกับการใช้น้ำ ประกอบกับเป็นช่วงฤดูฝนๆ ตกมาก ทำให้ปริมาณน้ำในลุ่มน้ำแม่ตาช้างเพิ่มขึ้นส่งผลให้น้ำในบ่อน้ำตื้นของหมู่บ้านเพิ่มขึ้นไปด้วย ทำให้มีน้ำใช้เพียงพอและเหลือเพื่อ

สถานการณ์ของกลุ่มสถานประกอบการ

กลุ่มสถานประกอบการเริ่มต้นตัวต่อกระบวนการแก้ไขปัญหของชุมชนที่พยายามสร้างการมีส่วนร่วมในการ “ร่างมาตรการ” ที่จะทำให้สามารถจัดสรรและแบ่งปันน้ำได้อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม และทำให้กลุ่มสถานประกอบการเกิดการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของชุมชนที่กำลังร่วมกันแก้ไขปัญหของลุ่มน้ำที่พยายามหาแนวทางจัดการปัญหาการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นด้วยตนเอง ซึ่งในระยะเริ่มแรกของการแก้ไขปัญหานั้นไม่ได้รับความร่วมมือจากกลุ่มสถานประกอบการเท่าที่ควร องค์กรชุมชนมีการจัดเวทีร่วมกันหลายครั้งทั้งในระดับหมู่บ้าน ระดับพื้นที่ และระดับลุ่มน้ำ เพื่อศึกษาปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหามีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันทั้งลุ่มน้ำ แนวทางหนึ่งที่ชุมชนคิดว่าจะสามารถแก้ไขปัญหได้ คือการ สร้าง กติกา หรือ มาตรการ ที่ให้ทุกกลุ่มมีส่วนร่วม ที่จะสามารถแก้ไขปัญหได้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของลุ่มน้ำ จากกระบวนการภาคประชาชนดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มสถานประกอบการออกมาเคลื่อนไหวด้วยการจัดประชุมเฉพาะกลุ่มถึงสามครั้ง และเชิญตัวแทนชุมชนต้นน้ำ กลางน้ำ และ ปลายน้ำ กลุ่มละหนึ่งคนเข้าร่วมประชุม จากเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลปัญหาของกลุ่มสถานประกอบการ ทำให้พบว่ากลุ่มสถานประกอบการที่จะมีส่วนร่วมกับชุมชนด้วยการเสนอแนวคิดในการแบ่งปันน้ำโดยเสนอขอใช้น้ำตอนกลางคืนส่วนตอนกลางวันจะปล่อยน้ำให้ชาวบ้านได้ใช้อย่างเต็มที่ และมีข้อท้วงติงใน “ร่าง” อยู่ สามประเด็น คือ ประเด็นแรก สิทธิส่วนบุคคลในการจัดการทรัพยากร ดิน และน้ำ ประเด็นที่สอง ความไม่เชื่อถือในศักยภาพขององค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหา ประเด็นที่สาม ความไม่เชื่อถือในศักยภาพของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการดูแลจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ประเด็นที่สี่ การจัดการทรัพยากรควรเป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองท้องถิ่นคือ อบต. และมีข้อเสนอแนะอยู่สองประเด็นคือ ประเด็นแรก ความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมในการแก้ไขปัญหาโดยเสนอให้พื้นที่ปลายน้ำชูดบหรือสระในพื้นที่ด้วยเหมือนกัน ประเด็นที่สอง เสนอ

สนับสนุนงบประมาณของกลุ่มสถานประกอบการในการแก้ไขปัญหาของกลุ่มน้ำด้วยการให้หาแหล่งเก็บน้ำใหม่

ข้อสังเกตพบว่ากลุ่มสถานประกอบการยังคิดเรื่องผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจของตนเป็นหลักอยู่คือการกั้นน้ำเพื่อความสวยงามของสถานที่ลืมนึกถึงความเดือดร้อนของชุมชนที่ใช้น้ำร่วมกัน และละเลยต่อข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกั้นน้ำในที่สาธารณะเพื่อค้ำน้ำไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว และพยายามที่จะใช้ระบบอุปถัมภ์ในการแก้ไขปัญหา แต่อย่างไรก็ตามถือว่าเป็นผลสำเร็จของกระบวนการประชาชนในระดับหนึ่งที่สามารถกระตุ้นให้กลุ่มสถานประกอบการออกมามีส่วนร่วมในการสร้างมาตรการการจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้

- ในการประชุม วันที่ 8 กันยายน 2545 ณ ศูนย์ฝึกอบรมธนาคารไทยพาณิชย์ ต.บ้านปง อ.หางดง จ.เชียงใหม่ จากเวทีประชุม มีการแลกเปลี่ยนพูดคุยและเสนอความคิดที่หลากหลายในแต่ละประเด็น และสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

1. สถานการณ์กลุ่มต้นน้ำ

สถานการณ์ของกลุ่มต้นน้ำโดยรวมช่วงนี้ไม่มีปัญหาเนื่องจากมีฝนตกมาก ลินจีที่ปลูกในเขตแม่น้ำไพร และทุ่งจั่ว ตำบลบ้านปงเริ่มติดดอกซึ่งเป็นลินจิ้นอกฤดู จะเก็บผลผลิตได้ในช่วงเดือนม.ค. – ก.พ. 46 ไม่ได้ใช้น้ำแม่ตาช้าง ใช้น้ำฝนในการผลิต

กลุ่มต้นน้ำไม่มีปัญหาแต่มีข้อเสนอแนะ คือการแก้ไขปัญหาต่างๆ ควรเตรียมการแต่เนิ่นๆ เพื่อรับมือสถานการณ์ปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

2. สถานการณ์กลุ่มกลางน้ำ

สถานการณ์โดยรวมมีปัญหาเรื่องดังนี้

- น้ำท่วมปริมาณน้ำที่มีมากเกินไปทำให้น้ำพื้นที่ ม.3 บ้านเก่าเคื่อ บ้านเด่นกระต่าย ซึ่งเป็นน้ำที่มาจากห้วยปุ่รอด

- ฝ่ายวังหลวง พื้นที่ ม.4 ขาดเป็นช่วงๆ เพราะฝ่ายแคบและตื้นเขินไม่สามารถรับปริมาณน้ำที่มีมากได้

- บริเวณแคมป้าไม้ ระดับน้ำอยู่ต่ำกว่าระดับท่อทำให้น้ำไหลล้นท่อและไหลนองถนน

- ซอยบ้านร่มเย็น ม.4 ถนนพังได้รับความเสียหาย

- มีชาวบ้านบางคนเข้าไปแผ้วถางป่าด้านเหนือบ้านกลางดอยรีสอร์ท หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง

แนวทางการแก้ไขปัญหา

- ประสานงาน อบต.บ้านปง

- ประสานงานอำเภอหางดง

- ประสานงานพ่อหลวงบ้านและลูกบ้านให้ช่วยกันซ่อมแซมฝ่ายวังหลวงที่พัง

สถานการณ์สถานประกอบการ

- บริเวณพื้นที่บ้านกลางคอยรีสอร์ทตึงพัง
- เบตวลิตา และสวนบัวรีสอร์ทได้รับความเสียหายมาก
- การประสานงานกับกลุ่มสถานประกอบการในการร่วมกิจกรรมของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างมี 3

ลักษณะ

- 1.ให้ความร่วมมือด้วยดี เช่น ศูนย์ฝึกอบรมธนาคารไทยพาณิชย์ กฤษดา คอยรีสอร์ท บ้านยอดคอยรีสอร์ท เป็นต้น
- 2.อย่างไรก็ได้แล้วแต่คณะกรรมการศึกษา ฯ
- 3.ไม่ให้ความร่วมมือ เช่น ไร่สวัสดิ์ อุทยานล้านนา เป็นต้น

แนวทางการแก้ไขปัญหา

- 1.แจ้งให้ทราบทุกครั้งเวลาจัดกิจกรรม
- 2.ให้ตัวแทนเข้าไปสำรวจพื้นที่ปัญหา

สถานการณ์ของ อบต.บ้านปง

สถานการณ์ของ อบต.บ้านปง เป็นช่วงถ่ายโอนเปลี่ยนกรรมการบริหารและประธานกรรมการบริหาร ทำให้การทำงานขาดความต่อเนื่องบางกรณี แต่ประธานคณะกรรมการบริหารคนใหม่ คือนายวิญญูพงศ์ คงพฤกษ์ ก็พยายามเข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการฯ ทุกครั้งเท่าที่จะมีเวลา และมีกรณีปัญหาเร่งด่วน อยู่ 2 กรณี คือ ปัญหาน้ำท่วม ม.3 ม.4 และ ม.8 และปัญหา กรณีสวนบัว ฯ ปลุกสิ่งก่อสร้างรुक้ำลำน้ำ ที่ อบต.กำลังพยายามติดตามเรื่องเพื่อแก้ไขปัญหา

-งบประมาณกลางของอบต.บ้านปงมีอยู่ 95,000 บาท แต่ขณะนี้เงินเหลืออยู่ 10,000 บาท ซึ่งไม่พอกับการแก้ไขปัญหา น้ำท่วมฝ่ายพัง

-ชาวบ้านร้องเรียนมาทางประธานคณะกรรมการฯ ให้ช่วยดำเนินการดูแล กรณีสวนบัวรีสอร์ทปลุกสร้างสิ่งก่อสร้างรुक้ำลำน้ำแม่ตาช้าง และกล่าวหา อบต. บ้านปง ละเลยการปฏิบัติหน้าที่

แนวทางการแก้ไขปัญหา

- อบต. ทำเรื่องเสนอขอของบกลางของอำเภอมาช่วย สนับสนุนแก้ไขปัญหา น้ำท่วม
- กรณีสวนบัว ฯ ได้มีการติดตามแก้ไขปัญหายอย่างต่อเนื่องแต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ให้

3. สถานการณ์กลุ่มปลายน้ำ

สถานการณ์โดยรวมส่วนใหญ่จะประสบปัญหาน้ำท่วม เพราะปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมามีมากเกิดปัญหา คือ

- ฝ่ายเปาขาด
- ขยะไหลมาตามลำน้ำมากและมาขังอยู่ที่ฝายข้างล่างเป็นจำนวนมาก
- ฝ่ายบ่อ มีดิน ทราบ ถูกน้ำพัดมากองเต็มหน้าฝาย

แนวทางการแก้ไขปัญหา

- ข้อเสนอให้สร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กไว้ในพื้นที่ปลายน้ำป้องกันน้ำท่วมและเก็บไว้ใช้ในหน้าแล้ง
- ฝ่ายเป่า พ้อหลวงได้เกณฑ์ลูกบ้านมาช่วยกันซ่อมแซมฝายด้วยการนำกระสอบทรายมาถ่วงในส่วนที่พังเอาไว้ เป็นการแก้ไขปัญหานเฉพาะหน้าไปก่อน
- ฝ่ายบ่อ ชาวบ้าน แก่เหมือง แก่ฝายได้ออมเงินกันคนละ 40 บาท เพื่อจ้างรถมาขุด ดินทรายที่ถูกน้ำพัดมากองหน้าฝายออก

3. การประชุมพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติม ร่างมาตรการ ในระดับผู้นำ

- ในวันที่ 9 มิถุนายน 2555 มีการพิจารณา “ร่างมาตรการ” ที่ประชุมมีการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่หลากหลาย ซึ่งเป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไข “ร่าง” ให้สมบูรณ์และครอบคลุมถึงปัญหาในทุกพื้นที่ ดังนี้

เนื้อหา

บททั่วไป

แก้ไข ข้อ 4,5,7,8,9, และเพิ่มเติมข้อ 10,11

หมวดที่ 1

แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ 3,4,8,11

หมวดที่ 2

แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ 1,2,3

ข้อ 4 – 5 -ให้เป็นไปในเรื่องของการรณรงค์สร้างจิตสำนึก

- การศึกษาผลกระทบของบริบทพื้นที่ของกลุ่มธุรกิจก่อนที่จะสร้างสถานประกอบการ หากจะสร้างหรือขยายกิจการต้องมีการศึกษาถึงความเหมาะสม และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับหมู่บ้าน และทรัพยากรมีหรือไม่

แนวทางการพัฒนา

-นำเข้าสู่ อบต.

-ทำความเข้าใจ พ.ร.บ. หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พ.ร.บ. ชลประทานราษฎร์. ชล

ประธานหลวง, คันและกู

-ทำความเข้าใจกับหน่วยงานป่าไม้

-เข้าร่วมการโซนนิ่งพื้นที่ จัดทำผังเมือง

-ประสานงานความร่วมมือกับอบต.ทุกพื้นที่

-ทำความเข้าใจและประสานงานกับชาวบ้านผู้ใช้น้ำ

สถานการณ์ความเคลื่อนไหวของแต่ละกลุ่มผู้ใช้น้ำแบ่งเป็น 4 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มชาวสวนลิ้นจี่ (ต้นน้ำและกลางน้ำ) ใช้น้ำในการทำสวนลิ้นจี่ลดลงมาก (ปลายเมษายน – กลางมิถุนายน) จะใช้น้ำเฉพาะล้างตะกร้าใส่ลิ้นจี่เท่านั้นเพื่อให้ลิ้นจี่สด
2. กลุ่มชาวไร่ถั่ว (กลางน้ำและปลายน้ำ) ไม่ได้ใช้น้ำ (เมษายน – พฤษภาคม) เพราะเป็นช่วงเก็บถั่ว
3. กลุ่มผู้ใช้น้ำบ่อ (กลางน้ำและปลายน้ำ) ไม่มีปัญหาในการใช้น้ำอุปโภค บริโภค เพราะฝนตกมาก ปริมาณน้ำในลำน้ำแม่ตาช้างมากและไหลซึมมาหล่อเลี้ยงบ่อน้ำดิน

4. กลุ่มสถานประกอบการ

รวมกลุ่มเคลื่อนไหวด้วยการจัดประชุมกลุ่มสถานประกอบการ 3 ครั้ง เพื่อร่วม กันหา แนวศึกษาปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหาการใช้น้ำ แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่แน่นอนอย่างไรในเรื่อง "ร่างมาตรการ" กลุ่มสถานประกอบการมีข้อ ท้วงติงและเสนอแนะอยู่ดังนี้

- ในเรื่องการขุดสระน้ำหรือบ่อน้ำ ในพื้นที่ของตัวเอง เสนอให้ขุดบ่อหรือสระในพื้นที่ ปลายน้ำ
- การใช้ที่ดิน หมวดที่ 3 ข้อ 5 ไม่เห็นด้วยโดยอ้างเป็นเรื่องของสิทธิส่วนบุคคลระหว่าง ผู้ซื้อและผู้ขาย และอ้างอำนาจหน้าที่ของป่าไม้ ซึ่งมีหน้าที่ควบคุม ดูแลยังไม่สามารถควบคุมได้
- เสนอให้มีการปรับปรุงแก้ไข "ร่างมาตรการ" ให้สามารถมีผลบังคับใช้ได้
- ในเรื่องการใช้น้ำ ยินดีให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการฯและชาวบ้าน โดยขอใช้น้ำใน ช่วงกลางคืน ส่วนกลางวันจะให้เกษตรกรและชาวบ้านเป็นผู้ใช้น้ำ
- การลดทอนน้ำลงครึ่งหนึ่ง มีความเป็นไปได้ยากกับสถานประกอบการ
- การกักน้ำของสถานประกอบการ เช่น Belle Villa สวนบัวรีสอร์ท และไร่สวัสดิ์ อ้างว่ากักน้ำเพื่อความชุ่มชื้นของไม้ประดับและความสวยงาม

ปัญหา "กติกา" หรือ "มาตรการ" ของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

- กฎหมายเรื่อง "ฝาย" คณะกรรมการศึกษาฯ ยังไม่เข้าใจเป็นแนวทางเดียวกัน
- การบุกรุกพื้นที่สาธารณะ (ลำเหมือง ฝาย ลำน้ำ ที่ดิน ป่าไม้)
- การกักเก็บน้ำ
- บทบาท อบต. ต่อนโยบายการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรของท้องถิ่น
- การแก้ไขปัญหาลำน้ำ
- แนวทางการใช้น้ำที่แตกต่างระหว่างกลุ่มทุนกับชุมชน

-ในวันที่ 30 มิ.ย. 45 มีการประชุมยกร่างมาตรการการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ขึ้น ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปง ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กฎหมายการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ร่วมกับ อาจารย์สมชาย วิชาศิลป์กุล คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สรุปประเด็นได้ดังนี้

1) การจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ของประเทศไทยในอดีตรัฐเป็นผู้กำหนดแผนการจัดการทรัพยากรแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งเป็นการจัดการที่มีข้ออ่อนอยู่หลายประการเนื่องจากการกำหนดแผนการจากรัฐไม่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ ลักษณะพื้นที่ของป่า และวิถีชีวิตระหว่างคนกับธรรมชาติทำให้เกิดปัญหาตามมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และในปัจจุบันรัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมจัดการดูแลทรัพยากรมากขึ้นตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ.2540 ประชาชนสามารถร่วมกันดูแลจัดการทรัพยากรท้องถิ่นด้วยตนเองได้ตามมาตรา 46 สิทธิในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลป หรือ วัฒนธรรม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) เรื่องที่ดิน ในสถานการณ์ปัจจุบันการใช้สิทธิหรือกรรมสิทธิ์ในที่ดินส่วนบุคคลมีแนวโน้มจะลดลงเพราะจะมีการจัดการร่วมมากขึ้น

3) กฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรมีหลายฉบับแต่ไม่ได้ถูกบังคับใช้ให้เกิดผลอย่างจริงจัง เพราะรัฐไม่มีกลไกที่แท้จริงในการจัดการดูแลเรื่องนี้ จึงทำให้ในบางพื้นที่ผู้มีอิทธิพลหรือผู้มีอำนาจใช้ช่องว่างที่มีอยู่เอาเปรียบและเบียดเบียนชาวบ้านผู้ไม่รู้กฎหมายและใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยไร้ขอบเขต

4) น้ำ เป็นปัญหาสำคัญระดับประเทศ ในลุ่มน้ำใหญ่ๆ เช่น ปิง วัง ยม น่าน รัฐเป็นผู้เข้ามาดูแลจัดการเอง ชุมชนผู้ใช้น้ำจะต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นคือต้องเสียภาษีน้ำให้กับรัฐ ส่วนลุ่มน้ำเล็ก เช่น ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ชุมชนสามารถร่วมกันเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยตนเองดังที่กำลังร่วมกันสร้างมาตรการการจัดการทรัพยากรซึ่งจะใช้เป็น กติกา หรือ กฎ ระเบียบ ของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่สามารถจัดการทรัพยากรได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น การใช้กติกา หรือมาตรการ ที่ชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้นนั้นมีแนวทางให้เกิดผลบังคับใช้ได้สองทางคือแนวทางที่หนึ่ง เสนอ ร่างมาตรการการจัดการทรัพยากร เข้าสู่ อบต. เป็น กฎ ข้อบังคับ อบต.มีอำนาจบังคับใช้ในระยะเริ่มแรก และสามารถโอนการใช้อำนาจคืนให้กับองค์กรประชาชนเป็นผู้ดูแล แนวทางที่สอง เสนอผ่านกฎหมายชลประทานราษฎร

สำหรับแผนการดำเนินการให้ "ร่าง" มาตรการการจัดการทรัพยากรเป็นที่ยอมรับของทุกกลุ่มและมีผลบังคับใช้ได้จริงในการจัดการแก้ไขปัญหการใช้ทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้างนั้น ชุมชนพยายามที่จะสร้าง กฎ กติกา หรือข้อบังคับของกลุ่มน้ำ และพยายามผลักดันเข้าสู่ อบต.ให้เป็น กฎ ข้อบังคับของท้องถิ่นที่ทุกกลุ่มยอมรับและสามารถบังคับใช้ได้อย่างเป็นจริง ในการดำเนินการสร้าง

มาตรการการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง มีปัญหาที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนที่ชุมชนพยายามที่จะแก้ไขดังนี้

ปัญหาในระดับชุมชน

- การทำฝายกั้นน้ำเพื่อใช้ประโยชน์ส่วนตัว
- การกักเก็บน้ำในพื้นที่ของตนเองมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น
- การเปลี่ยนแปลงเส้นทางสายน้ำ
- การรुकล้าลำนํ้าสาธารณะด้วยการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างขวางลำนํ้า
- ไม่มีแนวเขตริมตลิ่งที่ชัดเจนทำให้ไม่มีทางเดินสาธารณะ
- การทิ้งสิ่งปฏิกูลลงลำนํ้า
- การใช้ท่อนํ้าขนาดใหญ่ของสถานประกอบการเพื่อดึงนํ้าเข้าพื้นที่ตนเอง

ปัญหาระดับลุ่มน้ำ

- ลุ่มน้ำแม่ตาช้างครอบคลุมพื้นที่ 8 ตำบล 8 อบต.ที่มีพื้นที่คาบเกี่ยวกัน และปัญหาในแต่ละพื้นที่ที่ไม่เหมือนกัน จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือและสร้างความเข้าใจร่วมในทุกพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำแม่ตาช้างเพื่อให้ กฎ กติกา ที่ชุมชนกำลังดำเนินการ ผ่านองค์กรปกครองท้องถิ่น โดย อาศัยอำนาจของ อบต.ในแต่ละพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในการประสาน ความร่วมมือที่จะทำให้ การจัดการทรัพยากรมีผลบังคับใช้ได้โดยองค์กรชุมชนเป็นผู้ใช้อำนาจ

- การจัดการทรัพยากรของลุ่มน้ำแม่ตาช้างเป็นการจัดการโดยองค์กรชุมชนที่ไม่มีกฎหมายรองรับหรือบังคับใช้ ชุมชนจะต้องบัญญัติ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มาบังคับใช้ หากมีผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ให้กำหนดบทลงโทษเอาไว้

- การกั้นฝายในลำนํ้าสาธารณะเพื่อดึงนํ้าไปใช้ส่วนตัว ถือว่ามีความผิด ตามกฎหมายสองทาง คือ ผิด พ.ร.บ. การเดินเรือ และผิดกฎหมายแพ่งมีบทลงโทษทั้งจำ และปรับ

- อบต. มีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลรักษาพื้นที่ทรัพยากรท้องถิ่นหาก เกิดปัญหาในท้องถิ่นเมื่อมีชาวบ้านหรือสมาชิก อบต.มาร้องเรียน และอบต.ไม่ปฏิบัติหน้าที่ สมาชิกสามารถทำเรื่องร้องเรียนเอาผิด อบต.ได้ ถือว่าละเว้นการปฏิบัติหน้าที่

สรุปแผนการดำเนินการของ “ร่างมาตรการการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง”

ในระยะต่อไป ให้แต่ละกลุ่มกลับไปแก้ไข เพิ่มเติม ขอบกพร่อง ให้สมบูรณ์ และรอบรอบครอบคลุมทุกประเด็นปัญหา และให้นำกลับมาทบทวนรายละเอียดกันอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในครั้งนี้ “ร่างมาตรการ” ในรายละเอียดจะต้องเป็นที่ยอมรับและเข้าใจกันทุกกลุ่มที่ร่วมกันสร้าง เมื่อทุกกลุ่มเข้าใจและมีความเห็นพ้องต้องกันแล้วจึง ส่ง “ร่าง” ให้ อาจารย์สมชาย ปรีชาศิลป์กุล ช่วยดูแลหลักการรายละเอียดในเนื้อหาว่าขัดต่อกฎหมายหรือไม่อีกครั้งหนึ่ง และเรียกประชุมใหญ่ระหว่างองค์กรชุมชน

ชน กับ หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมและให้ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน โดยจะยังไม่กำหนดเวลาในการดูรายละเอียดร่วมกัน แต่ให้ดูความพร้อมของแต่ละกลุ่มและประสานงานอีกครั้งหนึ่ง

ในการประชุม วันที่ 8 ก.ย. 45 มีการแก้ไขเพิ่มเติม “ร่างมาตรการการจัดการทรัพยากร” อ้างถึงเมื่อมีการประชุมครั้งที่แล้วคณะกรรมการศึกษาฯ ร่วมกันดูรายละเอียดในแต่ละหมวด เพราะให้ทุกกลุ่มกลับไปอ่านเพื่อแก้ไขเพิ่มเติม และนำเข้าที่ประชุม สำหรับหมวดที่ 6 “การใช้น้ำ”

ข้อ 18 “บุคคลใดมีความประสงค์จะใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ส่วนรวม จะต้องขออนุญาตต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือคณะกรรมการดำเนินงานลุ่มน้ำแม่ตาช้าง” คำว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้ระบุว่า คือ หน่วยงานไหน หมายเหตุให้เพิ่มในหน้า 3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ ชุมชนและคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เป็นผู้มีหน้าที่ดูแลควบคุมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ข้อ 21 “การก่อสร้างที่เก็บกักน้ำในพื้นที่ของตนเอง จะต้องคำนึงถึงปริมาณการใช้น้ำในการนั้นๆ ให้พอเหมาะสมสมควร การเก็บกักน้ำไว้มากเกินความจำเป็นจะกระทำมิได้ เว้นแต่ฤดูที่มีน้ำมาก” เพิ่มให้อยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

ข้อ 23 “การใช้ท่อน้ำเพื่อนำน้ำไปใช้ในสวนเกษตรส่วนบุคคล จะต้องใช้ท่อน้ำขนาดหนึ่งนิ้วระยะทางจากต้นน้ำถึงที่เก็บกักน้ำ 4 เมตร และให้เกษตรกรวางท่อบนหลังที่เก็บกักน้ำไว้ด้วยเพื่อระบายน้ำกลับไปยังลำห้วย หรือตีควาวลูกลอยไว้ด้วย หรือในกรณีพื้นที่ทำการเกษตรลาดชันให้เกษตรกรวางท่อน้ำในระดับ 70 องศา – 75 องศา” ให้เพิ่มเติมตอนท้ายว่า เฉพาะพื้นที่ต้นน้ำและกลางน้ำ

ข้อ 24 “การใช้น้ำในพื้นที่การเกษตรที่มีจำนวนไม่เท่ากัน เกษตรกรจะต้องปฏิบัติดังนี้ 1. บุคคลมีพื้นที่การเกษตรไม่เกิน 20 ไร่ ให้ใช้ท่อน้ำขนาดหนึ่งนิ้ว 2. บุคคลใดมีพื้นที่การเกษตรตั้งแต่ 20 ไร่ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 40 ไร่ ให้ใช้ท่อน้ำขนาด 1 นิ้วครึ่ง 3. บุคคลใดมีพื้นที่การเกษตรมากกว่า 40 ไร่ ขึ้นไป ให้ใช้ท่อน้ำขนาด 2 นิ้ว” ให้เพิ่มเติมในกรณีที่ใช้น้ำด้วยระบบท่อส่งน้ำ

ข้อ 29 “ในฤดูขาดแคลนน้ำให้กลุ่มต้นน้ำ กลางน้ำ และสถานประกอบการลดการใช้น้ำลง 50% เพื่อประโยชน์ของผู้ใช้น้ำ” ให้เพิ่มในกรณีสถานประกอบการ ให้ ปิด – เปิดน้ำเป็นเวลา โดยในช่วงกลางคืนปิดปากท่อน้ำมิให้น้ำไหลเข้าท่อปล่อยให้น้ำไหลตามธรรมชาติ และเปิดปากท่อน้ำให้น้ำไหลเข้าในดอนเขา

ข้อ 40 “การใช้สารเคมี หรือการกระทำใดๆ ที่ก่อให้เกิดมลภาวะทางน้ำ มีผลกระทบต่อชุมชน หรือประชาชนผู้ใช้น้ำ จะต้องมีความผิดตาม พ.ร.บ.” *เพิ่มเติมตาม พ.ร.บ. ที่เกี่ยวข้อง*

หมวดที่ 8 “ฝ่าย”

ข้อ 44 “การเก็บกักน้ำโดยวิธีการก่อสร้างฝายกั้นดี อ่างน้ำกั้นดี หรือคันกั้นน้ำกั้นดี หรือวิธีการอื่นใดที่เป็นไป เพื่อประโยชน์โดยส่วนตัวในเขตลำห้วยหรือลำเหมืองสาธารณะที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน จะกระทำมิได้” *ให้เพิ่มเติมรายละเอียดในบทเฉพาะกาลเป็นข้อ 61 หน้า 14 การเก็บกักน้ำโดยวิธีการก่อสร้างฝายกั้นดี อ่างน้ำกั้นดี หรือคันกั้นน้ำกั้นดี หรือวิธีการอื่นใดที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัวในเขตลำห้วยหรือสร้างที่สาธารณะที่ประชาชนใช้ร่วมกันที่มีการก่อสร้างมาก่อนหากมีการปรับปรุง ให้อยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการกำหนดตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ที่สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาของคณะกรรมการฯ*

ข้อ 52 “ประชาชนทุกคนย่อมมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดนโยบายทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตามรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้” *เพิ่มเติม และมีส่วนร่วมในการจัดทำผังเมืองในนโยบายผังเมือง*

ข้อ 58 “ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการปกป้อง คุ้มครอง ดูแล รักษา และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในเขตและเขตใกล้เคียงลุ่มน้ำแม่ตาช้าง” *เพิ่มเติม ประชาชนทุกกลุ่มของ คำนน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ และสถานประกอบการ*

4.1.2 ระดับเครือข่าย

1) เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์

-ในวันที่ 16 พฤษภาคม 2545 ณ ศาลาว่าการอุทยานแห่งชาติ อ.บ้านโป่ง อ.หางดง จ.เชียงใหม่ ของคณะกรรมการศึกษาฯ ร่วมกับคณะทำงานจากลุ่มน้ำป่าสัก จังหวัดลพบุรี
ประเด็นปัญหาในการแลกเปลี่ยน

- การใช้ที่ดิน
- การขยายพื้นที่กินของหมู่บ้านกลุ่มต้นน้ำและกลางน้ำ
- การขยายพื้นที่ประกอบธุรกิจสถานประกอบการของพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง
- การเปลี่ยนรูปแบบการใช้ที่ดินจากเกษตรกรรมเป็นสถานประกอบการ
- การใช้ทรัพยากรน้ำที่ไม่เท่าเทียม
- การใช้น้ำของกลุ่มสถานประกอบการ (กลุ่มทุนหรือกลุ่มธุรกิจ)
- การใช้น้ำของเกษตรกร
- การใช้น้ำของชุมชน

ผลกระทบที่เกิดขึ้นการใช้ที่ดิน

- ป่าไม้ถูกทำลายและลดลง
- พื้นที่ประกอบธุรกิจเพิ่มขึ้นแต่พื้นที่การเกษตรของหมู่บ้านลดลง
- เกิดปัญหาน้ำไม่พอใช้
- เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับสถานประกอบการเรื่องการใช้น้ำ

การใช้ทรัพยากรน้ำที่ไม่เท่าเทียม

- เกษตรกรมีน้ำไม่เพียงพอกับความต้องการของพืช
- ชาวบ้านไม่มีน้ำเพียงพอในการอุปโภคและบริโภค
- เกิดความขัดแย้งเชิงทรัพยากรน้ำ

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

- ใช้วิธีสันติในการแก้ไขปัญหา จัดประชุมปรึกษาหารือหาทางออกร่วมกัน
- จัดกิจกรรมร่วระหว่างชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- สร้างกติกา การจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า โดยชุมชน

จากเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีเข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นของกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง และเรียนรู้กระบวนการแก้ไขปัญหาแบบสันติวิธีที่สามารถลดความขัดแย้งและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มได้ในระดับหนึ่ง โดยมีกระบวนการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทุกครั้ง เพื่อให้ทุกกลุ่มได้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจ ที่ส่งผลให้เกิดกระบวนการสร้าง กติกา ของลุ่มน้ำเพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรของลุ่มน้ำอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน ที่ทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วม คือกลุ่มต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ กลุ่มสถานประกอบการ และอบต. และจะสามารถสร้างศักยภาพให้กับองค์กรชุมชนในการจัดการปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น และคณะกรรมการศึกษาฯ ได้เรียนรู้ปัญหาของกลุ่มน้ำป่าสักที่มีลักษณะปัญหาที่คล้าย ๆ กัน และคณะกรรมการศึกษาพื้นที่ฯ ได้เสนอแนะข้อคิดเห็นและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เพื่อเป็นบทเรียนและประสบการณ์ให้กับกลุ่มน้ำป่าสัก ที่จะสามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นได้

- วันที่ 20 ตุลาคม 2545 "เวทีแลกเปลี่ยนปัญหาความขัดแย้งและทิศทางการแก้ไขปัญหาของกลุ่มน้ำ" ณ ห้องวชิรธาร ชั้น 2 โรงแรมฮอลิเดย์การ์เดน อ.เมือง จ.เชียงใหม่

สรุปประเด็นปัญหาเร่งด่วน จ.แพร่ คือ

- เป็นโครงการขนาดใหญ่ของรัฐที่ทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบ มีความยาว 700 กิโลเมตร ตั้งแต่ลำน้ำยมถึงนครสวรรค์และก็มีแม่น้ำสาขารวมกันอยู่ทั้งหมด 88 สาขา คือแม่น้ำยมมี

ความลาดชันสูงมากและในช่วงเวลาที่น้ำหลากจะมีความแรงของน้ำเชี่ยวแรงมากที่สุด เพราะว่าลำน้ำยมมีภูเขาล้อมรอบ สาเหตุแม่น้ำล้นตลิ่งก็คือการที่นายทุนที่มีอำนาจมักจะเอาดินไปถมเป็นพื้นที่ของตัวเองและก็เข้าไปทำประโยชน์สร้างรีสอร์ทหรือการสร้างสาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ อีกสาเหตุหนึ่งก็คือ การพัฒนาของภาครัฐ เช่น การสร้างสะพานแห่งหนึ่งเพื่อจะให้เสียงบประมาณน้อยที่สุดก็คือเอาดินมาถมเบียด ๆ ริมน้ำไปเหลือเพียงแค่ 100-200 เมตรจากเดิมที่มีขนาดความกว้างของเหมือง 300-400 เมตร

- แม่น้ำสาขาของแม่น้ำยมมี 88 สาขา ถ้าหากมีการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นขึ้น แก่งเสือเต้นจะสามารถรับน้ำได้เพียง 11 สาขาเท่านั้น และจากแก่งเสือเต้นลงไปถึงนครสวรรค์ยังมีแม่น้ำสาขาอยู่อีก 77 สาขา โดยวิเคราะห์การสร้างว่าไม่คุ้มทุน เพราะส่วนหน้าอ่างแก่งเสือเต้นนั้นเป็นเขตป่าอุทยานแห่งชาติแม่น้ำยม เป็นป่าไม้ธรรมชาติมีพื้นที่มากกว่า 30,000 ไร่ แล้วก็แยกออกเป็น ป่าไม้สักทองอีกเกือบ 20,000 ไร่ ถ้าหากว่ามีการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นป่าทั้งหมดจะถูกน้ำท่วมแล้ว ทางกรมชลประทานหรือผู้ที่สร้างเขื่อนบอกว่าถ้าหากมีการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นแล้วจะป้องกันน้ำท่วมได้ ซึ่งไม่จริง เพราะว่าเหมือนกับปีนี้ เห็นชัดว่าหลายเขื่อนผลกระทบหน้าเขื่อนก็ถูกน้ำท่วมและหลังเขื่อนก็ถูกน้ำท่วม ในส่วนที่เสียไปก็คือป่าไม้ถูกทำลาย หากลองเปรียบเทียบดูว่าป่าไม้ทั้ง 30,000 ไร่ และก็ยังไม้สักทองอีก 20,000 ไร่ ไม้ทั้งหมดนี้ลองมาตีมูลค่า จากมูลค่าของป่าเป็นจำนวนเงินที่เท่าไร โดยที่ตัดไม้หน้าเขื่อนไปขายจะได้ประโยชน์หรืองบประมาณกว่าการสร้างเขื่อนอีกหลายร้อยเท่า เช่น เมื่อ 10 ปีที่ผ่านมาในช่วงที่บริษัท เอกชนกำลังสัมปทานป่าอยู่ในช่วงนั้นชาวบ้านกับนายทุนก็แย่งกันเอาไม้จากป่าแล้วก็นายทุนอีกหลายคนที่มาปลูกบ้านในพื้นที่แล้วก็ขาย บ้านหลังหนึ่งที่เคยวิเคราะห์ดูว่าถ้าหากตัดไม้มาปลูกบ้านในพื้นที่หลังละ 500,000 บาทก็จะตัดไม้มาทุกต้นงานหนึ่งก็ไม่ถึง ถ้าหากมาวิเคราะห์ดูว่ามูลค่าของไม้สักทองทั้งคั้นนั้น ตารางหนึ่งประมาณ 500,000 บาท นี่ในราคาประมาณในพื้นที่ 500,000 บาทต่อไร่และก็มาคำนวณดูว่า ป่าไม้ 20,000 ไร่ จะมีมูลค่ามากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะไม้สักทองตรงนี้ ที่รัฐบาลจะสร้างเขื่อนแต่ไม่มองถึงผลกระทบที่จะเสียไปคืออาจจะมองมาว่าเห็นผลประโยชน์ที่เชื่อว่ามีมากกว่าชุมชนได้คัดค้านเรื่องการสร้างเขื่อนกั้นแก่งเสือเต้นมาเกือบ 10 ปี แต่ก็ยังการเสนอทางออกให้กับทางรัฐบาลอีกด้วยหลายแนวทาง เช่น แม่น้ำสาขาที่มีอยู่อีก 77 สาขา ข้างล่างก็ขอให้พัฒนาโครงการแบบขนาดเล็กที่ไม่ให้ได้รับผลกระทบต่อป่า ต่อชุมชน ต่อสังคม ก็ให้ทำไปแบบการสร้างฝายเป็นขั้นเป็นตอนของแม่น้ำทุกสาขาเพื่อบรรเทาความเร็วของน้ำ ที่ไหลในช่วงของฤดูฝน มีหนังสือตอบรับมาว่าถ้าจะทำอย่างที่เสนอ ก็จำเป็นที่จะต้องทำตั้ง 30 กว่าแห่ง เคยเสนอมาโดยตลอด 13 ปีที่ผ่านมาเสนอทุกปี แต่ไม่ทำตามทีเสนอ

- หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบโดยตรงก็มี 4 หมู่บ้านโดยที่มีประชากร 800 กว่าครัวเรือน และก็ยังมีที่อำเภอ เชียงม่วนอีก 11 หมู่บ้านที่จะได้รับผลกระทบเช่นกัน เพราะเนื่องจากว่าสร้าง

เขื่อนแต่ละที่ต้องมีน้ำท่วมน้ำอยู่และหากสมมุติว่าน้ำต้นทุนมีอยู่แบบนี้หน้าเขื่อนมีวิกฤติหากปล่อยไปข้างล่างก็จะกระทบตัวเขื่อนคือขัดกันตอนที่ว่าสร้างเขื่อนแล้วจะให้ผลประโยชน์ต่อคนข้างล่างคือได้ทำการเกษตรอันนี้ก็ขัดกันเลย แต่ปีไหนที่น้ำไม่มากก็สามารถที่จะแก้ไขปัญหาก็ได้ของ คนข้างล่างได้ แต่ว่าจะเป็นการป้องกันน้ำท่วมเป็นไปไม่ได้เพราะว่าในเขื่อนมีน้ำต้นทุนอยู่สมมุติว่า หน้าฝนน้ำต้นทุนมีเท่านี้เมื่อฝนตกมาก ๆ น้ำในเขื่อนมีมากก็ต้องปล่อยออกเมื่อปล่อยคนข้างล่างก็ ถูกน้ำท่วมและถ้าหากไม่ปล่อยคนข้างบนก็จะถูกน้ำท่วม

- สรุปได้ว่าในอนาคตข้างหน้าในการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ของรัฐอยากจะขอให้ถ้าหากจะพัฒนาลุ่มน้ำแต่ละลุ่มน้ำก็ขอให้มีการขุดลอกลำน้ำที่มีตะกอนมาทับถมและอยากจะขอให้มีการสร้างเครือข่ายระหว่างแม่น้ำกับหนองบึงให้มาเชื่อมกันเพื่อที่จะฟื้นฟูสภาพให้ลำน้ำและให้น้ำ ไหลไปตามปกติและคืนสู่ธรรมชาติและก็จะไม่มีผลกระทบต่อชาวบ้านที่อยู่ใกล้ ๆ คลังอีกต่อไป

- ผลกระทบชาวบ้านในการสร้างเขื่อน คือ 1. การอยู่ร่วมกันในชุมชนมาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย มาแบบอุดมสมบูรณ์ 2. เรื่องวัฒนธรรมประเพณีที่เคยถือปฏิบัติกันมาที่ว่าเมื่อมีงานบุญงานกุศล เกิดขึ้น ก็จะไปช่วยเหลือกันถ้าหากมีการจัดทำเขื่อนขึ้นมาก็จะต้องมีการอพยพออกจากพื้นที่จะทำให้ชุมชนแตกสลาย ยกตัวอย่างโครงการเขื่อนป่าสัก

2. สรุปประเด็นปัญหาลุ่มน้ำอิง จังหวัดพะเยา

- เริ่มโครงการตั้งแต่ท้ายกว๊านพะเยาลงมาลำน้ำอิงเป็นรูปยาวรีจากทางทิศใต้ไปสู่ทิศเหนือ ก่อนไปทางตะวันออกโดยมีความยาวอยู่เป็นจำนวน 69 กิโลเมตรโดยมีภูเขาวางเป็นแนวยาวกับ ลำน้ำอิงอยู่ 2 ด้านคือด้านตะวันออก คือคอยแม่ธิ คอยแม่นะ และคอยขุนกึ่งแก้ว ทิศตะวันตกมี คอยร่องโพธิ์และคอยสันกลางจากระยะความยาว 69 กิโลเมตรนั้นมีฝ่ายที่ลำน้ำอิงนี้เป็นจำนวน 27 ฝ่าย สองฝั่งของลำน้ำอิงเป็นที่ทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ เป็นพื้นที่นา เป็นที่อยู่อาศัยบางส่วน ลำน้ำอิงผ่านจากท้ายกว๊านพะเยาผ่านเข้ามาสู่ตำบลท่าวังทอง อำเภอเมืองพะเยา ผ่านลงไป ตำบลแม่อิงตำบลงเจน ถึงภูกามยาวและก็ผ่านไปยังตำบลปาลาน และตำบลห้วยซางของอำเภอ ดอกคำใต้ สภาพทั่วไปของลำน้ำอิงทิศเหนือติดต่อกับอำเภอจุนของจังหวัดพะเยา และอำเภอป่าแดดของจังหวัดเชียงราย ทางทิศใต้ติดต่อกับอำเภอดอกคำใต้และอำเภอเมือง พะเยา ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอจุน อำเภอโง้ง และดอกคำใต้จังหวัดพะเยาทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอ เมืองพะเยา สภาพพื้นที่ที่ทำการเกษตร มี 17 ฝ่ายมีพื้นที่ประมาณ 22,900 ไร่ การประกอบอาชีพทำนา เป็นอาชีพหลัก มีพื้นที่ทำการเกษตรอยู่ติดลำน้ำอิง ในช่วงฤดูทำนาหรือฤดูฝน ในช่วงหน้าแล้งก็มีการปลูกพืชผัก ปลูกหอม ปลูกกระเทียมบ้างตามลำน้ำอิง

- สภาพปัญหาของลำน้ำอิง คือในช่วงฤดูแล้งน้ำก็จะแห้ง บางฝ่ายต้องปิดฝาย เพื่อให้ใช้น้ำ กักเก็บในการที่จะทำการเกษตรของตนเองและปัญหาอาจจะมีในบางส่วนที่ไม่ได้กระทบต่อผู้คน แต่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเวลาน้ำแห้งทางกว๊านพะเยาก็ไม่ได้ปล่อยมาในฤดูแล้งจะมีปัญหากับ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ปลาอาจจะลอยคอ หรือไหลหัวขึ้นมานี้ก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง ปัญหาที่ กระทบกับผู้คนที่อยู่ข้างลำน้ำ ที่จะทำนา จาก 27 ฝ่ายจะมีปัญหากับพื้นที่ทำการเกษตรอยู่ ฝ่ายท้าย ๆ เช่นจะขอน้ำมาทำการเกษตรเช่น ตกกล้า หรือปักดำในนาที่ลุ่มบางครั้งน้ำก็จะไหลไป หาที่ท้ายฝายช้ามากและอาจจะมีฝายบางตัวที่ไม่ใช่ฝายมาตรฐานจะมีปัญหาดกเถียงเช่นว่า ฝายที่มี อยู่อาจจะเป็นฝาย หินก่อ ฝายคอนกรีตบ้าง บางที่ท้ายฝายขอน้ำไปถึงช้า บางที่อาจจะมีหัวหน้มา ดูแลฝายหรือบางที่ไม่มีหัวหน้ที่ดูแลฝายต้น ก็จะมีการเอา หินทิ้งลงไปทางท้ายฝายบ้างก็จะเกิด ปัญหาขึ้นขึ้นอาจจะทำให้ทรัพยากรสินของฝายต้น ๆ เสียหาย เช่นไม้ที่เอามาวางทับระดับเพื่อที่จะให้เอาน้ำไหลออกจากปากเหมืองเขาเสียหาย ปัญหาในฤดูน้ำหลาก เมื่อถึงเวลาน้ำหลากฝายทั้ง 27 ลูก ทำให้การไหลของน้ำช้ามาก น้ำที่มาจากฝายบางที่แคบ เจอขอนไม้หรืออะไรที่ไปปิดกั้นก็เป็น ปัญหาอีก ในเมื่อมีสิ่งปิดกั้น ปัญหาที่ตามมาคือ ฝายแตก ไร่นาของชาวบ้านเสียหาย บางทีก็มี ผักตบชวาที่ไหลมากับน้ำ ไปทับข้าวของชาวบ้านเสียหายอีกและเกิดผลกระทบต่อผู้ที่ทำการเกษตร สะพานที่สร้างข้ามลำน้ำอิงก็เป็นปัญหาอีกส่วนหนึ่งเพราะสะพานที่เห็นส่วนมากจะเป็นสะพาน ระดับตรงไม่มีระดับโค้งเมื่อเวลาน้ำขึ้นสูงก็ไปปิดกั้นลำน้ำอีกเช่นกัน ตัวนี้ก็จะสร้างปัญหา ส่วน ฝั่งของลำน้ำอิงที่มีปัญหาที่ประสบอยู่ก็เจอ เพราะว่าฝั่งที่ไม่ทนเวลาน้ำมาเยอะจะทำให้เกิดการพัง ทลายของฝั่งอีกน้ำที่ไหลทะลักก็ไปท่วมข้าวชาวบ้านที่ปลูกอีก นอกจากนั้นยังมีการสร้างถนนของ โครงการต่าง ๆ ตรงนั้นเวลาที่ลำน้ำอิงแตกมันจะไหลออกไร่นาแล้วไปเจอถนนที่สร้างแล้วนี่ก็เป็น ปัญหาอีกเช่นกันทำให้ไร่นาเสียหายเป็น 10,00 ๆ ไร่

- แนวทางแก้ไข คิดว่าการขุดลอกลำน้ำอิงเป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะว่าหากมีการขุด ลอกสามารถที่จะมีน้ำจุอยู่ในลำน้ำอิงเยอะมากและนำดินที่ขุดขึ้นมาทำเป็นคันดินเลียบบลำน้ำอิง ได้เป็นอย่างดีเลยทีเดียวครับ

3. ประเด็นปัญหาลุ่มน้ำจอมทอง คอยอินทนนท์

- อำเภอจอมทองทางตะวันตกเป็นภูเขาใหญ่คอยอินทนนท์จะอยู่ติดอำเภอแม่วาง อำเภอแม่แจ่ม ฝั่งตะวันตกจะเป็นอำเภอแม่แจ่ม และฝั่งตะวันออกจะเป็นอำเภอแม่วาง และอำเภอ จอมทอง คนเผ่าอยู่ 2 คนเผ่าคือเผ่าม้ง และเผ่ากะเหรี่ยง เผ่าม้งจะมีอยู่ประมาณ 3 หมู่บ้าน และ อีกหนึ่งที่อยู่ ใน ขุนตด ประมาณ 20-30 ครัวเรือน และก็มีหมู่บ้านปากะยอ ประมาณ 13-14 หมู่ บ้าน และในเทือกเขาของจอมทองจะมีแม่น้ำแม่กลาง ยาวประมาณ 50 กิโลเมตรถึงน้ำแม่ปิง และ น้ำแม่ปอนที่มีความยาวรองลงมาอีก และก็เป็นน้ำแม่ยะยาวประมาณ 50 กิโลเมตรเหมือนกัน และ ก็เป็นน้ำแม่เต็กยาวประมาณ 40 กิโลเมตร เพราะฉะนั้นเทือกเขาเหล่านั้นที่มีชาวเขาอยู่มานานจะมี

การทำไร่ข้าว ผืน ไร่ข้าวโพด ภูเขาโดยส่วนใหญ่จะมีภูเขาสูง น้ำแม่กลาง น้ำขุนเคื่อ ก็ถูกสัมปทานต้นไม้ก็ถูกตัด จากชีวิตความเป็นอยู่ที่ผ่านมาหลังจากการสัมปทานเสร็จ ช่วงนั้นรัฐบาลมีนโยบายการส่งเสริมการทำไร่ผืนไหนคนทั้งข้างล่างข้างบนทั้งจอมทองทั้งหมดก็ขึ้นไปทำไร่ผืนด้วยกันหมดและไปมาหากันตลอด พอหลังจากปี 2528 เป็นต้นมา ก็มีความขัดแย้งที่รัฐไม่ให้อำเภอไรผืนเพราะเป็นนโยบายของรัฐบาล พอไม่มีการทำไร่ผืนกันการแบ่งคนข้างล่างกับคนข้างบนก็ห่างกันไม่ได้ไปมาหาสู่กัน ทางข้างบนก็ปลูกกะหล่ำปลี ไม้ดอก มันสำปะหลัง ก็รู้จักใช้น้ำ ส่วนข้างล่างไม่ได้ทำก็เกิดปัญหาขึ้น ต่อจากนั้นก็มียุทธศาสตร์พัฒนาเข้ามา เนื่องด้วยแผนพัฒนาของรัฐที่ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ที่มีคนอยู่เพื่อให้ได้ใช้ในการเกษตรและลดน้ำที่ไม่ได้มีคนอยู่ในพื้นที่ก็มีโครงการเกิดขึ้นก็มีความขัดแย้งเกิดขึ้น ในช่วงที่ขุนไฟโรจน์ สวรรณกร ที่เป็นอธิบดีกรมป่าไม้ในขณะนั้น และมีโครงการโลกสีเขียวด้วยบวกกับการที่มีมูลนิธิธรรมนาถที่จะฟื้นฟูป่า ก็ไปปลูกป่าพอปลูกป่าขึ้นมาก็ไปทับที่ของชาวบ้านจึงเกิดความขัดแย้งขึ้นมา คนข้างล่างก็กล่าวหาคนข้างบนว่าทำลายป่า ว่าคนข้างบนทำลายต้นน้ำ

- กลุ่มน้ำของจอมทองไม่มีปัญหาอะไรมาก แต่พอถึงหน้าแล้งน้ำรู้สึกละน้อยพอเหมืองฝายเยอะน้ำก็ไหลไม่ถึงน้ำปิง ชาวบ้านก็กล่าวหาว่าคนข้างบนใช้น้ำมาก และเมื่อปี 2515 มีการประกาศเขตอุทยานดอยอินทนนท์เป็นแห่งแรก และก็มีดอยอุทยานรอบหลวงครอบคลุมไปทางทิศใต้ก็ถือคือดอยอินทนนท์เป็นเขตอุทยานทั้งหมด ฉะนั้นจึงเป็นความขัดแย้งระหว่าง รัฐบาลหน่วยปลูกป่า กับชาวบ้านเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

- แนวทางการแก้ไขคือต้องการที่จะให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการที่จะให้มีความเห็นร่วมกันในการใช้น้ำแต่ก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร เมื่อข้างล่างมีกลุ่มอนุรักษ์น้ำจอมทองข้างบนก็มีกลุ่มอนุรักษ์น้ำบนพื้นที่สูงและของม้งก็มี และเสนอว่าน่าจะมีคณะกรรมการร่วมกัน คนข้างบนพร้อมที่จะทำอยู่ แต่ไม่มีการตกลงจากคนข้างล่าง ก็คิดว่าคณะกรรมการลุ่มน้ำแม่ตาช้างคงจะเป็นแม่แบบให้ทุกลุ่มน้ำได้ใช้เป็นเป็นประโยชน์ต่อไป หวังว่านักวิชาการทั้งหลายคงจะหาทางการแก้ไขอยู่และหวังว่าสักวันจอมทองข้าง ล่างข้างบนจะมาเป็นจอมทองเดียวกัน คนข้างล่างและข้างบนจะเข้าใจกัน

4. ประเด็นปัญหาลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

- ขอบเขตของลุ่มน้ำแม่ตาช้างในอดีต ครอบคลุมไปทั้ง 3 อำเภอ คืออำเภอแม่อริม อำเภอเมือง และอำเภอหางดง 12 ตำบล แต่ปัจจุบันตั้งแต่ 2516-2545 พื้นที่รับน้ำในฤดูแล้งเหลือเพียง 3 อำเภอ 6 ตำบล 23 หมู่บ้าน ลุ่มน้ำแม่ตาช้างเกิดปัญหาความขัดแย้งกันดังนี้คือ บนดอยมีชาวไทยภูเขา มีแม่สาใหม่ ผานกกก ดอยปู่ขึ้นกับอำเภอแม่อริม กับอำเภอเมือง ส่วนตรงกลางของแม่ตาช้างก็คือตำบลบ้านปง มี 10 หมู่บ้าน มีสถานประกอบการ 45 แห่ง รอการพัฒนาอีกมากมาย ส่วนมากเป็นเนินเขา มีปัญหาเรื่องการใช้น้ำ ส่วนปลายน้ำเป็นที่ราบ คือตำบลบ้านแหวน

ตำบลน้ำแพร่ ตำบลหนองควาย มีปัญหาในฤดูแล้ง โครงการศึกษาฟื้นฟูลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้รับการสนับสนุนจาก สกว. มีวัตถุประสงค์คือ

1. เพื่อศึกษาถึงการสร้างกฎ กติกา ในระเบียบของกลุ่มผู้ใช้น้ำ
2. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการลุ่มน้ำของกลุ่มที่ใช้น้ำที่แตกต่างกัน
3. เพื่อศึกษาถึงการปรับตัวเองในชุมชนเกี่ยวกับเรื่อง ดิน น้ำ ป่า
4. เพื่อศึกษาถึงเงื่อนไขในการเชื่อมโยงระหว่างองค์กรท้องถิ่นกับรัฐ

กิจกรรมของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่ได้ทำ

1. เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์
2. เวทีสรุปบทเรียนการทำงาน
3. เดินสำรวจสายน้ำเพื่อเป็นการหาข้อมูลสายน้ำ
4. วัดปริมาณน้ำทุกเดือน

5. ศึกษาดูงานนอกสถานที่เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้

6. ทำเอกสารเผยแพร่ข้อมูล

สถานการณ์ของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างก่อนการดำเนินกิจกรรมของคณะกรรมการฯ

- ปี 2492 ชาวไทยภูเขาที่มำตั้งถิ่นฐานอยู่บนดอยสุเทพ
- ปี 2506 มีการตั้งโรงโม่หินในเขตบ้านปาง
- ปี 2509 มีโครงการหลวงเข้ามาส่งเสริมชาวไทยภูเขา
- ปี 2515 ส่งเสริมการปลูกถั่วลิสง
- ปี 2516 ชลประทานแม่แตง-หางดงเข้ามา
- ปี 2522 โครงการหลวงเข้ามาที่บ้านปาง
- ปี 2525-2526 ร.พ.ช เข้าไป ทำถนนสะเมิง-หางดง
- ปี 2528 กลุ่มทุนเข้ามามีการพัฒนาพื้นที่มากมาย
- ปี 2530 – 2538 การขยายตัวของรีสอร์ท
- ปี 2533-2534 มีปัญหาแห้งแล้งถึงขั้นวิกฤต
- ปี 2541-2545 มีการจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำแม่ตาช้างโดยประชาชนคนแรกคือ

พ่อกำนันต๋อน การดำเนินงานจนถึงปัจจุบัน ในส่วนของลุ่มน้ำที่ผ่านมามีปัญหาเกี่ยวกับการแย่งน้ำของคนต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ รีสอร์ท มี 4 กลุ่มด้วยกันและมีความขัดแย้งมาหลายปีพอสมควรจนกระทั่งมี ทางอาจารย์ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และคณะกรรมการเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ เข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาปัญหาในช่วงปลายปี 41 และจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำชุดแรก

และปรับเปลี่ยนคณะกรรมการชุดที่ 2 เมื่อ วันที่ 26 พฤษภาคม 2544 และเริ่มมีการศึกษาปัญหา และหาแนวทางแก้ไขโดย จัดกระบวนการของระดับแกนนำ การสร้างกระบวนการพัฒนาของชุมชน การแลกเปลี่ยนแนวความคิดของคนในองค์กรและในชุมชน

การเปลี่ยนแปลงหลังจากการดำเนินกิจกรรม คือ

- มีมาตรการ การใช้น้ำเป็นของตัวเอง ตอนนี้กำลังดำเนินการ
- เกิดการเคลื่อนไหวในการดูแลน้ำ ป่า ดิน ขององค์กรชุมชน องค์กรท้องถิ่น ฝ่ายปกครอง และชุมชน
- คณะกรรมการฯ ได้รับการยอมรับจากองค์กรชุมชน องค์กรท้องถิ่น ฝ่ายปกครอง และชุมชน ในการแก้ไขปัญหากว่ามีปัญหาชาวบ้านจะมาแจ้งที่ศูนย์ประสานงานเองโดยที่ไม่ต้องไปแจ้งที่ องค์กรท้องถิ่น
- เกิดองค์กรชุมชนที่มีประชาชนดูแลกันเอง ในการจัดการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำหากมีรัฐมา ร่วมจะมีปัญหาเรื่องการเก็บค่าคืนทุนและจะมีผลกระทบต่อประชาชน
- กลุ่มมีความสัมพันธ์มีความเห็นใจกันและเข้าใจกันมากกว่าเดิม
- สถานประกอบการยอมรับกฎ กติกา ข้อตกลงต่าง ๆ และมีส่วนที่ไม่ยอมรับก็มีบ้าง
- เกิดเอกสารเผยแพร่ให้กับกลุ่มอื่น ๆ ได้รับทราบ

แนวทางการดำเนินการต่อไป คือ

- 1.สร้างกฎ กติกา สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้ทุกกลุ่มยอมรับ
- 2.แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำแม่คำช้างให้เป็นรูปธรรมชัดเจน
- 3.พัฒนาแกนนำให้เกิดสำนึกและความตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

5. ประเด็นปัญหาลุ่มน้ำแม่มิม

- ลักษณะของน้ำริม เป็นที่ภูเขาล้อมรอบมีคอกเป็นต้นน้ำคอกที่ว่ามี 2 คอก คือ คอยงาม และคอกตัวโดยไหลลงพื้นที่ทางการเกษตรเป็นจำนวน หนึ่งหมื่นสองพันไร่ ประกอบด้วย 14 หมู่บ้าน 4 ตำบล ปัจจุบันทางท้องถิ่นเป็นต้นเรื่องในการจัดการน้ำ ในปี 2537 มีกาบุกรุกพื้นที่ต้นน้ำเพื่อตัดทำไร่เลื่อนลอย ไร่ลั่นจี่ ประมาณเกือบพันไร่ องค์กรระดับท้องถิ่นได้ระดมความคิดเพื่อที่จะยุติปัญหากว่าหากปล่อยให้เป็นไปในลักษณะนี้ ต้นน้ำคงจะถูกทำลายไปเยอะเพื่อไม่ให้ เกิดปัญหา จึงจัดตั้งให้มีเครือข่ายขึ้นมาตอนแรกมีแค่ 8 หมู่บ้านแต่นั้นเองต่อมา ในปี 2540 ต้นน้ำ แห่งนี้ผู้ที่ได้รับประโยชน์ที่แท้จริงมีแค่ 4 ตำบล 17 หมู่บ้านจึงได้จัดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อเป็นการต่อต้านชาวเขาหรือคนบนคอก โดยมีทั้งในส่วนของการ อ.บ.ค. ผู้นำท้องถิ่นและในส่วนของการราชการที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยส่วนราชการ (เจ้าหน้าที่ผู้รักษาน้ำแทน)เข้ามา

เป็นตัวหลักประสานความร่วมมือทั้งในส่วนต่าง ๆ และส่วนราชการ แรก ๆ ก็มีปัญหาและอุปสรรคมาก ขอบังคับบางตัวก็ไม่สามารถที่จะควบคุมได้ ชาวเขาก็ไปขยายพื้นที่ทำกินอีกโดยที่ทางเราก็ได้แต่เพียงเตือนว่าหากมีการบุกรุกพื้นที่อีกก็จะมี การดำเนินคดี และต่อมาก็ได้มีการเชิญชาวเขาเข้ามาแบบสันติวิธี ระหว่างทั้งในส่วน ของชาวบ้านและผู้บุกรุกทั้งหมด มีข้อบังคับที่จำเป็นต้องใช้เพิ่มเติมขึ้นมา ให้ผู้บุกรุกได้ทำตามหากมีการบุกรุกอีกก็จะให้ออกจากพื้นที่ที่นั่นเลย ก็ถือว่าสำเร็จในบางส่วน แต่ก็มี การฝ่าฝืนไปบ้างในส่วนนี้ (ปัญหาที่แท้จริงของกลุ่มแม่น้ำริมก็คือ การบุกรุกของชาวเขา) โดยการที่จะแก้ไขปัญหาก็คืออยากให้รัฐเข้ามา มีบทบาท องค์การท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง บางครั้งความเข้มแข็งขององค์การท้องถิ่นก็ไม่ได้ผล

- การทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่นการสร้างมาตรการต่าง ๆ ชาวเขาได้มีส่วนร่วมในการทำงานหรือแก้ไขปัญหาหรือไม่ ในส่วนนี้ทางแม่น้ำริมจะเชิญชาวเขาเข้าร่วมทุกครั้ง ครั้งล่าสุดได้มีการแต่งตั้งให้ชาวเขาได้เข้ามาเป็นคณะกรรมการร่วมกับคณะกรรมการเครือข่าย และได้มีการเข้าชื่อเพื่อยอมรับข้อตกลงทุกครั้ง แต่ปัญหาก็เกิดขึ้นบ้างในจุดนั้น มีการฝ่าฝืนกันบ้างแต่การประชุมนั้นก็มีการเชิญทุกครั้ง

- พื้นที่ลุ่มน้ำริม 70 ตารางกิโลเมตรมีพื้นที่ 48,125 ไร่ เป็นพื้นที่ทำกินประมาณ 12,442 ไร่ เป็นพื้นที่ธรรมชาติประมาณ 4,282 ไร่ เป็นป่าชุมชนประมาณ 1,500 ไร่เป็นป่าเสื่อมโทรม 29,101 มีคอกอยู่ข้างบนและมีคันท่ออยู่ข้างล่าง มีคนอยู่สองกลุ่ม คือกลุ่มข้างบน และกลุ่มที่อยู่ข้างล่างและการบุกรุกที่กล่าวมาจะเป็นการบุกรุกข้างบน พื้นที่ที่ได้รับผลประโยชน์มี 17 หมู่บ้าน คนข้างบนมี 2 หมู่บ้านคือบ้านปากกลาง อ.ปัว ไม่มีกลุ่มรีสอร์ท

- ป่าในพื้นที่เป็นป่าสงวน เป็นของชาวพื้นราบทั้งหมด และก็ได้มีการขายให้นายทุนซึ่งก็เป็นการขายแบบให้ไปใช้ประโยชน์ต่อเพราะเนื่องมาจากว่าเป็นการที่ชาวบ้านรู้เท่าไม่ถึงการ

6. ประเด็นปัญหาลุ่มน้ำแม่งัด

- ตำบลที่มีต้นน้ำของแม่งัด ผ่านอำเภอพร้าว 11 ตำบล ผ่านแค่ 6 ตำบล น้ำก็มาจากภูเขาผืนน้ำโดยระยะทาง 50 กิโลเมตรผ่าน 6 ตำบลคนแม่งัดได้ใช้ประโยชน์จากสายน้ำเส้นนี้น้อยมาก และน้ำเส้นนี้จะไหลลงสู่เขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล พื้นที่ส่วนมากเป็นพื้นที่ทางการเกษตร มีรีสอร์ทน้อย รีสอร์ทส่วนมากจะไม่มีการรูกกล้าลำเขตและไม่ขยายพื้นที่ลำน้ำแม่งัดตอนนี้น้ำจะแห้ง ไม่โทษชาวเขาแต่ชาวเขาก็ทำ เช่นการตัดไม้ทำลายป่า ชาวเขาเขามีความรู้น้อยกว่าแต่ชาวเราก็มินายทุนส่งคนขึ้นไปตัด หรือแม้กระทั่งว่าหน่วยงานของรัฐที่ว่าส่งคนขึ้นไปจับชาวบ้านที่ตัดไม้ทำลายป่าแท้ที่จริงก็เป็นฝีมือของเขทั้งนั้น

- การจัดเวทีของกลุ่มน้ำแม่งัดจะจัดกันขึ้นในเดือน พฤศจิกายนที่จะถึง โดยจะจัดให้มีการจัดเวทีเวียนขึ้นที่ตำบล จะทำทรัพยากรให้มันต่อเนื่องกันทั้งหมด จะไม่ทิ้งปัญหาอย่างหนึ่งอย่างใด

ของพรวัวที่มีปัญหา ก็คือการทำไร่เลื่อนลอยบ้าง การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้บ้าง ไม่ว่าจะเป็นชาวเขาหรือชาวเรา เพราะว่าการแก้ไขปัญหาดอนนี้กำลังเป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น และการมาร่วมปรึกษาหารือปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน โดยจะไม่โทษคนใดคนหนึ่งว่าเป็นผู้ทำ ทุกคนต่างให้ผลประโยชน์จากทรัพยากร ดิน ป่า น้ำ กันทั้งหมด จะช่วยกันแก้ไขปัญหาร่วมกัน กรมทรัพยากรเข้าไปแล้วเขาจะคัดเลือกแค่ชาวบ้านบางส่วนเท่านั้น อ.บ.ต.บางส่วน แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่เขายังไม่รู้ด้วยซ้ำ และในการจัดการน้ำนั้นหน่วยงานของรัฐไม่มีสิทธิด้วยซ้ำ ทำไมไม่ให้คนในท้องที่ คนในท้องถิ่นที่เขาจัดการน้ำมากันเป็น พัน ๆ ปี มีการจัดการน้ำมาอยู่ที่ยาวนานมีการจัดการทรัพยากรน้ำที่ดี ทำไมไม่นำมาประสมประสานให้เขาได้มีความรู้ความเข้าใจแจ้งข้อมูล แจ้งข่าวสารที่ถูกต้องเข้าไปทำในเขตพื้นที่ของเขาควรที่จะให้เขาได้รับรู้ และทราบด้วย ไม่ใช่ว่าต่างคนต่างเข้าไปทำ ในการจัดเวทีของอำเภอพรวัว ก็พูดแต่พูดคำถามเอกสารทั้งหมดที่พ่อหลวงได้มา เป็นแค่บางส่วนเท่านั้นเอง แต่ส่วนใหญ่จะเก็บเอาไว้ก่อนไม่ได้ให้ชาวบ้านรู้ ที่เข้าไปติดตามทั้งหมดก็เพื่อที่จะให้ชาวบ้านได้รับรู้ข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึงกันไม่ใช่ปล่อยให้คนใดคนหนึ่งรับรู้ ก็จะกลับไปขยายความให้ชาวบ้านได้รับรู้ เพราะยังไม่มีประชาชนหรือเครือข่ายที่แน่นอนตอนนี้ก็เพราะว่าตอนนี้ยังไม่ได้มีการจัดการประชุม ตอนนี้ยังเป็นการเริ่มต้นเท่านั้นเอง

- ปัญหาส่วนใหญ่ก็เป็นปัญหาพื้น ๆ ชาวบ้านบอกว่าน้ำไม่มีน้ำแห้งแต่ชาวบ้านไม่ถามว่าต้นน้ำนั้น มีปัญหาอะไรบ้าง ป่าหายไปไหม มีการใช้น้ำเกินความจำเป็นหรือไม่ โดยที่ไม่ได้คิดถึงทางต้นน้ำ รู้แต่ว่า น้ำแห้งตอนนี้ต้องการเขื่อน หากมีการสร้างเขื่อนต้นน้ำตอนนี้เสร็จเลย น้ำที่อยู่ข้างล่างรับรองแห้งแน่ ๆ อย่างเก็บน้ำแม่งดสมบูรณ์ชลจะเป็นที่แรกที่โดนกระทบก่อน เป็นเพียงการแย่งน้ำกันแต่ก็ไม่รุนแรง ภูมิปัญญาที่มีอยู่ แก่เหมือง แก่ฝายมีการจัดการน้ำที่ดีเรื่องอ่างเก็บน้ำมีอยู่ 5 อ่าง มีปัญหาคือน้ำไม่มีในอ่าง มีอ่างแต่ไม่มีน้ำ หน้าแล้งก็ใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่เนื่องจากไม่มีน้ำ

7. ลุ่มน้ำปิงตอนบน อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

- แหล่งกำเนิดแม่น้ำปิงโดยเกิดที่อำเภอเชียงดาว น้ำปิงที่เกิดที่อำเภอเชียงดาวเขตติดต่อกับพม่าที่เรียกว่าคอยด้วยทางด้านทิศตะวันตกของอำเภอเชียงดาว ในเขตอำเภอเชียงดาวมีความยาวถึง 97 ตารางกิโลเมตรจากขุนน้ำมาสิ้นสุดที่เขตติดต่อกับที่แม่แตงที่ติดลำน้ำปิงมี 16 ตำบล 28 หมู่บ้านและที่อำเภอเชียงดาวมีอยู่ 7 ตำบล อีกตำบลหนึ่งเป็นตำบลเมืองคลองเป็นตำบลที่มีเขตติดต่อกับลำน้ำแดงแหล่งกำเนิดของลำน้ำแดงอยู่ที่อำเภอเวียงแหง ที่อำเภอเวียงแหงฝากมาว่าเรื่องที่เกี่ยวกับน้ำก็ฝากว่าถ่านลิกไนท์จะมาทำลายที่กำเนิดต้นน้ำแดง ผู้ใช้ลำน้ำแดงจะต้องเดือดร้อนกัน ในเขตของน้ำปิงตอนบนมีเนื้อที่ 1,350,000 ไร่ คิดเป็นตารางกิโล ได้ 2,160 ตารางกิโลเมตร มีชนเผ่าอยู่หลายเผ่าครับ เช่น กะเหรี่ยง ลาหู่ ลีซอ อาข่า จีนหื้อ ไทยใหญ่ และคนไทยพื้นราบ ถ้าพูดถึง

ปัญหาต้องมีแน่ ๆ คือตอนนี้ดันกำเนิดแม่น้ำปิงโดยเฉพาะตำบลเมืองนะที่เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำปิง ตอนนี้มีนายทุนเข้าไปจับจองซื้อเพื่อทำสวนส้ม กลัวประสบปัญหาอย่างที่ว่าเออฝางคือเป็นแหล่งต้นน้ำและสารพิษต่าง ๆ ก็ไหลลงสู่แม่น้ำปิง สังเกตได้ว่าสารพิษมีหรือไม่มีคือบริเวณที่มีสวนส้มอยู่ห่างเป็นกิโล ถึงจะมีปลา บริเวณใกล้ ๆ นั้นไม่มีสัตว์น้ำในลำน้ำเลยนี่คือปัญหา สารพิษที่ไหลลงมาเมื่อสารพิษที่อยู่ข้างบนไหลลงมาแล้วคนข้างล่าง

- ข้อสำคัญปัญหาใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแล้วที่ประสบกันอยู่ คือปัญหาการจัด การเหมืองฝายของทางภาครัฐมีตัวอย่างให้เห็น เช่นที่เชียงดาว ฝายโป่งอาง ช่วงเมื่อปี 2535 มาถึงปีนี้นับย้อนหลังตอนนี้ประสบปัญหาแล้ว คือ ลำน้ำต้นเงิน หน้าฝายไม่ได้กักเก็บน้ำ เป็นกักเก็บทราย ตะกอน เต็มหน้าฝาย แล้วก็ปลา หน้าฝายกับหลังฝายไปมาหาสู่กันไม่ได้แล้ว เพราะสูงมากและที่หน้าฝายก็เป็นพีพีพีอย่างดี คือป่าไมยราบยักษ์ พอตะกอนต้นเงิน ไมยราบยักษ์ก็ขึ้น เป็นกักเก็บตะกอนทรายแทน และปัญหาฝายยาง ตอนนี้กำลังเป็นข้อคิดกับที่อำเภอเชียงดาว ตำบลเชียงดาว ใช้งบประมาณ 100 ล้านบาทแรกต้องการฝายที่ไม่ใช่ฝายยางแบบนี้คือเป็นฝายเพื่อชลอการไหลของน้ำไม่ใช่ทำให้ใหญ่โตขนาดนี้ มีแบบแปลนก็ยังไม่เห็นการส่งน้ำอย่างไร การใช้ประโยชน์อย่างไร และได้รับผลประโยชน์ เป็นหมื่น ๆ ไร่ ก็ไม่มี จากได้ฝายลงมาที่เชียงดาว ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ฝายวังไฮ ที่หลงเหลืออยู่ ตอนนี้ก็เกือบที่จะถูกฝายยางกลืนไป เป็นฝายที่จัดการทรัพยากรมาเป็นร้อย ๆ ปีโดยชุมชน ระบบแก้มืองแก้มายโดย 3-4 หมู่บ้านร่วมกันคือ พ่อแม่พี่น้องในเขตพื้นที่รับน้ำไปร่วมกันร่วมใจเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันช่วยกันคิดกันว่าเราจะใช้วิธีใดเพื่อที่จะเอาน้ำมาใช้แบบภูมิปัญญาดั้งเดิม นับไปเป็นร้อยกว่าปีเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ใช้ระบบเหมืองฝายทั้งใช้ดอกหลัก ใช้ไม้มาถัก เอาหินมาใส่ เอากระสอบทรายมาข้าง เพราะฉะนั้นฝายภูมิปัญญาดั้งเดิม เป็นแหล่งขยายพันธุ์สัตว์น้ำ กุ้ง หอย ปู ปลา และตะกอนหน้าฝายหน้าเขื่อนนั้นไม่มีเป็นร้อย ๆ ปีไม่มีการคืนเงิน ไม่ต้องการขุดลอก ใช้อยู่ทุกวันนี้เพราะฉะนั้นปัญหาล่องถิ่นกับปัญหาดั้งเดิมในหมู่บ้านในชุมชนนั้น ๆ น่าจะเอามาผสมผสาน การจัดการลุ่มน้ำเป็นแหล่งสืบสานประเพณีการเลี้ยงฝายที่ดี การร่วมแรงร่วมใจกันที่ดี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ถ้าระบบเหมืองฝายการชลประทานแบบแม่แดงคลองส่งน้ำแม่แดง ปล่อยน้ำ 7 วันไปสายนั้น ทางนี้ปิดใส่กุญแจ ไม่มีการเอื้ออาทรกันทุกคนเห็นแก่ตัว

ข้อคิดเห็นจากนักวิชาการ

1. ปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำ ถูกมองให้เห็นว่าเป็นปัญหาของคนพื้นราบกับคนที่สูง เป็นปัญหาของชาวบ้าน ต้นน้ำ ปลายน้ำ เป็นปัญหาของคนระดับล่าง แต่ถ้าดูให้กว้างขวางไปนั้นเป็นเรื่องของการที่ไม่มีความเท่าเทียมกันของอำนาจในการจัดสรรทรัพยากร ตัวอย่างที่เล่ามา ก็จะสะท้อนการไม่เท่าเทียมกันในการจัดการของภาครัฐ แต่ที่สำคัญก็คือได้สะท้อนให้เห็น

ถึงวิธีของการมองที่ต่างกันระหว่างชาวบ้านด้วยกันหรือรัฐกับชาวบ้าน คือที่ผ่านมาก็มีปัญหาขัดแย้งกันอยู่แล้ว แต่ที่ผ่านมาก็ได้ยื่นหรือที่ได้ฟังมาซึ่งทำให้ปัญหาเกิดความซับซ้อนกันอีกมากขึ้น และเกิดความรุนแรงมากขึ้น ก็คือการเข้ามาของแหล่งทุน คือผู้ประกอบการจะเน้นภาพที่เห็นคือความขัดแย้ง ระหว่างชาวบ้าน กับประชาชนในท้องถิ่นกับอีกฝ่ายหนึ่งก็คือฝ่ายรัฐร่วมมือช่วยเป็นใจกับกลุ่มของนายทุนและกลุ่มของผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น

2. การเข้าใจในการจัดการปัญหาของกลุ่มน้ำต่าง ๆ นี่ต้องทำความเข้าใจในภาพรวมเอาไว้ก่อน เป็นการเคลื่อนตัวบนรากฐานมาจากความขัดแย้งกัน คือรัฐเองก็ไม่ได้มีการไว้ใจว่าชาวบ้านจะมีการจัดการกับทรัพยากรได้ดี แต่ก็อย่าลืมที่ว่า รัฐธรรมนูญฉบับที่ 40 ก็เกิดขึ้นโดยการที่รัฐเข้ามาบีบหนทางน้อยทำให้มีการหักท้วงของทางภาคประชาชนหรือว่าต้องการที่จะให้รัฐเข้าใจหรือรับฟังประชาชนให้มากขึ้นอยากให้ชาวบ้านมีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรน้ำ ประเด็นที่สำคัญคือ ข้อมูลพื้นฐานในกลุ่มน้ำมีการพัฒนาหรือทำให้เกิดความชัดเจนเป็นต้นว่า รายละเอียดระบบนิเวศน์ ของกลุ่มน้ำต่าง ๆ มีการนำเสนอที่เป็นผลดีโดยที่มีการเตรียมพร้อมมาเป็นอย่างดี ก็เพราะว่ามีการทำงานที่เป็นระบบ ซึ่งข้อมูลก็เป็นส่วนที่สำคัญที่จะสามารถใช้เพื่อต่อสู้ปัญหาได้อย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าข้อมูลจะเป็นระบบดีแล้วแต่ก็ต้องเตรียมการนำเสนอที่มีประสิทธิภาพด้วย บางทีอาจจะพูดเป็นภาษาเหนือก็ได้แต่ก็ต้องเอาข้อมูลจริงหรือข้อมูลที่แน่นขึ้นมาพูด ทำอย่างไรจึงจะสามารถที่จะนำข้อมูลเหล่านี้ออกไปสู่สาธารณะให้มากขึ้น คือ ถ้าเก็บข้อมูลเฉย ๆ ก็ไม่มีใครรู้ ฉะนั้นการนำเสนอข้อมูลออกสู่ที่ต่าง ๆ เพื่อที่จะได้ดำเนินการต่อไปอย่างง่ายและมีความเข้าใจกันมากขึ้น

3. เรื่องของเครือข่ายว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ก็เกิดจากการผลักดันก็คือหรือว่าสาเหตุอื่น ๆ ก็คือซึ่งก็เกิดจากการที่ชาวบ้านมีส่วนร่วม หรือบางกลุ่มที่ไม่เข้าร่วม การโยงประเด็นการจัดการเรื่องน้ำให้คนในเมืองได้รับรู้ปัญหา ในกรณีของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างมีการใช้น้ำของกลุ่มสถานประกอบการ เป็นจำนวนมาก มีการสูบน้ำขึ้นมาใช้เป็นจำนวนมาก แล้วทำอย่างไรจึงจะมีการขยายเครือข่ายให้คนชั้นกลาง หรือคนในเมืองมีความเข้าใจ แล้วทำอย่างไรที่เราจะนำข้อมูลที่มีอยู่ออกมาเปิดโปงหรือให้คนอื่นได้เห็น อย่างเช่นของแม่ตาช้างที่สถานประกอบการมีการใช้น้ำมากแต่ไม่ได้มีการให้ความร่วมมือในการที่จะจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม ฉะนั้นจากที่จะมีการจัดการประชุมสถานประกอบการเหล่านี้ก็ต้องหาที่ประชุมใหม่ เพราะฉะนั้นจะไม่สามารถที่จะมีพลังกดดันได้ จะหาข้อมูลอย่างไรให้ละเอียดและเผยแพร่ให้มากขึ้นเรื่องในการจัดการน้ำ ที่สำคัญก็คือ ภายใต้รัฐธรรมนูญใหม่ กระทรวงทรัพยากรน้ำ จะต้องมีการอย่างไร มีหลายมาตราในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ยังไม่ได้มีการนำมาใช้ ที่เกี่ยวกับทรัพยากรในองค์กรท้องถิ่น ทำอย่างไรจะเอาพลังของเครือข่าย และข้อมูลที่มีอยู่มาใช้ในการผลักดันให้รัฐธรรมนูญมีประโยชน์ จากคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ได้มีการขยายเป็นเครือข่ายและเป็นกรณีศึกษาที่ทำให้กลุ่มน้ำ

อื่น ๆ ได้เรียนรู้และศึกษาเป็นเครือข่าย และการพูดถึงเรื่องลุ่มน้ำ สิ่งสำคัญเมื่อพูดถึงลุ่มน้ำ ได้พูดถึงถึง คนข้างบน คนต้นน้ำ คนท้ายน้ำ คนที่เป็นชนกลุ่มน้อยที่เป็นชาวไทยภูเขา และคนที่หลากหลายและไม่แสดงให้เห็นว่าเฉพาะเป็นพื้นที่ที่อยู่หรือเป็นภูเขา ซึ่งจะโยงมาเป็นเครือข่าย ซึ่งการคิดแบบนี้เป็นการคิดที่เป็นระบบ ชาวบ้านพูดถึงลุ่มน้ำในภาพรวม รวม ๆ ของทรัพยากรมีในระบบนิเวศน์ทั้งทรัพยากรทางชีวภาพ และกายภาพและผู้คนที่อาศัยในลุ่มน้ำเหล่านั้น ปัญหาในลักษณะลุ่มน้ำทั้งหมด

4. ความรู้หรือภูมิปัญญาของท้องถิ่น น่าจะนำมาจัดการน้ำทั้งระบบลุ่มน้ำได้ จะต้องเรียกร้อง ถึงคนที่ใช้น้ำที่อยู่ในเมืองว่าจะเข้ามามีส่วนในเรื่องนี้อย่างไรเพราะคนเหล่านี้เวลาน้ำท่วมก็จะเสี่ยงดัง หรือเวลาที่น้ำไม่พอก็จะเสี่ยงดัง และก็จะเป็นคนที่กำหนดนโยบาย ทำให้ความสัมพันธ์ไม่เท่าเทียมกัน มีรากฐานมาจากความรู้และวิถีคิด เรื่องลุ่มน้ำด้วย ตอนหลังก็มีการจัดการน้ำเป็นส่วนมากที่ว่าคนที่อยู่ใกล้ลุ่มน้ำไม่มีสิทธิใช้ก่อนตรงนี้ที่ทำให้เกี่ยวข้องกับเรื่องนโยบาย เรื่องกติกาสื่อ เรื่องกฎหมาย ว่าใครจะมีอำนาจในการออกกฎหมาย โยงกับเรื่องความรู้ก็คือ เมื่อเรามองน้ำแบบแยกส่วน

5.การจัดการน้ำมุ่งไปถึงเรื่องประสิทธิภาพ เรื่องน้ำน้อย การขาดแคลนน้ำ แนวโน้มที่ได้ยินยังมีการถกเถียงกันอยู่ที่เน้นในความสำเร็จในประสิทธิภาพการใช้น้ำได้ง่าย ๆ คือ เมื่อคนใช้ประโยชน์ไปจะต้องเสียต้นทุน ก็จะต้องรู้สึกรู้ว่าต้องอนุรักษ์ ต้องประหยัด

6.ปัญหาเรื่องของความยุติธรรม โดยเฉพาะในสังคมที่ต้นน้ำ ท้ายน้ำ อำนาจในทางสังคมไม่เท่ากันตรงนี้ก็โยงมาถึงระบบที่เกี่ยวข้องอีกอันหนึ่งก็คือระบบราชการ ระบบราชการก็เป็นเครื่องมือของรัฐในการที่จะเข้ามาจัดการในเรื่องน้ำ ลุ่มน้ำขนาดเล็กเมื่อมีวิสัยทัศน์ที่เป็นมวลรวมข้อดีคือได้คิดถึงความเป็นเครือข่าย ทำให้เห็นถึงว่าลุ่มน้ำขนาดเล็กจะนำไปที่ไหน มีผลกระทบต่อคนอีกกลุ่มหนึ่งอย่างไร เมื่อมองเห็นอย่างนี้แล้วก็จะสามารถที่จะมองให้เห็นว่าเป็นเครือข่ายที่สามารถที่จะสร้างขึ้นมาได้ อันนี้ซึ่งไม่มีในการจัดระบบการจัดการน้ำของทางราชการเลย

7. ในระบบลุ่มน้ำก็จะเป็นได้ด้วยดี ในแง่ของการมองปัญหา ตอนนี้ภาครัฐกำลังจะจับมือกับภาคประชาชน ภาคเอกชน เดินไปด้วยกัน ถ้าหากว่าทุกคนที่เดินไปที่ละก้าว หรือถอยไปที่ละก้าว หรือเดินบ้าง ลุกบ้าง ระบบการจัดการต่าง ๆ จะดีขึ้น ซึ่งเป็นเพียงแค่การเริ่มต้น กรมชลประทานก็มองภาพเพียงว่าน้ำมากเกินไป เชื่อนจะเสีย ป่าไม้ก็คำนึงถึงเรื่องป่าไม้ก็อยากจะให้อนุรักษ์ไว้ เพราะว่าระบบมันจำเป็นที่จะต้องมองภาพรวม คือเมื่อนโยบายกำหนดมาแบบนี้ก็ต้องทำเพราะว่าเป็นภารกิจหลัก ต่างคนก็ต่างทำให้ภารกิจของตนเองสำเร็จและเมื่อมองภาพรวมแล้วก็จะไปทำให้ประเทศเจริญ วันนั้นนโยบายดี หรือคนปฏิบัติไม่ถูกต้องเราก็ต้องช่วยกันปรึกษาหารือร่วมกัน อย่างนี้แหละครับ ถูกต้องแล้ว หวังว่าในการจัดการลุ่มน้ำก็จะเป็นไปอย่างดีเหมือนลุ่มน้ำแม่ตาช้างและในส่วนของการทรัพยากรก็จะเข้าไปช่วยบริการประชาชนต่อไป อย่างของเชียงดาวที่เขาบอกว่าทำไมไม่เข้าไปผมไม่รู้ในส่วนของการเขาเข้าไปถึงหรือเปล่า

เพราะว่า ตั้งแต่ที่ผมได้มาประชุมร่วมกับ สทช. ตอนนั้นผมยังไม่ได้อยู่กรมน้ำ ก็เห็นว่าเขาจะเข้าไปโดยตั้งคณะกรรมการโดยที่ให้แกเหมือนแก่ฝ่ายมารวมกันเพื่อจัดการน้ำ แต่ของเขียงคาวคงยังไม่ไปถึง คิดว่าต่อไปคงจะมีและได้ช่วยกันพัฒนาเป็นระบบลุ่มน้ำต่อไปครับ

8. ครั้งต่อไปเรื่องของคนเมืองทำอย่างไรที่จะสร้างการมีส่วนร่วมของคนเมืองในการที่มีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำ

9. แนวทางแก้ไขปัญหารูปธรรม ควรจะต้องเสนอหลักการที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ก่อให้เกิดการเป็นธรรมระหว่างผู้ใช้น้ำทั้งข้างบนและล่าง และ ต้องสอดคล้องกับระบบนิเวศน์ ต้องสอดคล้องกันและสอดคล้องกันกับวิถีชีวิตของชุมชน

- เกี่ยวกับการจัดการน้ำในชุมชนเรื่องเดียวไม่ได้ ต้องดูทรัพยากรอื่น ๆ ร่วมกันไปด้วย ทั้ง น้ำ ป่าไม้ และดิน และถามว่าใครที่ควรจะได้ ใครที่จะมาเกี่ยวข้อง ก็คือ ต้องมีผู้แทนของแต่ละส่วนที่จะต้องเข้ามาเกี่ยวข้อง

- กติกาที่ได้มาเป็นกระบวนการที่ได้มาซึ่งกติกาที่ได้มาทำอย่างไรที่จะให้เป็นที่ยอมรับ กติกาที่สร้างขึ้นมาโดยองค์กรชุมชนของเป็นที่ยอมรับ ถ้าหากไม่เกิดเป็นกฎหมายขึ้นมาบังคับใช้ บางครั้งไม่สามารถที่จะเอาผิดกับผู้ละเมิดได้ นำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่ขึ้นมาใช้ ปัจจุบันจึงมีปัญหาท้องถิ่นเข้ามาประสมประสานกัน แต่ทำอย่างไรที่จะดึงผู้แทนของภาครัฐเข้ามา ถึงจะประสบความสำเร็จ เพราะต้องใช้งบประมาณ

- ทิศทางกับการจัดการลุ่มน้ำ ในอนาคตมีความคิดเห็นว่าจะต้องเป็นไปโดยใช้เครื่องมือดังนี้ 1. ทิศทางของความร่วมมือ ร่วมมือกับกลุ่มที่ไม่เคยให้ความร่วมมือมาก่อนเลย กลุ่มคนเมือง กลุ่มธุรกิจ กลุ่มที่ใช้ผลประโยชน์ ซึ่งจัดการลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วมหรือเรื่องของการจัดการลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ลุ่มน้ำนั้นมีความซับซ้อนมันมีเรื่องของการใช้ทรัพยากรมันมีเรื่องของการใช้ที่ดิน และการจัดการทรัพยากรหลายๆตัว มันมีมิติทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการเมืองท้องถิ่น การเมืองทุกระดับ เข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น แผนและประสิทธิภาพของผม จึงเป็นเครื่องมือที่จะดึงความร่วมมือ วัตถุประสงค์ เป้าหมายของภาครัฐ ภาคประชาชน เอกชน ภาควิชาการให้เข้ามามีส่วนร่วมกันได้ และก็เป็นเครื่องมือของชุมชนคือเป็นตัวตั้ง ฉะนั้นจึงคิดว่าแผนการจัดการลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญ

2. เรื่องของการสร้างเกณฑ์และตัวชี้วัดในการติดตาม การจัดการ การใช้ทรัพยากรลุ่มน้ำ มักยากที่จะพิสูจน์ว่าใช้แล้วกระทบหรือไม่กระทบ ใช้แล้วยั่งยืน หรือไม่ยั่งยืน โดยเฉพาะข้างหน้าต่อไป ความขัดแย้ง การแก่งแย่งทรัพยากรนั้นย่อมมีมากขึ้น ฉะนั้นจำเป็นจะต้องมีกติกา หรือกลไก บางอย่างที่จะเป็นหลักประกันของการใช้ทรัพยากร คือถ้าไม่มีหลักประกันตัวนี้นั้น ก็จะใช้ในรูปแบบส่วนหนึ่งใช้ ส่วนหนึ่งเก็บ จะไม่มีรูปแบบการใช้ทรัพยากรอย่าง

ยั่งยืน หรือการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนจะเน้นในเรื่องของการสร้างเกณฑ์และตัวชี้วัดทั้งในระดับกลุ่ม
น้ำ ในระดับท้องถิ่นหรืออาจจะเป็นในระดับชาติจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น

3. เรื่องของข้อตกลง ข้อตกลงนี้เป็นเครื่องมือที่จะใช้ได้ในระยะสั้น และพื้นที่ที่
ตกลงกันไม่ได้ เพราะว่าอำนาจการตัดสินใจไม่เท่ากัน เป็นการตกลงฝ่ายเดียว เพราะฉะนั้นคนสูญเสีย
เสียก็จะสูญเสียโดยตลอด ได้สูญเสียก็จะสูญเสียไปเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้นตรงนี้ต้องมีข้อตกลงในการใช้
ทรัพยากรเพื่อในระยะสั้นมักจะได้ลดปัญหาความขัดแย้งในระดับสูงให้มาอยู่ในระดับที่คุยกันได้
เรื่องของพุทธศาสตร์ที่อยากจะผลักดันให้เกิดขึ้นก็คือโครงการนำร่องภาคประชาชนทุกกลุ่มน้ำเพื่อ
เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างภาคประชาชนกับรัฐ หมายความว่ารัฐต้องลดบทบาท
บทบาทในการเข้าไปจัดสรรทรัพยากร รัฐต้องลดบทบาทหรือเปลี่ยนบทบาทหรือเลิกบทบาทและต้อง
ปรับบทบาทมาสนับสนุนโครงการนำร่อง เพื่อให้เป็นกระบวนการเรียนรู้และขยายผลไปแนวราบก็
คือการสร้างเครือข่ายอย่างที่ทำกันอยู่และก็ขยายผลไปทางแนวดิ่งก็คือ พวกนโยบายที่เกี่ยวข้องจะ
ต้องลงมาเรียนรู้กับชาวบ้าน เพราะที่ผ่านมาโครงการตามนโยบายไม่ได้ลงมาเรียนรู้เท่าที่เห็น แต่ว่า
สมัยก่อนไม่ได้ทำนโยบายแบบนี้ เครื่องมือตัวนี้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ถ้าหน่วยงานของรัฐไม่ปรับ
เปลี่ยนทัศนคติ

- ประเด็นที่รัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องทำอันแรกคือ จะต้องลงมาเรียนรู้กับ
ชาวบ้าน ประเด็นแรก ในการปรับเปลี่ยนที่จะให้เจ้าหน้าที่รัฐลงมาทำงานสนับสนุนชาวบ้าน
ประเด็นที่สอง คือจะต้องลงมาทำงานร่วมกับชาวบ้าน เลิกการตั้งหน่วยเป็นระบบให้หมดเลย
ทำงานในกระบวนการของชาวบ้าน ประเด็นที่สาม เรื่องการสนับสนุนหลายชาวบ้านหลายองค์กร
หลายเครือข่ายเข้มแข็งจริงอยู่ เรื่องการสนับสนุนเป็นสิ่งจำเป็นและงบประมาณของรัฐเป็นสิ่งที่
เหลือเฟือเกินพอ เพราะฉะนั้นเรื่องของการจัดแบ่งทรัพยากรกันใหม่เพื่อสนับสนุนชาวบ้านโดยภาค
รัฐขอสนับสนุน และประเด็นที่สี่ ก็การบังคับใช้กฎหมายให้เป็นธรรม

- ประเด็นก็คือเรื่องของการต่อสู้แบบนี้เป็นเรื่องของสิทธิของชุมชน ในที่ดิน ใน
ระบบนิเวศน์ อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวไปถึงระดับสิทธิ ของสิทธิชุมชนจะพูดเรื่องสิทธิ เมื่อ
อำนาจไม่เท่ากัน เช่นอำนาจประชาชนกับอำนาจของภาครัฐ ไม่เท่ากัน จะต้องเอาเรื่องของสิทธิมา
พูดเพื่อที่จะเป็นเรื่องที่จะถ่วงดุล ประเด็นเป็นเรื่องของการขาดระบบของการบริหารจัดการที่จะ
สร้างการมีส่วนร่วมที่จะดูแลทรัพยากรร่วมกัน ให้สมประโยชน์ต่อทุกฝ่าย เรื่องหลัก ๆ ต้องเป็น
เรื่องของการสร้างกลไก และต้องเป็นกลไกของการมีส่วนร่วม สรุปก็คือสิ่งที่ต้องการมี สอง ตัว
คือ หนึ่ง กลไกการจัดการ และ สอง ข้อมูล ต้องมองภาพรวมให้ออกกว่าที่จริงปัญหาในท้องถิ่น
อยู่ที่ไหนแล้วปัญหาปัญหาของใคร เพื่อจะได้ตั้งเข็มได้ถูกว่าตกลงว่าเราจะไปสร้างอะไร ในเบื้อง
ต้นย่อมต้องการข้อมูลอยู่แล้ว เอาข้อมูลเข้ามาแล้วก็มานั่งคุยกันเชื่อมโยงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย สุด
ท้ายต้องมีการสร้าง กติกา หรือข้อตกลง ต่อมาต้องมีการทดลองใช้และปรับกติกา

-กรณีของแก่งเสือเต้น มองปัญหาใหญ่ให้ออกแล้วก็ตั้งเข็มให้ชัดว่าต้องการตั้งระบบการจัดการระบบนิเวศในท้องถิ่น เรื่องการขุดลอกลำเหมืองฝาย หรือขุดลอกแม่น้ำ สามารถจ้างมาขุดได้เลย ไม่จำเป็นที่จะต้องรอเจ้าหน้าที่ ท้องถิ่นมีอำนาจที่จะดูแลได้ สภาพการเอาข้อมูลมาแล้วมองปัญหาใหญ่ร่วมกันให้ออก ซึ่งไม่ใช่ว่ามองคนเดียวแต่มองร่วมกันของคนในกลุ่มน้ำของจ.น่าน กับ อ.จอมทอง ก็คล้าย ๆ กันคือการขาดการสร้างกลไกกลไกที่มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาร่วมกัน ของเม็ดเงินจะเป็นการต้องการการพัฒนากลไกขึ้นมาดูแลการจัดการที่เพราะปัญหาใหญ่กว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น กลไกเดิมที่มีแค่แก่งเหมืองแก่งฝายจะดูแลไม่พอ ปัญหาเริ่มใหญ่ขึ้น ต้องการคนที่กว้างขึ้น แผนของคนที่จะเข้ามาร่วมมีอำนาจจะกว้างขึ้น

- ข้อสังเกต 6 ประเด็น 1. ถ้าถามว่าจะจัดการปัญหาความขัดแย้งอย่างไร คำถามแรกคือว่าอะไรคือที่มาของความขัดแย้ง ก็ต้องมาทำความเข้าใจว่าปัญหาความขัดแย้งในเรื่องการจัดการทรัพยากรน้ำ การวิเคราะห์หาข้อมูลต้องเป็นเรื่องที่ทำให้ชัดเจน ทั้งในระดับที่เป็นข้อมูลพื้นฐานแล้วก็ วิเคราะห์ว่าใครมีส่วนความขัดแย้ง และต้องอาศัยความร่วมมือที่มีพี่เลี้ยงที่มั่นคง หรือต้องอาศัยหน่วยงานที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องนี้มากพอสมควร 2. คือ เมื่อมองดูปัญหาคือมองที่ตัวเองด้วย มีความจำเป็นที่จะต้องทบทวนคือเป้าหมายชุมชนจะอย่างไรให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และการใช้ทรัพยากรที่ยั่งยืน 3. เรื่องของการมีส่วนร่วม ในขณะนี้มักจะมีความคิดว่าจะต้องใช้ พหุภาคี เอาคนหลายฝ่ายมาร่วมกัน ในด้านหนึ่งก็มีข้อดี แต่ว่าการมาพิจารณาบางทีคนที่เป็นตัวแทนเหล่านี้มีอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกับชาวบ้านหรือสูงกว่าชาวบ้าน อยากจะให้เกิดการเรียนรู้ที่จะสร้างอำนาจการต่อรอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเรียนรู้จากประสบการณ์ จะต้องมีการเรียนรู้ หรือแลกเปลี่ยนให้มากขึ้นเพื่อนำมาสร้างกระบวนการต่อรอง ซึ่งส่วนหนึ่งอาจจะมาจากพลัง หรือกำลังใจ มาจากการสร้างองค์กรชาวบ้านให้เข้มแข็ง และมาจากข้อมูลที่ชัดเจน 4. เชื่อมโยงกับการสร้างอำนาจการต่อรอง ซึ่งในขณะนี้องค์กรภาคประชาชน หรือเครือข่ายก็ยังไม่เห็นด้วยแน่นอน เพราะว่าบางทีขาดการเชื่อมโยงการติดต่อกัน ขาดข้อมูล หรือข่าวสาร พัฒนาไปอีกก้าวที่อาจจะกลายเป็นสถาบัน หรือองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นหัวหอกหรือที่มีหน้าที่จัดการน้ำโดยชาวบ้านหรือภาคประชาชน แต่ต้องมีอีกหลายอย่างที่เข้มแข็งนอกจากข้อมูลที่ผ่านมา ทำอย่างไรจะให้เกิดสำนึกร่วมกัน 5. งานด้านการจัดการทรัพยากร ถ้าหากว่าจะมีการจัดการทรัพยากรภายในแล้ว ยังไม่พอต้องหาความชอบธรรมในด้านการเมืองระดับชาติด้วย จะทำอย่างไรที่จะสร้างกลไกเพื่อที่จะใช้เชื่อมโยกกับ กระทรวงทรัพยากร แต่ว่าจะทำอย่างไรที่จะทำให้มีช่องทางที่จะสามารถทำให้เข้ากันได้ ทำให้นำเอาข้อมูลจากท้องถิ่นผ่านไปสู่นโยบาย ซึ่งต้องเลือกเอาข้อมูลที่ดี ๆ 6. เรื่องทางด้านวิชาการ ถ้าจะให้มีการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งต้องมีการส่งเสริมทางวิชาการ ให้การส่งเสริมเพื่อที่จะลดความขัดแย้ง ซึ่งจะปฏิเสธไม่ได้คือบทบาทของ สกว. ที่เขาใช้งานวิจัยเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชาวบ้าน จะสามารถที่จะเชื่อมข้อมูลที่จะให้ลุ่มน้ำเล็ก ๆ เป็นลุ่มน้ำขนาด

ใหญ่ และนำข้อมูลจากข้างล่างนำไปสู่ข้างบนและการเรียนรู้ และประสบการณ์ชาวบ้านเพื่อที่จะลดปัญหาความขัดแย้งได้

- การกิจในเรื่องการจัดสรรทรัพยากรลุ่มน้ำ จะมีเครือข่ายลุ่มน้ำภาคเหนือ เครือข่ายองค์กรชาวบ้านลุ่มน้ำภาคเหนือโดยที่จะเชื่อมลุ่มน้ำทั้งหมดเท่าที่จะสามารถที่จะรวมกันได้ซึ่งมีการกิจที่สำคัญอยู่ 2-3 เรื่อง คือ จะต้องแก้ไขปัญหาที่ลุ่มน้ำกำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้ โดยจะผนีกกำลังกันต่อต้านหมดและก็จะบอกว่าทางเลือกที่ดีในการพัฒนาลุ่มน้ำควรจะเป็นอย่างไร ทางเลือกที่สองคือผลักดันในเชิงนโยบาย นโยบายน้ำจะต้องมีตัวแทนชาวบ้านเครือข่ายลุ่มน้ำภาคเหนือเข้าไปร่วมร่างกฎหมายน้ำขึ้นมาใหม่ เมื่อมีคณะกรรมการลุ่มน้ำภาคประชาชนทุกลุ่มน้ำแล้วจะมีการยกร่างกฎหมายทรัพยากรน้ำขึ้นมาใหม่ ตอนนี้มีเครือข่ายองค์กรชาวบ้านลุ่มน้ำภาคเหนือ มีกลุ่มนักวิชาการหลาย ๆ มาเป็น พันมิตรภาคประชาชน และมีแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนเหมือนกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย คือการสร้างการเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ขึ้นมา จะต้องเอาองค์ความรู้ ซึ่งองค์ความรู้จะสามารถหาได้จากประสบการณ์ ต้องจัดทำแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแต่ละลุ่มน้ำเพื่อที่จะนำไปเป็นแนวทางในการจัดทำแผนการจัดการในระดับลุ่มน้ำได้

2) เวทีสัมมนาวิชาการและดูงาน

- ในวันที่ 12-15 กรกฎาคม 2545 ณ หาดทรายแก้ว เกาะเสม็ด และนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง

ประเด็นปัญหาแลกเปลี่ยน กับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขของ จังหวัดระยอง

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานรัฐกับสถานประกอบการที่หน่วยงานรัฐ(กรมป่าไม้) พยายามเข้ามาจัดการและควบคุมการใช้ที่ดินและการใช้ทรัพยากรของรีสอร์ททความหนาแน่นของกลุ่มสถานประกอบการบนเกาะมีมากทำให้ไม่มีพื้นที่สาธารณะใช้ เพราะทุกหาดถูกรอบครองโดยเจ้าของ

รีสอร์ท การใช้น้ำบนเกาะมีปัญหาเนื่องจากน้ำจืดมีน้อยมาก ไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว กลุ่มรีสอร์ททแก้ไขปัญหาโดยการซื้อน้ำจืดจากฝั่งบ้านเพ จ.ระยอง ที่มีราคาค่อนข้างสูงเพื่อบริการนักท่องเที่ยว ปัญหาที่พบคือ

-ปัญหาขยะและน้ำเน่าเสียของชายฝั่งทะเล

-ปัญหามลพิษในอากาศบริเวณนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด

-การทำมาหากินของชุมชนดั้งเดิมที่ไม่มีโอกาสได้เป็นเจ้าของชายหาดเมื่ออยู่มานานจนชั่ว

อายุคน

การแก้ไขปัญหาของเกาะเสม็ด

-ใช้กลไกจากภาครัฐเข้ามาจัดการแก้ไขปัญหาเป็นหลัก

- มีความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาระหว่างหน่วยงานรัฐ สถานประกอบการและชุมชนใน-
- การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ด้วยการจ้างบริษัทกำจัดขยะและกำจัดน้ำเสีย
- มีมาตรการในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแต่ไม่ชัดเจนและไม่สามารถใช้ได้เป็น

จริง

จากปัญหาต่าง ๆ ที่ได้รับทราบข้อมูลทางคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟู ฯ เกิดความกระตือรือร้น ที่จะสร้างกระบวนการจัดการโดยชุมชน วิเคราะห์ประเด็นขัดแย้งดังนี้

- เกิดจากการสูญเสียผลประโยชน์ของสามกลุ่ม คือริสอร์ท ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐ
- เกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร้ขอบเขตของกลุ่มธุรกิจ
- เกิดจากอิทธิพลของกลุ่มธุรกิจและกลุ่มนักการเมืองที่เข้ามาทำธุรกิจบนเกาะ
- เกิดจากการเข้ามาควบคุมจัดการปัญหาของรัฐที่ไม่ได้เกิดจากการมีส่วนร่วมของ
- กลุ่มที่อยู่อาศัยบนเกาะ การเข้ามาจัดการปัญหาโดยรัฐ ทำให้ ทรัพยากร
- ธรรมชาติที่ถูกใช้อย่างไร้ขอบเขตถูกจำกัด และควบคุมการใช้เพื่อฟื้นฟูและ
- รักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ยังคงมีอยู่อย่างถาวร

จากการดูงานทำให้ยกระดับคณะกรรมการได้ 2 ระดับ คือ ระดับที่หนึ่ง การยกระดับความรู้ของคณะกรรมการศึกษาฯ ด้วยการเปิดโลกทัศน์ใหม่ให้เห็นสภาพแวดล้อมที่แตกต่าง ลักษณะพื้นที่ และลักษณะอากาศที่แตกต่างกัน แต่มีปัญหาล้ำก้น สามารถวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ระดับที่สองการยกระดับความสัมพันธ์ของกลุ่มคณะกรรมการศึกษาฯ ที่สามารถสร้างสัมพันธ์ที่ดี ได้อีกระดับหนึ่งที่มีความก้าวหน้าและดีกว่าเดิม ที่จะทำให้เกิดความร่วมมือและการแก้ไขปัญหาของกลุ่มน้ำที่ง่ายขึ้น เพราะทุกกลุ่มต่างมีประสบการณ์และบทเรียนร่วมกัน และยอมรับซึ่งกันและกัน และเข้าใจปัญหาของแต่ละกลุ่มที่มีความแตกต่างกันในด้านพื้นที่ กลุ่มผลประโยชน์ สภาพแวดล้อม แนวคิด และวัฒนธรรมประเพณี ที่จะสามารถทำให้ปรับแนวคิดหรือทัศนคติของแต่ละกลุ่มให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันในการจัดการปัญหาทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

- ในวันที่ 5-7 ตุลาคม 2545 มีการจัด มหกรรมวิถีคนรักป่า-ดิน-น้ำ "รักป่า รักคนอยู่ป่า เพราะภูมิปัญญาอยู่ป่าคู่คน" ณ ลานชุมชนริมน้ำปิง อ.เชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ จัดโดยเครือข่ายป่าชุมชน มีการดำเนินรายการ ดังนี้

1. เวทีเสวนาเรื่อง "ความสัมพันธ์ของคนกับป่า-ดิน-น้ำ: ใครควรจัดการและอย่างไร" โดย

พระมหาดร.บุญช่วย สิริธโร	มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
คุณวีระ สฤตทัต	อธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
คุณประสาน มฤคพิทักษ์	ตัวแทนกลุ่มนักธุรกิจเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม
คุณแสงดาว ศรีทามัน	ตัวแทนกลุ่มศิลปินนักเขียน

อาจารย์ไพรัช ใหม่ชมพู

คุณพิกุล นิมนันท์

คุณพิชิต ชัยมงคล

ตัวแทนสำนักงานประถมศึกษา อ.เชียงดาว

ตัวแทนชาวบ้าน จ.เพชรบูรณ์

ตัวแทนสมาพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย

คุณชัชวาลย์ ทองดีเลิศ

ผู้ดำเนินรายการ

2. เวทีนำเสนอประสบการณ์การจัดการป่าในต่างประเทศ กรณีประเทศ

เนปาล กัมพูชา ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย

คุณก้องกร นรินทรกุล ณ อยุธยา ผู้ดำเนินรายการ

3. มีสถานกิจกรรม จัดกิจกรรมกีฬาและการละเล่นเกี่ยวกับวิถีคนอยู่กับป่า เพื่อชมชื่นนิทรรศการ
การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

4. เวทีวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้าน จากโฮงเฮียนสืบสานล้านนา สลับกับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์
การจัดการจัดการป่า

5. กิจกรรมนอกสถานที่: กิจกรรมลงพื้นที่สำรวจป่าชุมชนตัวอย่าง 5 หมู่บ้าน

6. เวทีวิชาการเรื่อง “โลกาภิวัตน์กับการจัดการทรัพยากร โดยชุมชนในสถานการณ์ปัจจุบัน”

โดย

ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อ.สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์

สถาบันราชภัฏนครราชสีมา

ดร.ปริษา เปี่ยมพงษ์สานต์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คุณทวีศิลป์ ศรีเรือง

บ้านห้วยแก้ว อ.แม่ฮอน จ.เชียงใหม่

ดร.ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้ดำเนินรายการ

7. คุณประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์บรรยายพิเศษ
เรื่อง “การปฏิรูประบบราชการกับการจัดการป่า-ดิน-น้ำ”

8. เสวนาวงย่อยประเด็น “ภูมิปัญญาท้องถิ่น: สิทธิและบทบาทในการจัดการทรัพยากร”

9. ขบวนแห่ศิลปวัฒนธรรมของเยาวชนและเครือข่ายต่างๆ

10. พิธีบายศรีสู่ขวัญ และพิธีรำลึกผู้เสียสละชีวิตในขบวนการต่อสู้เพื่อป่าชุมชน

11. คุณอานันท์ ปันยารชุน ประธานคณะกรรมการสภาพที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
บรรยายพิเศษเรื่อง “ดิน-น้ำ-ป่า ในสายตาคนเมืองหลวง”

12. การแสดงคอนเสิร์ต โดย คุณสุนทรี เวชานนท์ และคุณพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ

13. เวทีติดตามวิเคราะห์สถานการณ์ พ.ร.บ.ป่าชุมชน

โดย

คุณไพโรจน์ พบเพชร สมาคมสิทธิเสรีภาพประชาชน

คุณสุรพล ดวงแข

เลขธิการมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งประเทศไทย
ไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

ดรสมศักดิ์ สุขวงศ์

ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งชาติ
เอเชียแปซิฟิก

คุณมังกร ชัยชนะดารา

ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล ต.เชียงดาว

คุณนิคม พุทธา

ผู้ดำเนินรายการ

ตัวแทนเครือข่ายองค์กรพันธมิตรและองค์กรประชาชนกล่าวแสดงจุดยืนการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติ ป่า-ดิน-น้ำ โดยองค์กรประชาชนการประกาศเจตนารมณ์ของประชาชนต่อ
การจัดการทรัพยากรป่า-ดิน-น้ำ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา ร่วมรับคำประกาศ
เจตนารมณ์

- ในวันที่ 28 – 29 พ.ย. 45 การประชุมประจำปีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคเหนือ ครั้งที่ 2 ปี 2545
"ชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการความรู้โดยอิสระ" ณ ห้องแกรนด์ภูคำ โรงแรมเชียงใหม่ภูคำ
จ.เชียงใหม่

ในการประชุมครั้งนี้ เป็นการประชุมทางวิชาการ เพื่อให้ นักวิจัยท้องถิ่น หน่วยงาน
ที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ หน่วยงานราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้อง และผู้นำประชาคมในท้องถิ่นต่าง ๆ จะ
ได้มาแลกเปลี่ยนความรู้ในทางวิชาการและการปฏิบัติ เพื่อยกระดับวาทกรรมทางสังคม ด้านงาน
วิจัยเพื่อท้องถิ่นให้สามารถขยายผลเพื่อท้องถิ่นให้สามารถขยายผลออกสู่วงกว้างต่อไป
ผลที่คาดว่าจะได้จากการประชุม

1. มีผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และยกระดับองค์ความรู้จากงานวิจัยและการพัฒนา
ในท้องถิ่น นำไปสู่การขยายผลในลักษณะต่าง ๆ

2. มีความชัดเจนมากขึ้นในแนวทางการสร้างความรู้จากฐานชุมชนในรูปแบบ
ต่างๆ

3. เกิดเครือข่ายความร่วมมือการวิจัยและพัฒนาเพื่อท้องถิ่น ทั้งในส่วนนักวิจัยชุม
ชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- รูปแบบการประชุม มีการบรรยายพิเศษ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ การประมวลภาพรวมของผล
งานวิจัยที่ผ่านมา การนำเสนอและอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ ในห้องย่อย การเสวนาปัญหาและแนว
ทางสู่ความสำเร็จของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมทั้งมีการจัดนิทรรศการนำเสนอในงานในพื้นที่บริเวณ
งาน และงานแสดงสินค้าของชุมชน

-ผู้เข้าร่วม เป็นกลุ่มนักวิจัย สกว. ประมาณ 200 คน และอีก 300 คนจากหน่วยงานราชการ
ต่าง ๆ

3) เวทีเครือข่ายลุ่มน้ำ

- ในวันที่ 27 กันยายน 2545 เรื่อง เวทีปอยหลวงว่าด้วยเรื่องน้ำ ณ โรงแรมเชียงใหม่ภูคำ จ.เชียงใหม่ จัดโดยสภาผู้รู้ ภาคเหนือ ผู้ร่วมประชุมเป็นตัวแทนจาก 16 ลุ่มน้ำ จำนวนประมาณ 300 คน เวทีเสวนา 9:00 น ดำเนินรายการโดย คุณนิคม พุทธา ผู้ร่วมเสวนาบนเวที

- 1.คุณประทีป พุทธิศรี
- 2.คุณสมศักดิ์ โยอินชัย
- 3.คุณเฉลิม อันวิเศษ
- 4.คุณไสว ปุ๊กคาม
- 5.อาจารย์ ดร.ชยันต์ วรรณะภูติ
- 6.ร.ศ.ดร.มิ่งสรรพ ขาวสอาด
- 7.คุณชัชวาลย์ ทองดีเลิศ
- 8.คุณพรทิพย์ บุญครอบ

ลุ่มน้ำที่เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย 16 ลุ่มน้ำ ได้แก่ ลุ่มน้ำน้ำกก ลุ่มน้ำแม่ลาว ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ลุ่มน้ำแม่กวัง ลุ่มน้ำแดงบน ลุ่มน้ำแดงล่าง ลุ่มน้ำแม่ขาน ลุ่มน้ำแม่วาง ลุ่มน้ำอิง ลุ่มน้ำยม ลุ่มน้ำปิงบน ลุ่มน้ำลี้ ลุ่มน้ำฝาง ลุ่มน้ำสมุน ลุ่มน้ำน่าน และลุ่มน้ำแม่จิด

ประเด็นที่จะพูดคุยกันในวันนี้มี 3 ประเด็นคือ

- 1) พุดคุยกันถึงสถานการณ์เชิงนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับเรื่องน้ำ
- 2) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบาย
- 3) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นถึงวิธีการจัดการน้ำที่ดีควรเป็นอย่างไร

สรุปการออกนโยบาย อย่างเร่งรีบเพื่อให้ทันกู้เงิน ADB มีทั้งหมด 9 ข้อ เร่งรัดให้มี พรบ.

ทรัพยากรน้ำ หรือให้มีกฎหมายฉบับหนึ่งที่ครอบคลุมทุก

อย่างและที่น่าสนใจคือเมื่อจะมีกฎหมายอันนี้แล้ว ทราบว่ากรมชลประทานก็พยายามจะออกกฎหมายอีกฉบับของกรมชลประทานก็พยายามจะออกกฎหมายอีกฉบับของกรมชลประทานออกมา ก็ยังไม่ทราบว่าประกาศใช้กี่ฉบับกันแน่

2. จัดให้มีองค์กรบริหารจัดการน้ำในระดับชาติ ระดับท้องถิ่น โดยมีกฎหมายรองรับ

รับซึ่งก็ได้มีการทดลองโครงการในลุ่มน้ำปิงตอนบน ปิงตอนล่างและลุ่มน้ำป่าสักและจะมีการขยายออกไปให้ทั่วประเทศ

3. ให้มีกลไกการจัดสรรน้ำที่ชัดเจน แต่ก็ยังไม่มี ความชัดเจนในตัวนโยบายว่าจะให้ใครใช้น้ำก่อน

4. กำหนดทิศทางที่ชัดเจนในการหาแหล่งน้ำ พัฒนาแหล่งน้ำ อย่างเช่นการสร้างเขื่อน การเป็นน้ำจากเขื่อนหนึ่ง ไปอีกเขื่อนหนึ่ง

5. จัดหาพัฒนาแหล่งน้ำให้แก่เกษตรกรอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เช่นเดียวกับการให้บริการขั้นพื้นฐานของรัฐด้านอื่น

6. บรรลุความรู้เรื่องน้ำในหลักสูตรการศึกษา

7. ส่งเสริมการมีส่วนร่วม กำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมและสิทธิหน้าที่อย่างชัดเจนของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างชัดเจน

8. เร่งรัดให้มีการวางแผน บรรเทาแก้ไขปัญหาคอขวดและภัยแล้ง

9. ให้มีการสนับสนุนงบประมาณให้ปฏิบัติการตามนโยบายอันนี้อาจตีความได้ว่า

รัฐจะมีการส่งเสริมการจัดการลุ่มน้ำโดยองค์กรท้องถิ่นมากขึ้นกว่าเดิมก็เป็นได้

สรุปเรื่องความคิดการจัดการน้ำระหว่างรัฐกับชาวบ้าน

- รัฐกระจุ๊กของเราระบาย
- รัฐเป็นระบบเผด็จการชาติ เอาชนะธรรมชาติ ของเรานั้นเคารพและอยู่ร่วมกับธรรมชาติ
- รัฐเป็นระบบธุรกิจ เป็นระบบกำไร ของเราเป็นระบบอยู่รอดร่วมกัน

สรุปประเด็นร่วมกันอยู่ 3 ประเด็น

- การจะมองปัญหาเรื่องน้ำนั้นเราต้องมองร่วมกับปัญหาอื่นๆด้วย อย่างเช่น เรื่องทุนข้ามชาติที่ร่วมมือกับรัฐในการช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติ
- การจัดการน้ำต้องมีความเป็นธรรม
- ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเด็นปัญหาของทุกพื้นที่ที่เกิดจากโครงการรัฐและร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาน้ำ

กลุ่ม 1 : สถานการณ์ปัญหาในแต่ละลุ่มน้ำ

1.แม่วาง

- มีการสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้า ทำให้น้ำแม่เตียนลดลง
- โครงการหลวง สูบน้ำเข้าโครงการจำนวนมาก
- นายทุนกว้านซื้อที่ปลูกพืชได้มีการกักเก็บน้ำไว้มาก
- การผันน้ำแม่เมื่อไปเป็นประปาหมู่บ้าน
- การสร้างฝายคอนกรีต

2.แม่ลาว

- น้ำไม่พอใช้

3.ปึงดอนบน

- มลพิษในน้ำ เนื่องจากการทำสวนส้ม
- ฝายยาง ฝายคอนกรีต

4.กก – อิง – น่าน

ข้อเสนอ

- 1) จัดตั้งคณะกรรมการแต่ละลุ่มน้ำ
- 2)ต่อต้านการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่
- 3)ร่วมกันจัดตั้งเครือข่ายลุ่มน้ำภาคเหนือ

5.แม่ตาช้าง

- การเข้าไปของโครงการรัฐค่อนข้างน้อย
- ชาวบ้านเห็นถึงผลเสียของ พรบ.น้ำ จึงมีการรวมกลุ่มจัดการน้ำกันเอง
- รวมกลุ่มกันในชุมชนให้เหนียวแน่นก่อนจึงจะมีอำนาจไปต่อรองกับรัฐ

6.ลี้

- น้ำท่วม เกิดจากฝายคอนกรีตรับน้ำไม่ไหว
- การขุดลอกลำน้ำลี้ ทำให้เกิดน้ำท่วม ตะกอนข้างลำน้ำ

7.แม่กวง

- ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าของพวคนายทุน
- น้ำในเขื่อนแม่กวงถูกส่งไปให้ในเมืองเชียงใหม่ ไม่ค่อยได้ใช้ในพื้นที่

8.แม่ลาว

- ADB
- การขุดลอกลำเหมือง เปลี่ยนขนาดท่อ เกิดปัญหา น้ำไม่เข้าท่อ
- กลุ่มผู้ใช้น้ำควรมีการรวมกลุ่มเรียกร้องให้มีการปรับปรุงการก่อสร้าง

9.แม่ขาน

- โครงการเขื่อนแม่ขาน

10.แก่งเสือเต้น

- การสร้างเขื่อน ทำให้เกิดการทำลายพื้นที่ป่า

11.แดงตอนบน

- เหมืองแร่ กฟผ.
- การสร้างเขื่อนเพื่อสนับสนุนการทำเหมือง

12.แดงตอนล่าง

- น้ำไม่พอใช้
- หน้าฝายตื้นเขิน

สรุปปัญหาผลกระทบในระดับพื้นที่

การพัฒนาโครงการต่าง ๆ ไม่คำนึงถึงสภาพความเป็นจริงในพื้นที่ระดับการแก้ไขปัญหาในโครงการของรัฐขนาดใหญ่ ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการหรือแก้ไขปัญหาได้ยากหรือไม่ได้เลย

การมองปัญหาในชุมชน มาจากคนข้างนอกหรือรัฐ, รวมถึงวิธีในการแก้ไขปัญหาด้วยความไว้วางใจต่อรัฐ จึงเปลี่ยนความเชื่อเดิม คิดว่าตัวเองไม่มีความรู้ในการแก้ไขปัญหาแยกความสัมพันธ์ วิธีชีวิตของชุมชนออกจากฐานทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า จึงเชื่อมโยงปัญหาไม่ออก มองเห็นแต่ตัวน้ำคนนอกชุมชนเข้ามาร่วมกันใช้ทรัพยากรไม่เคารพกฎของชุมชน การส่งเสริมเกษตรแผนใหม่ เป็นตัวเร่งการทำลายทรัพยากรในวงกว้างคอยการแก้ไขปัญหาจากคนข้างนอก รัฐบาลโดยประมาณ

แนวทางแก้ไข

-จัดตั้งคณะกรรมการร่วมกัน โดยมีตัวแทนทุกกลุ่มน้ำ (อยากเห็น โครงร่างวันนี้ในเวทีใหญ่เลย)

-จัดการทรัพยากรด้วยตัวเอง ชุมชนกำหนดวิถีชีวิตตัวเอง

กลุ่ม2 :ผลกระทบจากนโยบายน้ำ

อ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก

- ความขัดแย้งภายในชุมชน
- ดาน้ำแห้ง บางพื้นที่ขาดแคลน

เขื่อน

-วิถีชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนแปลง ระบบ เครือญาติล่มสลาย

-ความขัดแย้งภายในชุมชน

-น้ำท่วม

-ล้าเหมือนตื้นเขิน

-โรงติดต่อ น้ำเน่าที่เชื้อโรคอาศัยอยู่

-ขนบธรรมเนียมที่เกี่ยวกับน้ำ สงกรานต์

-การขุดลอกลำน้ำ (อุโมงค์)

-ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลง

-ที่ดินทำกินถูกขับไล่

-ผลกระทบจากนโยบายอื่น ที่ส่งผลให้การจัดน้ำเปลี่ยนแปลง

-การพัฒนาสาธารณูปโภคของรัฐ เช่น ถนน ไฟฟ้า ทำให้มีการกว้านซื้อ ที่ดิน ทางน้ำสาธารณะไปด้วย

-การส่งเสริมพืชพาณิชย์ ทำให้มีการใช้น้ำเพิ่มขึ้น ส่งผลให้น้ำขาดแคลน

-อำนาจเหนือรัฐ เช่น ADB, WORSD ที่มากำหนดนโยบายที่เกี่ยวกับการใช้น้ำและการไม่ตรวจสอบ

-ข้อมูล ของรัฐแล้วมาสร้าง โครงการต่าง ๆ เขื่อน อ่าง

แนวทางแก้ไข

-จัดทำแผนชุมชน

- แก้กฏหมายที่ไม่สนองตอบต่อชุมชน
- ศึกษาปัญหาร่วมกันอย่างมีระบบ
- ให้ความรู้ความสำคัญของทรัพยากรน้ำอย่างกว้างขวาง
- มองปัญหาโดยรวม
- สร้างเครือข่ายลุ่มน้ำเพื่อมีอำนาจต่อรอง

กลุ่มที่ 3 : ประเด็นการพูดคุย

- สภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่
- แนวทางการแก้ไขที่เป็นรูปธรรม

พื้นที่ลุ่มน้ำแดงตอนบน : เกิดปัญหา

- สภาพพื้นที่แห้งแล้ง เพาะปลูกพืชไม่ได้
- ตะกอนน้ำทับถมพืช เนื่องจากการพัฒนาแหล่งน้ำ (เปลี่ยนฝายเป็นฝายคอนกรีต)
- มลภาวะจากการขุดเหมืองลิกไนต์

2. พื้นที่ลุ่มน้ำกวัง มีปัญหา

- ปริมาณน้ำจากเขื่อนแม่กวงแห้งแล้ง ไม่เพียงพอเพื่ออุปโภค บริโภค และการเกษตร (มีพ.ท ติดเขื่อน)
- งบประมาณในการซ่อมแซมฝายไม่เพียงพอ ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. พื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง : มีปัญหา

- ทำการเกษตรในพื้นที่อย่างเข้มข้น ตลอดจนการขยายธุรกิจของนายทุน เช่น รีสอร์ท เกิดสถานการณ์แย่งชิงน้ำระหว่างนายทุนกับชุมชน
- การแย่งชิงการใช้พื้นที่ระหว่างชุมชนกับนายทุนทำให้เกิดความขัดแย้ง

4. พื้นที่ลุ่มน้ำวาวง : เกิดปัญหา

- ธุรกิจทำปาล์มน้ำมันอย่างเข้มข้น ทำลายทรัพยากรแหล่งน้ำของชุมชน และขาดการจัดการ

5. พื้นที่ลุ่มน้ำขาน : เกิดปัญหา

- มีโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ขานจะเกิดในพื้นที่ส่งผลต่อการทำลายทรัพยากรธรรมชาติของ ชุมชน เช่น อุทยานออบขาน

6. พื้นที่ลุ่มน้ำสี : เกิดปัญหา

- การรับรู้ ข้อมูล ข่าวสารยังไม่ทั่วถึง ทั้งเรื่องโครงการพัฒนาของรัฐต่างๆและ เรื่องกฎหมายน้ำ

- ขาดการฝึกกำลังในชุมชน , เครือข่าย

7. ลุ่มน้ำวัด : มีปัญหา

- ขาดแคลนน้ำ เพื่อการอุปโภค – บริโภค และการเกษตร (สาเหตุเกิดจากการตัดไม้ทำลายป่าของชาวบ้าน)
- ปัญหาจากการสร้างฝาย ทำให้ลำเหมืองของชุมชนตื้นเขิน (ตะกอน) ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้

8. พื้นที่ลุ่มน้ำปึงดอนบน : เกิดปัญหา

- ปริมาณน้ำไม่เพียงพอที่จะใช้ในการเกษตร
- สร้างฝายกั้นลำเหมืองของชุมชน ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับรัฐ

9. พื้นที่ลุ่มน้ำแดงดอนล่าง : เกิดปัญหา

- นายทุน ส่วนราชการ และองค์กรอื่นๆแย่งชิงการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนไปใช้ เช่น การประปาเชิงใหม่ สนามกอล์ฟ เป็นต้น โดยเฉพาะหน้าแล้ง

สภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่ สรุปดังนี้

- ปริมาณน้ำไม่เพียงพอสำหรับทำเกษตร
- มีการทำเกษตรในพื้นที่อย่างเข้มข้นและถูกรุกพื้นที่ทำกินของกลุ่มนายทุน ทำให้ทรัพยากรน้ำ , ป่า ของชุมชนถูกทำลาย

- การเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร ของชุมชนจากหน่วยงานของรัฐ เช่น กม.น้ำ
- ขาดการฝึกกำลังของชุมชน และ เครือข่าย
- ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการซ่อมแซมฝาย
- เกิดตะกอนทับถม ทำให้ลำน้ำตื้นเขิน และ ทับเส้นทางน้ำเดิมของชุมชน
- ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆที่จะเกิดขึ้นในชุมชน
- นายทุน ส่วนราชการ และ องค์กรอื่นๆแย่งชิงการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนไปใช้ เช่น การประปา , สนามกอล์ฟ , รีสอร์ท โดยเฉพาะหน้าแล้ง
- เกิดความขัดแย้ง แย่งชิงการใช้น้ำระหว่างนายทุนกับชุมชน , ชุมชนกับชุมชน

เสนอ/แนวทางการแก้ไขปัญหา

1. การสร้างเครือข่ายพี่น้อง เป็นระดับที่กว้างเพื่อร่วมประสานความร่วมมือช่วยเหลือกันในแต่ละ พื้นที่ → ระดับลุ่มน้ำ
2. การปลูกป่า เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าต้นน้ำ
3. การสนับสนุนเรื่องงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ
4. มาตรการที่เป็นรูปธรรม/ชัดเจนออกมาบังคับการใช้น้ำของนายทุน

5. มีรูปแบบการจัดการของชุมชนที่มาจากชุมชนเอง สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน

6. ชุมชนควรช่วยเหลือกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรต่างๆของชุมชนด้วย

ตัวแทนกลุ่มน้ำ น้ำกก แม่ลาว แม่ตาช้าง แม่กวง แดงบน แดงล่าง แม่ขาน แม่วาง อิง ยม ปิงบน ลี ผ่าง สมุน น่าน แม่จืด ร่วมกันแสดงเจตนารมณ์ **ประกาศเจตนารมณ์โดยพี่น้องสงฆ์ ชินะวงศ์**

“เครือข่ายประชาชนและกลุ่มน้ำภาคเหนือประกาศจัดตั้ง เครือข่ายองค์กรชาวบ้านจัดการทรัพยากรน้ำภาคเหนือขึ้น เพื่อร่วมกันในการพัฒนา และปรับใช้องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการน้ำที่มีอยู่และสืบทอดมาอย่างยาวนานให้มีความเป็นธรรม และยั่งยืน สอดคล้องกับ ลักษณะทางนิเวศวิทยา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม ที่มีความหลากหลายในปัจจุบัน และจะร่วมผลักดันให้หน่วยงานภาครัฐกระจายอำนาจ สนับสนุน และรับรองสิทธิของชุมชนในการจัดการดำเนินงานตามนโยบาย น้ำของรัฐ ที่คุกคามสิทธิชุมชนท้องถิ่น อย่างถึงที่สุด ด้วยความสมานฉันท์ ”

4.2 กระบวนการสร้างความร่วมมือและการยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

4.2.1 การสร้างฐานข้อมูล

ในการจัดเก็บข้อมูลเพื่อสร้างฐานข้อมูลถือว่าเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่น่าไปสู่

การจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน โดย การเก็บข้อมูล นั้นมีวัตถุประสงค์ในการจัดเก็บข้อมูล ดังนี้คือ

- 1.เพื่อทราบถึงจำนวนครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์จากกลุ่มน้ำแม่ตาช้างในปัจจุบัน
- 2.เพื่อรวบรวมข้อมูลบริบทการใช้ที่ดินของผู้ใช้น้ำในกลุ่มน้ำแม่ตาช้างอย่างเป็นระบบ
- 3.เพื่อรวบรวมข้อมูลรูปแบบการใช้น้ำของชุมชนที่สามารถใช้น้ำจากกลุ่มน้ำแม่ตาช้างอย่างเป็นระบบ
- 4.เพื่อรวบรวมข้อมูล ระบบการผลิตของชุมชนที่ใช้น้ำจากกลุ่มน้ำแม่ตาช้างอย่าง เป็นระบบ
- 5.เพื่อรวบรวมข้อมูลการใช้ที่ดินและการใช้น้ำของสถานประกอบการที่ใช้ ประโยชน์จากกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

เครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูล คือการใช้แบบสอบถาม (Question naive) เป็นคำถามปลายปิด

(Close-ended question) โดยผู้ตอบคำถามสามารถเลือกตอบคำถามที่ตั้งไว้เท่านั้น สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

การคัดเลือกประชากร เป็นการคัดเลือกจากประชากรที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นครัวเรือน

และ สถานประกอบการ ที่ใช้น้ำจากกลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้จริงในปัจจุบัน

ประชากรในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย ครัวเรือน และสถานประกอบการ ดังนี้

ตำบลบ้านปาง

- 1.บ้านปางใต้ หมู่ที่ 1

- 2.บ้านปงเหนือ หมู่ที่ 2
- 3.บ้านแม่ฮะได หมู่ที่ 3 (รวมหมู่ที่ 11 ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่แยกใหม่)
- 4.บ้านทุ่งโป่ง หมู่ที่ 4
- 5.บ้านแม่ฮะเหนือ หมู่ที่ 5 (รวมหมู่ที่ 10 ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่แยกใหม่)
- 6.บ้านปางยาง หมู่ที่ 7
- 7.บ้านน้ำซุ้ม หมู่ที่ 8
- 8.บ้านทุ่งโป่งใต้ หมู่ที่ 9

ตำบลหนองควาย

- 1.บ้านคองกาย หมู่ที่ 1
- 2.บ้านฟ่อน หมู่ที่ 2
- 3.บ้านไร่-กองจิง หมู่ที่ 3
- 4.บ้านด้นแก้วน หมู่ที่ 4
- 5.บ้านหนองควาย หมู่ที่ 5
- 6.บ้านสันทราย หมู่ที่ 9
- 7.บ้านคองกายเหนือ หมู่ที่ 12

ตำบลน้ำแพร่

- 1.บ้านบ่อ หมู่ที่ 1
- 2.บ้านศาลา หมู่ที่ 2
- 3.บ้านเวียงคัง หมู่ที่ 11

ตำบลบ้านแหวน

- 1.บ้านไร่เหนือ หมู่ที่ 1
- 2.บ้านแหวน หมู่ที่ 2

ตำบลสุเทพ

- 1.บ้านม้งคอบนุ่ย หมู่ที่ 11

ตำบลโป่งแยง

- 1.บ้านแม่สาใหม่ หมู่ที่ 6
- 2.บ้านผานกกก หมู่ที่ 9

ขั้นตอนการจัดเก็บข้อมูล

- 1.หาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่สามารถใช้ประโยชน์จากลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- 2.คัดเลือกผู้เก็บข้อมูลร่วมกับนักวิจัย โดยผู้ร่วมเก็บข้อมูลจะต้องเป็นชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนที่สามารถใช้น้ำจากลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

3.เมื่อได้ผู้ช่วยในการเก็บข้อมูลที่เป็นชาวบ้านในชุมชนแล้วก็ทำความเข้าใจในคิวแบบสอบถาม และประเด็นที่ต้องการเก็บข้อมูล

4.เริ่มเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 2 กรกฎาคม 2545 – วันที่ 10 พฤศจิกายน 2545

การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล

จากข้อมูลที่รวบรวมจากกลุ่มตัวอย่าง มีการตรวจเช็คและตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จะนำมาแปลผลเป็นรหัสข้อมูลและทำการประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป Microsoft Visual และแสดงผลของข้อมูลตามคำถามของชุดแบบสอบถาม (ดูรายละเอียดในภาคผนวกที่ 2)

- วันที่ 7 กรกฎาคม 2545 มีการประชุมสร้างความเข้าใจการจัดเก็บข้อมูล ณ หมู่บ้านผานกกก ต.โป่งแยง อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ เป็นกลุ่มแกนนำบ้านผานกกกและบ้านแม่สาใหม่

ผลการประชุม คือแกนนำได้เข้าใจวัตถุประสงค์และวิธีการจัดเก็บข้อมูลจากชุดแบบสอบถามที่สามารถตั้งคำถามและอธิบายคำถามหรือความหมายของคำถามที่ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนอาจไม่เข้าใจ ให้มีรายละเอียดมากขึ้น และสามารถสร้างความเข้าใจกับกลุ่มในหมู่บ้านของตนเองได้เป็นอย่างดีเพราะเป็นคนในพื้นที่เดียวกัน ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือในการตอบคำถามได้ดีและเป็นจริงมากกว่าคนนอกพื้นที่เข้ามาจัดเก็บข้อมูล

การเคลื่อนไหวของกลุ่ม ในช่วงฝนตกมากตลอดทำให้ไม่มีปัญหาเรื่องการใช้น้ำ ชาวบ้านเริ่มปลูกข้าวไร่ และทำสวนผัก เพื่อยังชีพและค้าขาย และบางส่วนเป็นแรงงานรับจ้างตามสวน ส่วนกตึกา การจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ตาช้างในส่วนพื้นที่ต้นน้ำชาวบ้านเห็นด้วยและมีความเข้าใจในการสร้าง กตึกา และต้องการมีมาตรการ หรือกตึกา ออกมาควบคุมหรือจัดการน้ำให้ทุกกลุ่มได้มีน้ำใช้อย่างยุติธรรมและไม่ทะเลาะกัน ซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาในระยะยาว

ปัญหาและอุปสรรค ในการจัดเก็บข้อมูล

- 1.จำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้านค่อนข้างมาก ทำให้เกิดความล่าช้าในการจัดเก็บข้อมูล
- 2.ช่วงเวลาในการจัดเก็บข้อมูลต้องเก็บในช่วงเช้า ประมาณ 07.00 น.-08.00 น. และเริ่มในช่วงเย็นคือประมาณ 18.00 น. – 21.00 น. ในช่วงระหว่างวันชาวบ้านไปทำการเกษตร คือเป็นช่วงเช้าหน้าฝนต้องไถนา คำนานา ปลูกข้าว และปลูกถั่วลิสง และรับจ้าง
- 3.ช่วงฤดูฝนมีปัญหาในการเดินทางมากฝนตกเป็นระยะๆ
- 4.ผู้ช่วยเก็บข้อมูลมีภาระ กิจในการทำนา และภาระ กิจอื่นๆ ในหมู่บ้าน การจัดเก็บค่อนข้างล่าช้า

5.การสื่อสารระหว่างผู้ช่วยเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลบางประเด็นไม่เข้าใจในคำถาม จึงต้องมีการซ่อมข้อมูลใหม่

6.ไม่สามารถเรียกผู้ช่วยเก็บข้อมูลมาพร้อมกันทุกหมู่บ้าน และร่วมประชุมชี้แจงในรายละเอียดของชุดแบบสอบถามได้ ต้องอธิบายรายละเอียดเป็นรายบุคคล มีเฉพาะในพื้นที่ต้นน้ำที่สามารถอธิบายเป็นกลุ่มได้

7.ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนไม่เข้าใจว่าเอาข้อมูลไปทำอะไร

ข้อเสนอแนะของผู้ช่วยเก็บข้อมูลต่อทีมงานในการจัดเก็บข้อมูล

1.ในการจัดเก็บข้อมูลให้เก็บในช่วงหน้าแล้ง ถึงสิ้นเดือนพฤศจิกายน หากเริ่มเข้าเดือนธันวาคม ชาวบ้านจะต้องเกี่ยวข้าว และมีงานอื่นๆ อีกมากจะไม่มีเวลาเพราะจะไปติดช่วงปีใหม่

2.คำถามในการใช้ถามควรเป็นคำถามที่ไม่ต้องให้ชาวบ้านเขียนให้ชัดเจนหรือผิด เพราะง่ายต่อการจัดเก็บ

3.ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้มากๆ และต่อเนื่องในการลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลเพราะผู้ให้ข้อมูลบางคนไม่เข้าใจว่าจะเอาข้อมูลไปทำอะไร และไม่ให้ข้อมูลที่เป็นจริง

4.2.2 เวทีการระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาหมู่บ้าน

ใน“เวทีการมีส่วนร่วมการจัดทำแผนชุมชน” วันที่ 11 ตุลาคม 2545 ณ ห้องประชุม 2 ตึกอำนวยการ ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมคือคณะกรรมการพื้นฟูฯ และเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

1.สภาพปัญหาพื้นที่ของต้นน้ำ

เป็นพื้นที่บนเขา มีต้นทุนน้ำที่น้อยก็ถือเป็นส่วนที่มีตาน้ำ ที่ผ่านมาชาวบ้านจะใช้น้ำอย่างตามใจตัวเองโดยไม่คำนึงว่าข้างบน ข้างล่าง มีปัญหาอย่างไร บางครั้งคนข้างบนคอยด้วยกันเองยังขัดแย้งกันเรื่องน้ำ และในช่วงไหนที่หน้าแล้งมากๆ ก็จะมีปัญหาขัดแย้งกับคนพื้นราบ อดีตที่ผ่านมาจะมีการขัดแย้ง มีการทบทอ โดยอ้างว่าคนบนคอยใช้น้ำมาก ทำลายป่าไม้ ฝนตกน้ำก็ท่วมอีกเหมือนเป็นตัวทำลายตัวที่ 1 ส่วนตัวทำลายตัวที่ 2 ก็คือพวกนายทุน จึงเกิดปัญหาต่างๆ นานา ตอนหลังก็มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมา มีการประชุมกัน ตอนแรก ทุกคนยังเห็นแก่ตัวกันอยู่ แต่ต่อมาก็ทำใจบ้างก็เริ่มสู่กระบวนการ และยังมีส่วนของโครงการฯ เข้ามาช่วย ตอนนี้คนบนคอยไม่มีการขยายพื้นที่ทำกินกันแล้ว แล้วมีการทำแนวกันไฟตลอดทุกปีร่วมกันทั้ง 3 หมู่บ้าน ปัญหาที่ยังแก้ไขไม่ได้คืออยู่ในเขตอุทยานจะทำอะไรก็ผิดไปหมด แม้กระทั่งเคยเอาปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอกขึ้นไปทางอุทยานเขาไม่ให้ขึ้น กฎกติกาที่พวกผมร่างจะให้เอามาใช้กับข้างล่างก็คงจะไม่ได้เพราะสภาพพื้นที่แตกต่างกัน จะสร้างสระ หรืออ่างน้ำ ที่เอาไว้รองรับก็สร้างไม่ได้ในเขตพื้นที่ต้นน้ำ ตั้งแต่มีการตั้งคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้างขึ้นมา ได้มีการประชุมกัน มีการนำปัญหาต่างๆ ไป

ทำความเข้าใจกับชาวบ้าน และชาวบ้านก็เข้าใจในระดับหนึ่งแล้ว อาจจะมีบางส่วนที่ไม่เข้าใจ ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็เข้าใจและตระหนักถึงปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหของคณะกรรมการแล้ว แต่สิ่งที่อยากจะเสนออีกคือในช่วงหน้าฝนน้ำจะมีมาก แต่ไม่มีที่หรือสระเก็บน้ำตรงนี้เอาไว้ปล่อยให้น้ำไหลไปโดยไม่ได้อกเก็บเอาไว้ก็เป็นที่น่าเสียดายอยู่ พอพ้นหน้าฝนไปแล้วก็จะมีปัญหาน้ำไม่พอใช้อีก พอจะมีแนวทางไหนบ้างไหมที่เราจะสร้างสระเก็บน้ำขนาดไหนก็ได้ ที่จะเก็บกักน้ำไว้ใช้ในช่วงที่ขาดแคลน ปัญหาคือมีคณะกรรมการลุ่มน้ำแม่ตาช้างกลุ่มหนึ่งได้เอาป้ายกันแนวเขตไปติดในเขตตำบลสุเทพ แต่ป้ายเป็นชื่ออบต.บ้านปง ผมได้รับฟังจากชาวบ้านว่ามีความสับสน ผมก็ได้บอกให้ชาวบ้านใจเย็นๆ แต่ไม่ทราบว่าได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้างหรือยัง ประเด็นของต้นน้ำมีความกำกวมมาก เช่นมีการทำแนวกันไฟ มีรายงานว่ามีการหยุดขยายพื้นที่ ในเรื่องของน้ำก็มีการสร้างคณะกรรมการในพื้นที่ต้นน้ำเอง แล้วยังมาร่วมในคณะกรรมการใหญ่ เป็นการรายงานถึงความพยายามในการเก็บกักน้ำ พยายามทำความเข้าใจกับชาวบ้านมากขึ้น ประเด็นเหล่านี้คิดว่ามีความกำกวมที่น่าสนใจ และข้อติดขัดบางประการที่บอกว่าอยากสร้างสระน้ำ แต่ติดขัดตรงประเด็นกฎหมาย ก็เป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะพิจารณาว่าการที่ชาวบ้านทำเป็นการจัดการลุ่มน้ำหรือไม่ เป็นการช่วยในการรักษาน้ำต้นน้ำหรือไม่ ถ้าเป็นแต่กฎหมายไม่เอื้ออำนวยจะทำอย่างไร

2. สภาพปัญหาคลองน้ำ

ผู้ใช้น้ำจะอยู่ในเขตบ้านปง มีอยู่ 10 หมู่บ้าน ปัญหาสำคัญมีการขยายพื้นที่ทำกินในเขตป่าไม้ เป็นเขตที่มีผู้มีอิทธิพลอยู่ในเขตบ้านปงมาก มีการบุกรุกทำลายยังมีอยู่ ริมดั่งไม่มีเหลือ คนที่มีที่ดินอยู่ใกล้ลำห้วยเขาก็จะปรับที่ลงไปใกล้ห้วย แล้วปลูกหญ้าปลูกต้นไม้ บางแห่งชาวบ้านไม่สามารถไปหาปลูกปลาได้เลย การแก้ไขปัญหาก็จะมีการตรวจป่า ผมมีแนวคิดที่จะสร้างคนรุ่นใหม่สร้างจิตสำนึกในการรักทรัพยากร สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกัน ทำกิจกรรมฟื้นฟูลุ่มน้ำ ผลที่ได้รับคาดว่าคนรุ่นใหม่จะเกิดสำนึกที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรในประเด็นของกลุ่มกลางน้ำมีทั้งประเด็นในด้านกฎหมาย และประเด็นกฎเกณฑ์กติกาของชาวบ้านเอง ถ้ามาดูในประเด็นกฎเกณฑ์กติกาของชาวบ้านถึงแม้ว่าร่างยังไม่สมบูรณ์แต่ก็มีเรื่องการบุกรุกทำลายอยู่ ฉะนั้นเมื่อมีการรื้อกล้ำริมดั่ง มีการเปลี่ยนสภาพลำน้ำ ก็สะท้อนให้เห็นว่ากฎเกณฑ์กติกาตรงนี้ไม่ได้รับการยอมรับ ข้อสำคัญก็คือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หน่วยงานราชการ กรมเจ้าท่า กรมชลประทาน มีกฎหมายอยู่แล้วทำไมถึงบังคับใช้ไม่ได้ อีกประเด็นหนึ่งคือระเบียบกฎหมายการรื้อกล้ำหรือเปลี่ยนสภาพลำน้ำ แล้วก็เรื่องการตัดไม้ทำลายป่าเป็นเรื่องของการผิดกฎหมาย ทั้งสองอย่างนี้มีกฎหมายบังคับใช้อย่างชัดเจนคงไม่ต้องเถียงกัน แต่ในเมื่อมีการกระทำที่ผิดกฎหมายทำไมไม่มีเจ้าหน้าที่ออกมาคุ้มครองออกมาดูแล ไม่ได้ยกประเด็นว่าเจ้าหน้าที่

ไม่คิดหรือเจ้าหน้าที่รู้เห็นกับผู้กระทำ แต่เป็นประเด็นที่ว่าทำไมมีกฎหมายมากมายแต่ไม่สามารถควบคุมกิจกรรมให้มันเป็นไปตามกฎหมายได้

2.1 ปัญหาของกลุ่มสถานประกอบการ

คือก่อนข้างจะเป็นผู้ร้ายในสายตาของชาวบ้านไม่ว่าจะเป็น ดันน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ แต่การเข้ามาของสถานประกอบการก็มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีก็คือสร้างเศรษฐกิจในชุมชนสร้างรายได้ให้ภาคประชาชน การค้าขายในชุมชนของท้องถิ่นก่อนข้างจะดีขึ้น ข้อเสียก็คือด้านสิ่งแวดล้อม การใช้น้ำ อันนี้ก็ต้องยอมรับ ปัญหาหลักๆของสถานประกอบการ การเข้ามาของกลุ่มทุน เมื่อเริ่มมีการเข้ามาของกลุ่มทุนโดยการซื้อที่ดินเพื่อก่อสร้างสถานประกอบการอย่างไม่คำนึงถึงสภาพสิ่งแวดล้อม และผลกระทบของการใช้น้ำของภาคชาวบ้าน ส่วนใหญ่จะมองว่ามีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม มีน้ำใช้ดี แนวทางแก้ไขก็อยากจะฝากให้ทุกส่วนไม่ว่าจะเป็นเจ้าของที่ดินเดิม ชาวบ้านก่อนที่จะมีการซื้อขายที่ดินให้กับกลุ่มทุนก็น่าจะมีการชี้แจงเรื่องผลกระทบการใช้น้ำ ไม่ใช่ไม่เห็นแก่เงินอย่างเดียว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นฝ่ายปกครองท้องถิ่น พ่อหลวง กำนัน อบต. น่าจะชี้แจงปัญหาภายในหมู่บ้านให้ผู้ที่จะซื้อที่ดินทราบด้วย ตรงนี้ก็จะแนวทางแก้ไขปัญหาได้ ตอนนี้ก็ต้องยอมรับว่ามีการซื้อขายที่ดินกันอยู่ มีการสร้างรีสอร์ท และสถานประกอบการขึ้นเรื่อยๆ ถ้าไม่ชี้แจงให้ผู้เข้ามาทราบถึงปัญหาในพื้นที่ ปัญหาการใช้น้ำและปัญหาเรื่องที่ดินก็จะมีต่อไปเรื่อยๆ

การเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ต้องขอยอมรับว่าในช่วงที่มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุดแรกขึ้นมา ทางสถานประกอบการไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมเลย ฟังจะเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อมีการปรับเปลี่ยนคณะกรรมการในชุดที่สอง เพราะมีโครงสร้างของตัวแทนรีสอร์ทเข้าไปมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการด้วย โดยมีตัวแทนสถานประกอบการอยู่ 2 ท่าน ได้พยายามที่จะประสานงานทำความเข้าใจกับทุกสถานประกอบการที่อยู่ใน ตำบลบ้านโป่ง ที่มีกว่า 40 แห่ง ให้ตระหนักถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา จนกระทั่งปัจจุบันทางสถานประกอบการก็ส่งตัวแทนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นในการเข้ามารับทราบปัญหา เข้ามาแสดงความคิดเห็น เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน และในอนาคตคิดว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในตรงนี้น่าจะมีมากขึ้น

2.2.การใช้น้ำของสถานประกอบการ ก็ขอยอมรับว่าใช้น้ำมากเท่าที่มองเห็น ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการใช้เพื่ออุปโภค บริโภค การใช้เพื่อการบริการ การใช้เพื่อความสวยงาม ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของหญ้าในสนาม ไม้ดอก ไม้ประดับ แต่ละที่ก็ยอมรับว่าใช้น้ำมาก แต่ทุกที่ก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือ กรณีถ้าทางปลายน้ำมีการขาดแคลนน้ำและร้องขอมาแต่ละแห่งก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดการใช้น้ำโดยการเปิด-ปิดน้ำเป็นเวลา หรือการสร้างแอ่งเก็บน้ำไว้ใช้ในแต่ละที่ การกักเก็บน้ำของสถานประกอบการ อันนี้ก็ยอมรับอีกว่ามีการกักเก็บน้ำในลักษณะฝายคอนกรีต การกั้นขวางลำน้ำ เพื่อความสวยงาม โดยส่วนใหญ่จะเป็นการกั้นเพื่อความสวยงามมีน้ำตก น้ำพุ บางแห่งก็มีที่กั้นเพื่อใช้ การแก้ปัญหาด้านคณะกรรมการส่วนใหญ่มีมติว่าที่ใดมีการกั้น

ลำนํ้ามาก่อนแล้วให้ทำประตูปิด – เปิดน้ำได้ สามารถที่จะเปิดน้ำให้ชาวบ้านได้ในช่วงที่ขาดแคลนน้ำ สถานประกอบการแต่ละแห่งก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือและพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ และแก้ไข สถานประกอบการใดที่จะสร้างขึ้นมาใหม่ มติที่ประชุมคณะกรรมการไม่ให้มีการกั้นลำนํ้า แต่ละแห่งก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือเช่นกัน

สรุปภาพรวมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

ในอดีตมีการแก้ไขปัญหาแบบเผชิญหน้ากัน ช่วงที่ชาวบ้านขาดแคลนน้ำชาวบ้านก็จะพากันขึ้นไปเจอที่ไหนมีท่อมีที่กักเก็บน้ำก็จะทำลาย ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับสถานประกอบการ ถึงกับมีการหยิบอาวุธมาข่มขู่กัน แต่ปัจจุบันการแก้ไขปัญหาค่อนข้างจะดีขึ้นจากการประสานงาน มีการใช้การขอความร่วมมือกัน ปัญหาการเผชิญหน้าตอนนี้ไม่มีแล้ว เปลี่ยนเป็นการขอความร่วมมือกันแทน ถ้าพื้นที่บางแห่งไม่มีน้ำใช้ก็แจ้งผ่านมาทางประธานคณะกรรมการฯ และตัวแทน รีสอร์ท บอกว่าตอนนี้ไม่มีน้ำใช้ขอความร่วมมือจากรีสอร์ทให้เปิดประตูน้ำที่กักเก็บไว้ให้ชาวบ้านด้วย ทุกแห่งก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือ ผู้บริหารของสถานประกอบการหลายแห่งเสนอแนวคิดมาว่าจะเป็นไปได้ไหมในช่วงหน้าฝนที่มีปริมาณน้ำมากๆ ให้แต่ละพื้นที่สร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในพื้นนั้นๆ ในช่วงฤดูแล้ง และสถานประกอบการเองก็จะสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กไว้ใช้ในพื้นที่ของตนเองในช่วงฤดูแล้งเหมือนกัน โดยไม่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และไม่มีผลกระทบต่อชุมชน อันนี้เป็นข้อเสนอแนะของผู้บริหารสถานประกอบการ ผมก็ขอฝากไปถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กเพราะบางพื้นที่ไม่มีที่สำหรับจะสร้างอ่างเก็บน้ำก็ฝากถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องว่าจะแก้ไขปัญหาให้ชาวบ้านได้อย่างไร

3. สภาพปัญหาพื้นที่ปลายน้ำ

พื้นที่ปลายน้ำ ลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการเกษตร ปลูกข้าวในฤดูฝน ปลูกถั่วในฤดูแล้ง ต่อมาในปี 2528 เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำอย่างหนักน้ำที่ใช้ทำการเกษตรไม่พอใช้ ชาวบ้านต้องลดการทำการเกษตรในฤดูแล้งลง ต่อมาในปี 2538 การขาดแคลนน้ำเริ่มวิกฤตมากขึ้นทำให้ชาวบ้านทะเลาะกันเพื่อแย่งน้ำใช้ในการเกษตร แล้วประกอบกับขณะนั้นที่ดินมีราคาแพงชาวบ้านที่ทำการเกษตรหันมาขายที่ดินแทน นอกจากปัญหาการขาดแคลนน้ำแล้วปลายน้ำยังมีปัญหาในช่วงฤดูฝนอีกคือถ้าฝนตกหนักน้ำก็จะไหลไปท่วมบ้านเรือน ที่ทำกินของชาวบ้านส่วนปลายน้ำอีก นอกจากนี้ปัญหาที่มีมากในปลายน้ำอีกเรื่องหนึ่งก็คือการรुकลำนํ้าเหมือง ทำให้ลำนํ้าเหมืองตื้นเขิน และคับแคบ ซึ่งขณะนี้องค์กรปกครองท้องถิ่นไม่ได้ทำตามหน้าที่ปล่อยให้มีการรुकลำนํ้าเหมืองต่อไป จึงขอให้หน่วยงานฝ่ายปกครองท้องถิ่นเข้ามาช่วยดูแลตรวจสอบในสวนปลายน้ำด้วยในเรื่องของการรुकลำนํ้าเหมือง

4. ประเด็นอื่น ๆ

- เรื่องการทำป่าयरบุกพื้นที่ทำกินของราษฎร ในปี 2540 ตำบลบ้านปงได้มีปัญหาการขยายพื้นที่ทำกินในเขตป่ามาก ทางอบต. และผู้นำหมู่บ้าน ปลุกป่าคือโครงการพระราชเสาวนีย์ที่อุดหนุนงบประมาณมาให้ และชาวบ้านเองก็มีความประสงค์ที่จะจัดทำป่ากันพื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่านำไปคิดในพื้นที่ทำกินของพี่น้องบนคอยที่มีการขยายพื้นที่ทำกินมากและอยู่ในเขตตำบลบ้านปง หมู่ที่ 10 , 11 , 5 , 4 ในการดูแลรักษาป่าเราก็มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้ขึ้นไปตรวจตลอด แต่เราก็ไม่สามารถที่จะเข้าไปตรวจได้ทุกพื้นที่ ป่าส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ป่าไม้จะนำไปคิดในเขตเริ่มพื้นที่ทำกินและเขตสิ้นสุดในพื้นที่ทำกิน เพื่อป้องกันป่าไม้จะติดตั้งแต่หมู่ที่ 1 - หมู่ที่ 10 และขณะนี้ก็มีชาวบ้านที่ยังต้องการป่าที่จะนำไปคิดอีกหลายหมู่บ้านแต่ทางอบต.เองก็มีงบประมาณไม่เพียงพอที่จะทำป่าโดยตรงนี้ หลังจากมีการติดป่ากันแนวเขตไปก็แก้ไขปัญหาได้ในระดับหนึ่ง

- การที่นำป่าย อบต. ไปปักในเขตพื้นที่ของสุเทพนั้น ไม่ได้มีปัญหาอะไรมากนอกจากทางคอยปุย ต.สุเทพมีการสืบสนเรื่องพื้นที่กัน แผนที่ของพื้นที่ ต.สุเทพ นั้นค่อนข้างที่จะชัดเจนอยู่แล้ว แต่กลับมีป่ายของ อบต.บ้านปง ก็เลยทำให้เจ้าหน้าที่อบต.สุเทพเกิดความสับสนในเรื่องเขตพื้นที่

- เรื่องอ่างเก็บน้ำ นึกว่าทางอบต.สุเทพได้ไปคุยกันแล้ว ทาง อบต.สุเทพ มาคุยเรื่องการห้ามทำอ่างเก็บน้ำมันก็ไม่ถูกไปร้อยเปอร์เซ็นต์ อันดับแรก ต้องทำความเข้าใจในเขตอุทยานแห่งชาติก็มีกฎหมายในการก่อสร้างอยู่ ไม่ได้หมายความว่าห้ามก่อสร้าง เพียงแต่ว่าการก่อสร้างในเขตอุทยานแห่งชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ถ้าเกิดมีการสร้างไปก็จะมีปัญหามากมายต้องรื้อกันไม่มีที่สิ้นสุด ในขณะที่ของเดิมที่สร้างไว้ก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์ไม่ได้ซ่อมแซม แต่ถ้าเป็นการสร้างอ่างเก็บน้ำมันก็ต้องมีรูปแบบมีขั้นตอนวิธีการขออนุมัติ ไม่ใช่ห้ามสร้าง ในกรณีที่มีการซ่อมแซมของเดิมก็ได้มีการอนุมัติไม่ว่าจะเป็นอ่างเก็บน้ำเดิม ถนน ทำถึงประปาที่บ้าน เพียงแต่จะต้องมีการประสานกัน เพราะการก่อสร้างบางอย่างสร้างในพื้นที่ราบได้แต่สร้างในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวไม่ได้ อันที่สอง ทำความเข้าใจในเรื่องการขวนขวัดชนิดหนึ่ง ต้องเข้าใจว่าถนนสายคอยสุเทพเป็นแหล่งท่องเที่ยว และต้องมียกท่องเที่ยว ทางอุทยานต้องทราบว่าท่านขวนขวัดอุปกรณ์อะไรขึ้นไปบ้าง บางตัวขนขึ้นไปได้ แต่ตัวสูงบางตัวขนขึ้นไม่ได้ เพียงแต่ต้องแจ้งและชี้แจงให้ทราบก่อนเท่านั้น

- ในการจัดสรรน้ำในแต่ละแห่ง ก็ต้องมีคนหลายกลุ่มเข้ามา ในขณะที่จะให้ชุมชนมาจัดการน้ำเพื่อให้เป็นของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมอะไรต่างๆ สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นและเป็นของปัญหาชลประทานก็คือความล้าหลังของกฎหมายชลประทาน ชลประทานได้ใช้กฎหมายชลประทานราช พ.ศ.2482 ซึ่งกฎหมายก็ไม่ได้พัฒนาไปตามเวลา ในส่วนต่างๆก็ต้องยอมรับว่ากฎหมายบางอย่างก็ไม่ได้ครอบคลุมไปทั้งหมด เช่น ทางน้ำ ก็จะมีกรมเจ้าท่ารับผิดชอบอยู่ เช่นแม่น้ำปิง ก็อยู่ในเขตรับผิดชอบของกรมเจ้าท่า ถ้ากรมชลประทานจะเข้าไปรับผิดชอบเรื่องริมตลิ่งก็ไม่ได้เพราะอยู่ในความรับผิดชอบของกฎหมายอีกฉบับหนึ่ง ส่วนของชลประทานสิ่งที่ทำจะมีแปลน

ก่อนว่าตรงนี้คือทางน้ำ ตรงนี้คือทางน้ำชลประทาน เช่นคลองชลประทานก็สามารถเข้าไปดูแลได้ แต่เขตทางน้ำสาธารณะไม่สามารถเข้าไปดูแลได้เพราะอยู่ในกฎหมายอีกฉบับหนึ่ง เมื่อมีผู้กระทำผิดก็ไม่สามารถที่จะเข้าไปรับผิดชอบได้ ที่จริงเห็นด้วยกับการมีส่วนร่วม การร่ำงกติกา ซึ่งกติกาส่วนนี้จะได้นำเรียนต่อผู้บริหารระดับสูง จะให้เห็นว่าอย่างน้อยก็มีลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้พยายามสร้างกฎระเบียบเพื่อไปเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายต่างๆที่ล้าหลังของชลประทาน พูดถึงการจัดสรรน้ำ มีข้อคิดเห็นอย่างหนึ่งจากที่ดูรายงานก็พบว่าในลุ่มน้ำแม่ตาช้างร้อยละ 7.2% มีน้ำไหลตลอดปีใน ส่วนตอนบนของลุ่มน้ำ ถ้าสามารถทำให้น้ำอยู่ในพื้นที่ได้นานๆ ก็จะเป็นการเก็บกักน้ำได้ดีที่สุด อาจจะทำฝายน้ำ ส่วนรูปแบบคณะกรรมการก็สามารถไปดูแลได้ที่ห้วยฮ่องไคร้ ในส่วนของกลางต้องยอมรับว่าคนที่มีความสามารถทางเศรษฐกิจมากก็จะได้ใช้น้ำมาก คนที่มีความสามารถทางเศรษฐกิจน้อยก็จะได้น้ำน้อยฉะนั้นเราจะต้องมีการเก็บกักน้ำในพื้นที่ที่สมควรสร้างสมควรทำ ปลายน้ำในเรื่องของแถบหางดง อยู่ในเขตแม่แตงถ้าเราสามารถเก็บกักน้ำไว้พอในช่วงหน้าแล้งเราก็ปล่อยน้ำลงคลองแม่แตงเพื่อให้คนปลายน้ำได้น้ำได้ ในส่วนของบ้านม้งคอยขุนทางกรมชลประทานก็จะเข้าไปศึกษาถึงความเป็นไปได้เท่านั้น ที่ไปทำแผนในส่วนของการเกษตรต่างๆ ที่แรก ที่ไปดูแลคือน้ำดำห้วยแก้ว จะไปดูแลมีความพร้อมและทำให้น้ำมีคุณค่ามากสูงสุด

- จากประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาคนที่ดูแลในเรื่องทางน้ำต่างๆ ได้ดีที่สุดก็คือกลุ่มผู้ใช้น้ำ และอบต.ต่างๆ ถึงเห็นด้วยกับการร่ำมามาตรการตรงนี้ที่มีการกำหนดการลงโทษ ถ้ามีการบุกรุกก็มีการปรับไหม จะออกมาเป็นลักษณะของวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวบ้าน

- สมัยก่อนเขามีคณะกรรมการขุดลอกลำเหมืองเขาเรียกแก่เหมืองแก่ฝาย ตอนนั้นคนไม่ทำนามันก็ไม่มีคนขุดลอกน้ำก็ไม่มีที่ไปลำเหมืองก็ตื้นเขินและเกิดน้ำท่วมมันก็เป็นธรรมดา ถ้ามีการขุดลอกเหมืองฝายน้ำมันก็จะไหลไปได้สะดวก

- ประเด็นการบุกรุกมาถึงสาธารณะก่อน สถานการณ์ปัจจุบันอาจจะไม่ได้เกี่ยวข้อง ที่เกี่ยวข้องคือกรมเจ้าท่า แต่กรมเจ้าท่าไม่ได้มาประชุมมันก็หมายความว่าก็พูดเรื่องนี้กันได้ทุกเวทีประชุม แต่ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไข มันน่าจะต้องมีแนวทางแก้ไข

- ในลักษณะที่มันเกินขีดความสามารถของกฎกติกาของชาวบ้านที่จะดูแลแล้ว บางเรื่องบางอย่าง และในขณะนี้ที่ประชุมก็มีการรายงานในลักษณะนี้มาทุกครั้ง ในส่วนที่มีการบุกรุกรายใหญ่ๆ กฎเกณฑ์ชาวบ้านเขาไม่อยู่ ก็ต้องพึ่งหน่วยงานของรัฐ แล้วท่านจะมีข้อเสนออย่างไรเพื่อคลี่คลายปัญหาต่างๆ อย่างน้อยก็ไม่ให้เกิดขึ้นใหม่แล้วก็มาแก้ไขปัญหามีอยู่เดิมอยากจะได้ทางออกชนิดหนึ่ง

- ในเรื่องแม่น้ำลำคลองนี้จะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบอยู่ คงจะแค่ฝายชาวบ้านไว้ว่าน้ำขนาดไหนใครเป็นผู้ดูแลรักษา ถ้ามันเป็นแม่น้ำใหญ่ๆนี้กรมเจ้าท่าแน่นอน แต่ถ้าเป็นแม่น้ำสายเล็กๆก็ต้องเป็นคนในพื้นที่ดูแลอยู่ สมมุติถ้ามีการบุกรุกแม่น้ำลำคลอง หรือลำห้วยต่างๆ เราก็

ต้องมาคิดว่าใครเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบตรงนั้น แล้วก็เดินตั้งแต่ตรงนั้นไป สมมุติว่าเป็นหน้าที่ของ
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นหน้าที่ของอบต. ก็ทำการฟ้องร้องดำเนินคดีไป แต่ถ้อยคำที่ว่ามันเกินกำลัง
จำเป็นที่จะต้องเป็นกำลังของทุกส่วนเข้าไปช่วยกันมีส่วนร่วมกัน

แนวทางการแก้ไข

- 1.อยากให้ตั้งคณะกรรมการชุดใหญ่ขึ้นมา เอาเสียงส่วนใหญ่ว่าผิดหรือถูก
- 2.กฎหมายเรื่องลำเหมืองลำห้วย ทางอำเภอได้มอบหมายให้ฝ่ายปกครองท้องถิ่น แต่เมื่อมี
คำสั่งกระทรวงให้ออบต.จัดการได้ แต่บางอบต.ก็จัดการได้ บางอบต.ก็จัดการไม่ได้ เพราะว่าข้าราชการ
การระดับน้อยไปอยู่กับผู้มีอิทธิพลระดับใหญ่ เขาพูดถึงรู้จักคนในรัฐบาลพูดถึงการผิดกฎหมาย นี่
เป็นประเด็นที่แก้ไขปัญหานี้ไม่ได้ ที่จะใช้ได้ดีก็คือใช้ชาวบ้านปิดถนน แต่ก็ผิดกฎหมายอีกมันมี
ปัญหาแบบนี้
- 3.ในเรื่องบ่อน้ำที่ทางอุทยานบอกว่ามีบ่อน้ำอยู่แล้ว คิดว่าแก้ไขปัญหานี้ได้ไม่มากนัก ได้เป็น
จุด อย่างผานกกก แม่สาใหม่ ส่วนเหล่านี้ก็จำเป็นจะต้องใช้วัสดุในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก
ซึ่งพอที่จะใช้บรรเทาได้ในช่วงหนึ่ง
- 4.การสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กนี้เราก็สร้างในสวนไม่ได้สร้างในป่าไม่การขนวัสดุอุปกรณ์
ในการสร้างก็ขอให้ท่านนำไปพิจารณาด้วย
- 5.รณรงค์เรื่องแนวกันไฟ ใกล้เคียงหน้าแล้งแล้วทางคอยปู แม่สาใหม่ ผานกกก คือ
บ้านแม่สาใหม่เป็นจุดศูนย์กลาง ปีนี้ฝนตกหนักถนนที่เข้าไปทำการทำแนวกันไฟเสียหายมาก ถ้า
หน้าแล้งเกิดไฟป่าขึ้นมาอีกก็ไม่สามารถเข้าไปดับไฟป่าได้ทัน ก็อยากจะขอทางอุทยานว่าถ้าเราลงไป
ทำทางก็ขอให้ช่วยสนับสนุนด้วย ทำเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้

คำถามของตัวแทนบ้านแม่สาใหม่ต่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้

- 1.ทราบมาว่าบ้านแม่สาใหม่ กับบ้านขุนช้างเคียน จะถูกย้ายไม่ทราบว่าเป็นความจริงหรือไม่

คำตอบของเจ้าหน้าที่ป่าไม้

ถ้าคนไม่จุดไฟมันก็ไม่ไหม้ ถ้าประชาชนให้ความร่วมมือ ไม่จำเป็นต้องมีหน่วยนี้
ก็ได้ ส่วนเรื่องถนนจะทำอะไรก็ขอให้มาบอกไม่มีปัญหาโดยเฉพาะถ้าทำในที่เดิม แต่ถ้าทำใหม่
อำนาจมันก็ต้องขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง

ผลสรุป และข้อเสนอแนะของ อาจารย์เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ (RECOFTC)

สรุปปัญหา

- ตัดไม้ทำลายป่า
- ซื้อ/ขายที่ดิน
- ถือครองที่ดินสาธารณะเป็นกรรมสิทธิ์
- สร้างสถานประกอบการเพิ่ม
- บุกรุกริมตลิ่ง , ลำเหมือง
- ใช้น้ำเพิ่ม

เหตุปัจจัย

- การยอมรับ กฎ กติกาของกลุ่มน้ำ
- การบังคับใช้กฎหมาย
- การยอมรับ ความเข้าใจของชาวบ้าน

ประเด็นความขัดแย้ง

- แนวเขต
- การเก็บน้ำ / การใช้น้ำ
- การใช้ที่ดิน
- การพัฒนา
- การมีส่วนร่วมของภาครัฐ สถานประกอบการ ประชาชน

ตารางที่ 4.3 สภาพปัญหาและการแก้ไขอย่างมีส่วนร่วม

สภาพปัญหา	ปฏิบัติการแก้ไข	การมีส่วนร่วม				
		ภาครัฐ	ต้นน้ำ	กลางน้ำ	ปลายน้ำ	ริตอร์ท
ป่าไม้ - ตัดไม้ขาย	ตรวจป่า	?	/	/	-	?
	แนวกันป่า	?	/	-	-	?
ที่ดิน ถือครองที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์	- การเข้าร่วมแก้ไขปัญหา	?	/	/	?	?

สภาพปัญหา	ปฏิบัติการแก้ไข	การมีส่วนร่วม				
		ภาครัฐ	ต้นน้ำ	กลางน้ำ	ปลายน้ำ	รีสอร์ท
ซื้อที่ดิน / ขายที่ดิน สร้างสถานประกอบการ	- ทำความเข้าใจกับชาวบ้าน	?	/	/	?	?
น้ำ - บุกรุกริมตลิ่ง	จัดการใช้น้ำ เก็บกักน้ำ	? ?	/ ?	/ ?	? ?	? ?

สรุป

- ไม่มีพระเอก ไม่มีผู้ร้าย ทุกคนเป็นผู้ร่วมพัฒนากลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการแก้ไขปัญหาและการพัฒนากลุ่มน้ำ
- กระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องชัดเจน โปร่งใส เท่าเทียมกัน และยุติธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. กระตุ้นการมีส่วนร่วมทุกฝ่าย
2. แผนการใช้ / จัดการที่ดินร่วมประชาชน + ภาครัฐ
3. ศึกษาข้อมูลการใช้ไม้ ต.บ้านปาง เพื่อนำมาสู่เวทีการพูดคุยและวางแผนการจัด
การเป็นตัวอย่าง
4. เสริมการประสานงานให้ใกล้ชิดขึ้น
5. ทบทวนกฎ กติกา การใช้น้ำและแรงจูงใจเพื่อการยอมรับ
6. ศึกษาข้อมูลการรุกรานลำน้ำ

วิธีการ / กระบวนการ

- หาแผนทุกฝ่ายมาคุยกัน
- ใช้เวทีคณะกรรมการกลุ่มน้ำในการถกเถียงให้ได้แผนร่วม
- จังหวัดช่วยประสานหน่วยงานรัฐและสถานประกอบการ
- คณะกรรมการกลุ่มน้ำฯ กระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้มากขึ้น
- ตั้งคณะกรรมการร่วมศึกษาการใช้ไม้

กระบวนการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วม

- วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา
- วางแผน
- ปฏิบัติการ
- ศึกษารวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล
- สรุปบทเรียน

4.2.3 การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่งานกิจกรรม ผลการดำเนินงานและแผนการดำเนินการ

- แผ่นพับ โบว์ชัวร์ และจดหมายข่าว (รายละเอียดในภาคผนวกที่ 3)
- เอกสารประกอบการประชุม กลุ่มน้ำแม่ตาช้าง (รายละเอียดในภาคผนวกที่ 3)

4.2.4 การอบรมเพิ่มพูนความรู้ในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน

- ในวันที่ 24-25 ส.ค. 2545 มีโครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาความรู้ผู้นำ

ผู้นำ มีการจัดให้การศึกษาอบรม "หลักการอ่านแผนที่" ก็เป็นวิธีหนึ่งในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของแกนนำที่จะนำไปใช้แก้ไขปัญหาทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ของชุมชนและกลุ่มน้ำ เพราะที่ผ่านมาชุมชนถูกเอาเปรียบจากผู้ที่มีอำนาจและอิทธิพลเหนือชาวบ้านในกลุ่มน้ำนี้ในเรื่องการกันพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย หรือพื้นที่ป่าไม้ โดยชุมชนไม่สามารถรู้ได้เลยว่า การกระทำเช่นนั้นถูกต้องหรือเป็นจริงแค่ไหน เพราะชาวบ้านไม่รู้เรื่องแผนที่ ไม่รู้เรื่องการจับพิกัด ซึ่งตำแหน่งที่เป็นพื้นที่ทำกิน และพื้นที่ป่าไม้ที่แน่นอนทำให้ชาวบ้านตกเป็นผู้เสียเปรียบอยู่ตลอดเวลา

กลุ่มเป้าหมาย คือ คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จำนวน 15 คน ผู้นำหมู่บ้านแกนนำในกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จำนวน 40 คน

- ในวันที่ 24 ก.ย. 2545 โครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาความรู้ผู้นำ

เป็นการอบรมเรื่องการกระจายอำนาจและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น

ในการคิดค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาป่าไม้ ปัญหาการใช้ที่ดิน ปัญหาการใช้น้ำ หรือปัญหาอื่น ๆ จำเป็นต้องอาศัยความรู้ที่หลากหลายและประสบการณ์เข้ามาช่วยเสริมให้เกิดการพัฒนาแนวคิดที่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างครอบคลุมและยั่งยืน โดยเฉพาะกลุ่มน้ำแม่ตาช้างนั้นยังคงมีทรัพยากรธรรมชาติคงเหลืออยู่บ้างซึ่งอาจจะไม่สมบูรณ์เท่าเดิม แต่ชุมชนจะหาอย่างไรให้ทรัพยากรไม่ลดลงหรือสูญหายไปจากกลุ่มน้ำแม่ตาช้างและชุมชนสามารถเข้าอำนาจ สิทธิและบทบาทของตนเองในการดูแลจัดการปัญหาด้วยตนเองที่จะสามารถสร้างศักยภาพและความเชื่อมั่นให้กับตนเองและผู้อื่นได้

เป้าหมาย เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้เรื่องอำนาจของชุมชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันที่จะทำให้ชุมชนเกิดความตระหนัก และเข้าใจ และสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเองในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่นได้

กลุ่มเป้าหมาย คือคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. แกนนำชุมชนทุกองค์กรและแกนนำเครือข่ายประชาชนอำเภอหางดง จำนวน 60 คน

4.2.5 กิจกรรมร่วมของกลุ่มน้ำ

1) กิจกรรมร่วมของกลุ่มปลายน้ำ ในการเลี้ยงฝัฟ่าย

-ในวันที่ 13 มิถุนายน 2545 ณ ฝายเหมืองหมู่น้ำ บริเวณหมู่ 2 บ้านฟ่อน ต.หนองควาย อ.หางดง จ.เชียงใหม่ ฝายเหมืองหมู่น้ำ ซึ่งเป็นฝายคอนกรีตที่ทางชลประทานจัดทำให้ มีพื้นที่รับน้ำด้วยกัน 3 ตำบล คือ ต.บ้านแหวน หมู่ 1 และหมู่ 2 ต.น้ำแพร่ หมู่ 2 ต.หนองควาย หมู่ 3 ส่วนใหญ่จะใช้ทำนาและปลูกถั่ว และลำไยบ้างเล็กน้อย รวมพื้นที่รับน้ำทั้งหมด ประมาณ 400 กว่าไร่ มีแก้มืองคือกำนันอินทร ทิพย์คำพา มีสมาชิกผู้ใช้น้ำ ประมาณ 89 ครัวเรือน โดยกำนันอินทร จะเป็นคนที่ประสานกับกลุ่มสมาชิกผู้ใช้น้ำมาช่วยกันขุดลอกลำเหมือง ซ่อมแซมตัวฝายและเลี้ยงฝัฟ่าย โดยจะเก็บเงินจากสมาชิกผู้ใช้น้ำทุกคน คนละ 10 บาท เพื่อมาซื้อ หัวหมู เนื้อหมู เหล้า และเครื่องประกอบพิธีกรรมในการไหว้ฝัฟ่าย พิธีกรรมจะเริ่มจัดเตรียมของเซ่นไหว้ในช่วงเช้า ตอน 9 โมง โดยมีสมาชิกผู้ใช้น้ำในลำเหมืองหมู่น้ำ ประมาณ 20 คน มาช่วยกัน และมีผู้เฒ่าซึ่งเป็นหัวหน้าเหมืองฝาย ก่อนหน้านี้นี้จะเป็นผู้ดำเนิน พิธีกรรมทั้งหมด ในช่วงบ่ายก็จะเป็นการทานอาหารร่วมกัน โดยจะทำจากเครื่องเช่นฝัฟ่ายในตอนเช้า

ท้ายสุด พ่อกำนันอินทรเล่าว่า "เนื่องจากวันนี้ เป็นวันที่มีงานศพในชุมชน ทำให้มีคนมาช่วยกันน้อย และไม่ค่อยได้ทำอะไรมาก แคนำขะและเศษไม้ออกจากลำเหมืองเท่านั้น เพราะเหมืองหมู่น้ำ จะมีชาวบ้านช่วยกันดูแลตลอด และเนื่องจากเป็นฝายคอนกรีต ทำให้ไม่ต้องดูแลรักษามาก" พ่อกำนันยังเล่าต่ออีกว่า "ตั้งแต่ชุมชนปลายน้ำขายที่ ขายนา ให้แก่นายทุนทำบ้านจัดสรร และเก็งกำไรที่ดิน ทำให้ความสนใจที่จะดูแลลำเหมืองลดน้อยลง เพราะไม่มีพื้นที่ที่จะปลูกข้าว ทำให้ไม่สนใจน้ำ บางทีเกิดการทะเลาะกับนายทุนที่เป็นเจ้าของบ้านจัดสรรที่ไปปลูกลำเหมือง ความเห็นอกเห็นใจกัน มีน้อย แก้มือง เมื่อก่อนมีคนนับถือเกรงใจมาก สามารถเจรจาไกล่เกลี่ยให้คู่กรณีตกลงกันได้ ไม่ยาก แต่เดี๋ยวนี้ บารมีของแก้มืองไม่สามารถจะด้านอิทธิพลนายทุนได้ ทำให้การเจรจาไกล่เกลี่ยกันไม่ค่อยได้ผล เกิดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ "

-ในวันที่ 4 สิงหาคม 2545 ณ ฝายบ่อ บริเวณ หมู่ 2 บ้านฟ่อน ต.หนองควาย อ.หางดง จ.เชียงใหม่

ฝายบ่อ เป็นฝายคอนกรีตขนาดใหญ่ รองจากฝายเปา มีสมาชิกผู้ใช้น้ำกว่า 190 ครัวเรือน มีพื้นที่รับน้ำ ต.น้ำแพร่ 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ 1 บ้านบ่อและหมู่ 12 บ้านเวียงดั่ง ส่วนใหญ่ เกือบ 90 % จะใช้ทำนา ที่เหลือจะเป็นพื้นที่ปลูกถั่วลิสงในหน้าแล้ง และลำไย ลิ้นจี่ มะม่วงเล็กน้อย มีแก้มืองคือ

พ่อตัน ใจพรม โดยที่พ่อตัน เป็นแก่เหมืองมาเกือบ 20 ปี แล้ว เคย ออกจากการเป็นแก่เหมืองหลายครั้ง แต่ว่า คนที่มารับหน้าที่ต่อ มักเกิดปัญหาหลายอย่างไม่ว่า ไม่มีเวลาประสานกับสมาชิกผู้ใช้น้ำ จัดสรรน้ำไม่ทั่วถึงและบางครั้งไม่สามารถใกล้เคียง กรณีพิพาทเรื่องน้ำในชุมชนได้ ทำให้ลาออกแล้วสมาชิกก็ ขอให้พ่อตันกลับมาเป็นเหมือนเดิม

ได้นัดหมายให้ชาวบ้านมาช่วยกันทำพิธีเลี้ยงผีฝ่าย มาช่วยกันขุดลอกลำเหมืองซ่อมแซมตัวฝ่าย มีสมาชิกผู้ใช้น้ำมาช่วยกันเกือบ คน โดยจะเริ่มทำพิธีกันประมาณ 9.00 น. ขณะการขุดลอกลำเหมืองและตรวจตราดูแลความเสียหายของตัวเหมือง พบว่า ทรายที่ไหลมากับสายน้ำมาตกที่หน้าฝ่ายจำนวนมาก ทำให้ลำเหมืองตื้นเขิน และทรายมีจำนวนมากไม่สามารถที่จะขุดลอกด้วยกำลังคนได้ จึงปรึกษารือรือกันว่าควรจะทำรถแมคโครมาช่วยขุดลอกลำเหมืองที่เป็นทราย โดยจะเก็บเงินคนละ 40 บาท เพื่อจ้างรถมาขุด

ในสมัยก่อนไม่จำเป็นต้องใช้เงินในการเลี้ยงผีฝ่าย การระดมแรงงานก็มาช่วยกันมาก ทรายที่ตกหน้าฝ่าย ก็จะไหลไปกับสายน้ำ ถ้ามีน้ำหลาก เพราะเป็นฝ่ายธรรมชาติ การประกอบพิธีกรรมก็จะให้สมาชิกคนไหนที่มีที่นามาก ก็จะให้น้ำไก่ หมู มาช่วยประกอบพิธี ถ้าใครมีน้าน้อยก็จะเป็นพวก ข้าวสาร ข้าว ดอก ดอกไม้ รูปเทียน ต่าง ๆ ไม่ต้องใช้เงินเหมือนสมัยนี้ กิจกรรมเกี่ยวกับเหมืองฝ่ายแต่ละปี สมัยก่อนชาวบ้านมักจะทำในเดือนมีนาคม ของทุกปี สมาชิกจะมัดกันนำไม้และหินไปตีฝ่าย คือการซ่อมแซมฝ่าย บางปีถ้าน้ำท่วม ตัวฝ่ายมากก็จะมาร่วมกันหลายครั้ง โดยถ้าใครมีน้านามาก ก็จะนำไม้หรือหินมากตามจำนวนที่นาของตน"

สำหรับคนเหนือสมัยปัจจุบัน มักจะมองคนเมือง กรุงเทพฯ หรือคนฝรั่ง มักคิดว่าพิธีเลี้ยงผีฝ่าย เป็นเรื่องงมงาย ที่จริงแล้ว ความสำคัญของพิธีกรรมนี้ เป็นความผูกพันของคนและน้ำอย่างช่วยเหลือกัน มีเหตุผลคนที่มาช่วยกัน ก็จะมั่นใจว่าจะต้องมีน้ำเข้านาของตนแน่นอน คนมาร่วมกันก็จะได้อยู่กัน ปรึกษาหารือเรื่องต่าง ๆ ทำให้ชุมชนแน่นแฟ้น อยากให้คนมาสนใจดูแลลำเหมือง สายน้ำ และเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ

- การสำรวจสายน้ำ ใน วันที่ 4 กรกฎาคม 2545สำรวจสายน้ำสาขาแม่ตาช้าง
พื้นที่ต้นน้ำ หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพของสายน้ำสาขาแม่ตาช้างและแหล่งกำเนิด
- 2.เพื่อศึกษาขอบเขตพื้นที่ทำกินของหมู่บ้าน หมู่ที่ 8
- 3.เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากสายน้ำสาขาแม่ตาช้าง

ผลจากการลงพื้นที่สำรวจสายน้ำ

ทำให้พบว่า พื้นที่ต้นน้ำในบริเวณหมู่ที่ 8 บ้านน้ำซุ่ม ตำบลบ้านปง หมู่บ้านได้ใช้พื้นที่ในเขตป่าอุทยานแห่งชาติอุบขานเป็นพื้นที่ปลูกกระหล่ำปติ ผักกาดขาว ข้าวโพด และข้าวไร่ กินอาณา

บริเวณผืนป่าถึงประมาณ 2,000 กว่าไร่ และทำลายป่าบนยอดคอยหลายลูกที่เป็นป่าต้นน้ำ แกนนำตำบลบ้านปางเล่าให้ฟังว่าเคยทำแนวเขตพื้นที่ทำกินไว้แล้ว แต่ก็ยังมีการบุกรุกและขยายพื้นที่อยู่ตลอดเวลา เนื่องจากหมู่บ้านต้องการเพิ่มผลผลิต และเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีน้อยไม่สามารถเข้ามาควบคุมดูแลพื้นที่ได้อย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดการทำลายป่าอยู่ตลอดเวลา และถึงแม้ว่าตำบลบ้านปางจะจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำขึ้นมาเพื่อดำเนินกิจกรรมฟื้นฟูดูแลป่า แต่ก็ไม่สามารถหยุดยั้งการกระทำของหมู่บ้านได้ เพราะอาสาสมัครที่เข้าร่วมกิจกรรมมีน้อยและเวลาในการที่จะมาตรวจสอบดูแลมีอย่างจำกัด ทำให้ในด้านการอนุรักษ์หรือดูแลไม่เกิดผลเท่าที่ควร และชาวบ้านที่อยู่บริเวณนี้ไม่ให้ความร่วมมือในการรักษาป่า และยังขาดสำนึกในการรักษาและต้นน้ำเห็นแก่ผลประโยชน์ของตนเองเพียงอย่างเดียวจึงทำให้ผืนป่าที่เป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำหายไ

สายน้ำที่มีแหล่งกำเนิดในเขตป่าต้นน้ำหมู่ที่ 8 นี้ มีอยู่ 4 สาย คือ

1. ห้วยปรูด เป็นแหล่งน้ำที่มีน้ำตลอดปีปริมาณน้ำมีมากในช่วงหน้าฝน และปริมาณน้ำน้อยในหน้าแล้งสายน้ำนี้ไหลผ่านสวนลิ้นจี่ของหมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 3 และไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณทางเข้าโรงเรียนนานาชาติ หมู่ที่ 3 บ้านปางใต้ ต.บ้านปาง

2. ห้วยปันหมอง เป็นแหล่งน้ำที่มีน้ำตลอดปีปริมาณน้ำมีมากในช่วงหน้าฝน และปริมาณน้ำน้อยในหน้าแล้ง สายน้ำนี้ไหลผ่านสวนลิ้นจี่หมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 4 และไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณเหนือบ้านกลางคอยริสอร์ท หมู่ที่ 3

3. ห้วยเสี้ยว เป็นแหล่งน้ำที่มีปริมาณน้ำไม่มากนักพื้นที่หมู่ที่ 9 บ้านห้วยเสี้ยวได้ใช้น้ำทำสวนลำไย และสายน้ำไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณเขตติดต่อ ตำบลน้ำแพร่กับตำบลบ้านปาง

4. ห้วยน้ำจุ่ม เป็นน้ำขีมน้ำซับที่อยู่ในหมู่บ้าน ชาวบ้านได้ใช้น้ำนี้ในการเกษตรทำสวนลิ้นจี่และอุปโภค

จะเห็นได้ว่าพื้นที่ป่าต้นน้ำหมู่ที่ 8 เป็นแหล่งกำเนิดของลำห้วยหลายสายที่ชาวบ้านในหมู่บ้านอื่นได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน และยังมีบ่อน้ำขีมน้ำซับอีกหลายแห่งที่เกิดขึ้นในบริเวณนี้ ที่ชาวบ้านในพื้นที่หมู่ที่ 8 ได้อาศัยแหล่งน้ำเหล่านี้หล่อเลี้ยงชีวิตพืชผักและคนให้มีชีวิตอยู่ร่วมกันได้ แต่หากชาวบ้านยังไม่หยุดทำลายป่าในบริเวณนี้ในอนาคตแหล่งน้ำขีมน้ำซับตามธรรมชาติที่เคยมีก็จะหมดไป ยอดเขาเขียวๆ ก็จะกลายเป็นเขาหัวโล้นและแห้งแล้งในที่สุด

- กิจกรรมสำรวจป่า

ใน วันที่ 7 สิงหาคม 2545 และวันที่ 15 สิงหาคม 2545 ณ ตำบลบ้านปาง

อำเภอหางดง จ.เชียงใหม่ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม คือ อบต.บ้านปาง กลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ

คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ประชาคมหมู่บ้าน พ่อหลวงบ้าน และเจ้าหน้าที่ป่าไม้อุทยานสุเทพ-ปุย และอุทยานออบขาน

พื้นที่เป้าหมายในการสำรวจและตรวจสอบ

วันที่ 7 สิงหาคม 2545 บริเวณพื้นที่ทำกินบ้านน้ำซุ้ม หมู่ที่ 8 ต.บ้านปง

วันที่ 15 สิงหาคม 2545 บริเวณพื้นที่บ้านห้วยเสียว ม.9 ต.บ้านปง

จากการเข้าร่วมสำรวจพื้นที่เป้าหมายทั้งสองพื้นที่ร่วมกับกลุ่มองค์กรต่างๆ ในลุ่มน้ำแม่ตาช้างทำ
ให้พบว่า มีการขยายพื้นที่ทำกินเพิ่มจากเดิมที่จัดทำขอบเขตไว้แล้ว และมีการตัดไม้เป็นหย่อมๆ
ในบริเวณที่ลี้ภัยคนด้านในป่าซึ่งหากมองจากภายนอกเข้ามาจะเป็นป่าไม้ที่สมบูรณ์ ประธานกลุ่ม
อนุรักษ์ได้แจ้งเรื่องกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่ร่วมตรวจสอบด้วย และทำหลักฐานด้วยการถ่ายภาพ และ
ทำเรื่องส่ง อบต.บ้านปง และเจ้าหน้าที่ป่าไม้เพื่อดำเนินการต่อไป

ชาวบ้านที่ร่วมเดินทางไปด้วยเล่าให้ฟังว่า การตัดหรือทำลายป่าไม้ทำได้ 4 วิธี คือ

1. ขยายพื้นที่ทำกินทีละนิดเข้าไปในเขตป่าจากพื้นที่ทำกินเดิม
2. ตัดถางป่า และเผาป่า ให้โล่ง จะได้พื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้น
3. ตัดไม้เป็นหย่อมๆ ตามที่ต่างๆ ที่เป็นป่าสมบูรณ์และที่ลี้ภัยคน หลังจากนั้นนำ

กล้าไม้มาปลูกไว้ ในระยะ 6 เดือนถึงหนึ่งปี ก็จะขายให้นายทุน

4. ตัดไม้ทำลายป่าอย่างชัดเจน และนำขายให้นายทุนที่ต้องการซื้อ โดยมีการสั่งซื้อ
จากนายทุนเป็นระยะๆ

- ในวันที่ 24 กรกฎาคม 2545 มีโครงการปลูกป่าทดแทน สถานที่เปิดกิจกรรม ณ บริเวณด้านหน้า
ศาลาประชาธิปไตย หมู่ที่ 4 ต.บ้านปง (เปิดกิจกรรมปลูกป่าไม้)

โดยมีหลักการและเหตุผล พื้นที่ป่าไม้ของตำบลบ้านปงในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์มากเนื่องจาก
มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ลาดชันภูเขาสูงพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้และป่าดงน้ำ เป็นแหล่งกำเนิดลำห้วย
สาขาของน้ำแม่ตาช้างหลายๆ สาย และเป็นแหล่งกำเนิดชีวภาพต่างๆ ของป่า แต่เมื่อมีการพัฒนา
พื้นที่ตามนโยบายของรัฐทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน เช่น ที่ดิน การผลิต วิถีชีวิต ป่า
ไม้ และสายน้ำ ทุกสิ่งคือทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออกที่ถูก
เปลี่ยนแปลงโดยมนุษย์ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้อย่างไร้ขอบเขตโดยไม่มีระบบการดูแลและ
จัดการควบคุม ทำให้ทรัพยากรที่เคยมีมากกลับเหลืออยู่อย่างจำกัดบางครั้งไม่เพียงพอต่อความ
ต้องการ ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรและเกิดความขัดแย้ง ที่ดินที่มีอยู่ถูกเปลี่ยนแปลงรูปแบบ
การใช้ที่ไม่ถูกวัตถุประสงค์ดั้งเดิมที่ใช้เพื่อการเกษตร ป่าไม้ถูกทำลายด้วยการขยายผลผลิตพืช
เชิงเดี่ยวเพื่อการค้า และการตัดไม้แปรรูปขาย น้ำถูกดึงไปใช้เพื่อธุรกิจการค้านอกเหนือจากการ
เกษตร จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวชาวบ้านให้ความสำคัญกับป่าไม้มากเพราะคิดว่าป่าไม้เป็น
แหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธาร และสร้างความร่มรื่นให้กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและสิ่งมีชีวิตทั้ง
หลายที่อยู่ในโลกใบนี้ จึงร่วมกันจัดกิจกรรมปลูกป่าทดแทนป่าที่เสื่อมโทรมเพื่อฟื้นคืนชีวิตให้กับ
ป่าไม้ สายน้ำ และชีวิตสัตว์ป่าให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตลอดไป

- เป้าหมาย** เพื่อฟื้นคืนสภาพป่าไม้ที่เสื่อมโทรมให้มีชีวิตกลับคืนมาดังเดิม
- พื้นที่เป้าหมาย**
1. พื้นที่ป่ารกน้ำ หมู่ที่ 3 บ้านแม่ฮะใต้ ต.บ้านปง
 2. พื้นที่บริเวณน้ำตกแก้วตาช้าง หมู่ที่ 5 บ้านแม่ฮะเหนือ ต.บ้านปง
 3. พื้นที่บริเวณหลังบ้านกลางคอบริสอร์ท หมู่ที่ 4 บ้านทุ่งโป่ง ต.บ้านปง
 4. พื้นที่บริเวณเหมืองหิน หมู่ที่ 9 บ้านทุ่งโป่งใต้ ต.บ้านปง
- กลุ่มเป้าหมาย**
1. คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
 2. องค์การชุมชนในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
 3. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต.
 4. กลุ่มเยาวชน
 5. กลุ่มสถานประกอบการ
 6. กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร
 7. กลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ
 8. หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ทุกหน่วยงาน
 9. จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม 100 คน
- วัตถุประสงค์**
1. เพื่อให้พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมและป่าที่ถูกทำลายฟื้นคืนสภาพดังเดิม
 2. เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนเกิดความรักและหวงแหนป่าไม้
 3. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลจัดการป่าไม้
 4. เพื่อสร้างความสามัคคีของชุมชนให้เกิดพลังปกป้องผืนป่าของชุมชน
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ**
1. สภาพป่าเสื่อมโทรมจะสามารถฟื้นตัวได้
 2. เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในลุ่มน้ำแม่ตาช้างในการรักษาป่า และดูแลป่าไม้
 3. เกิดความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนและกลุ่มองค์กรต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่จะช่วยกันดูแลรักษาป่าไม้
 4. เกิดกลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชนที่ช่วยกันปกป้องดูแลรักษาป่าไม้
- ผู้สนับสนุนกล้าไม้** ศูนย์เพาะชำกล้าไม้ห้วยดินดำ ต.น้ำแพร่ อ.หางดง จ.เชียงใหม่

สรุปกิจกรรม "ปลูกป่าทดแทน"

รูปแบบกิจกรรมแบ่งออกเป็น 2 ช่วง

-ช่วงแรก รวมกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่บริเวณหน้าศาลาประชาธิปไตย หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทำพิธีเปิดกิจกรรม "ปลูกป่าทดแทน" โดยมีท่านนายอำเภอ

อำเภอหางดง เป็นประธานเปิดกิจกรรม และประธานคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้างกล่าวรายงานการจัดกิจกรรมปลูกป่าทดแทน

-ช่วงที่สอง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มตามพื้นที่เป้าหมาย 4 พื้นที่ เพื่อนำกล้าไม้ไปปลูกตามพื้นที่ที่กำหนด โดยทุกกลุ่มให้ความร่วมมือด้วยดีและประสานงานกันอย่างดี

จากการเข้าร่วมกิจกรรม “ปลูกป่าทดแทน” ทำให้พบว่า ชุมชน กลุ่มองค์กรต่างๆ ฝ่ายปกครองท้องถิ่น กลุ่มสถานประกอบการ อบต. และหน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ป่าไม้ทุกหน่วยที่รับผิดชอบในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้างให้ความร่วมมือด้วยดี ด้วยการร่วมปลูกป่ากับทุกกลุ่มทุกพื้นที่ ที่กำหนดไว้ตามแผนการปลูกป่าทดแทน ที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่จะนำไปสู่การดูแลรักษาป่าไม้ และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างความตระหนักให้เกิดสำนึกแก่ชุมชนในการปกป้อง ห่วงแหน รักษาป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

- กิจกรรมตรวจป่าในวันที่ 26 กรกฎาคม 2545 ณ เขตพื้นที่ หมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 8 ตำบลบ้านปาง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์ 1.เพื่อตรวจสอบขอบเขตพื้นที่ทำกินของหมู่บ้านและขอบเขตของป่าไม้
2.เพื่อสำรวจพื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่าไม้
สรุปกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรมโดยการมีส่วนร่วมของ อบต. กลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูฯ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย และเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติออบขาน

จากการเดินสำรวจป่าทำให้พบว่าการขยายพื้นที่ทำกินของหมู่บ้าน การตัดไม้ และแผ้วถางป่าของชาวบ้านในเขตหมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 7 รวมทั้งคนนอกพื้นที่ที่เข้ามาถางป่าขยายพื้นที่ทำเกษตรทำให้พื้นที่ป่าลดลงเรื่อยๆ เพราะมีการขยายพื้นที่เป็นหย่อมๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำร่วมกับ อบต.บ้านปาง และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ได้เคยทำขอบเขตพื้นที่ทำกินให้กับหมู่บ้านแต่ก็ยังมีขยายพื้นที่และแผ้วถางป่าอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเจ้าหน้าที่หรือกลุ่มฯ ไม่สามารถควบคุมดูแลได้ทุกจุด ต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชนในการช่วยกันดูแลรักษาป่า ปัญหาและอุปสรรคในการดูแลรักษาป่าไม้

- 1.ขาดอาสาสมัครในการติดตามตรวจสอบดูแลพื้นที่อย่างต่อเนื่อง
- 2.เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่เข้ามาติดตามตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง

3.กลุ่มฯ ไม่มีอำนาจในการที่จะทำให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อถือ หรือเอาผิดกับผู้กระทำผิดได้

4.ชาวบ้านบางกลุ่มไม่ให้ความร่วมมือในการดูแลรักษาป่า

5.ชาวบ้านขาดสำนึกร่วมในการดูแลรักษาป่าซึ่งเป็นของส่วนรวม

6.เจ้าหน้าที่ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่กับกลุ่มคนบางกลุ่มที่เข้ามาหาผลประโยชน์จากป่าไม้

ในการดูแลรักษาป่าของชุมชนนั้นกลุ่มมีความพยายามทำกิจกรรมเดินสำรวจป่าอย่างต่อเนื่องระยะสามเดือนและหกเดือน แต่มีกำลังคนไม่เพียงพอที่จะสอดส่องดูแลอย่างทั่วถึงทำให้เกิดปัญหาคือการขยายพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และไม่สามารถจัดการได้

ในการทำลายป่านั้นมีหลายวิธีและวัตถุประสงค์ของการถางป่าของชาวบ้านมีอยู่สองประการ *ประการแรก* เพื่อที่จะได้ครอบครองที่ดินไว้เป็นที่ทำกินของตนเอง *ประการที่สอง* เพื่อที่จะได้ครอบครองที่ดินเป็นของตนเองและขายที่ดินนั้นให้กับผู้มีฐานะหรือนายทุนโดยไม่ต้องมีเอกสารสิทธิ จากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้นายทุนสามารถครอบครองที่ดินที่อยู่ในเขตป่าได้มากและสามารถออกเอกสารสิทธิได้ คือ โฉนด ได้ก่อนชาวบ้าน แม้จะเข้ามาอยู่ที่หลัง

- กิจกรรม “แอ่วป่าหาความรู้ Walk Rally” ในวันที่ 23 พ.ย. 45 เป็นกิจกรรมหนึ่งที่เข้าหุนเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาการใช้ทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ที่จะทำให้อกลุ่มต่าง ๆ เกิดความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากร และสามารถร่วมกันคิดค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นจริง ที่จะนำไปสู่การใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ในการแก้ไขปัญหาจึงต้องใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

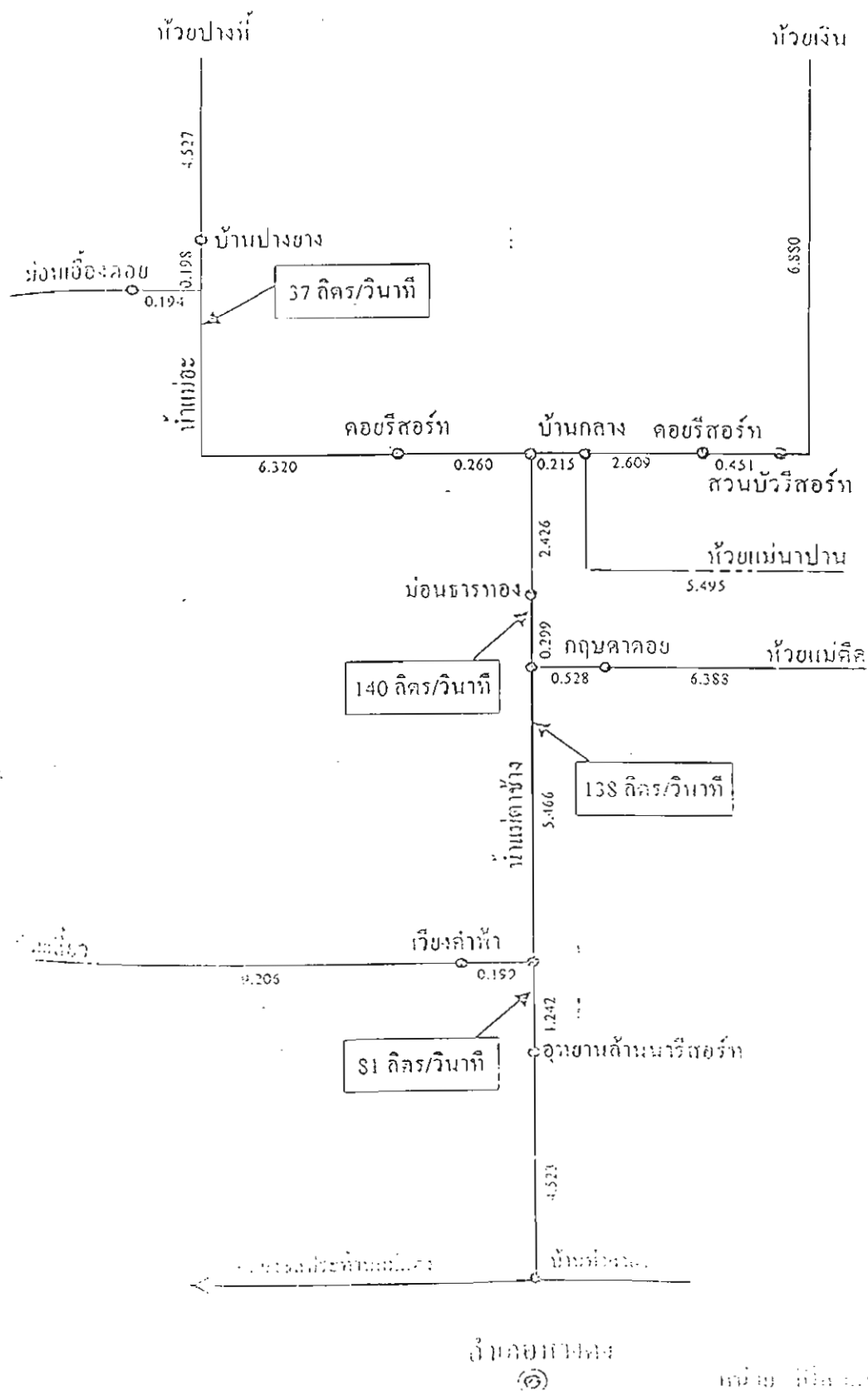
กลุ่มเป้าหมาย คือ คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง อำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มองค์กรต่าง ๆ กลุ่มเยาวชน อบต. และกลุ่มประกอบการ จำนวน 150 คน

เป้าหมาย เพื่อให้กลุ่มองค์กรต่าง ๆ และกลุ่มเยาวชนในลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้สัมผัสได้เรียนรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติด้วยตนเอง (ข้อมูลประกอบฐานกิจกรรมอยู่ในภาคผนวก ที่ 5)

- กิจกรรมวัดปริมาณน้ำในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เป็นกิจกรรมที่จัดทำทุกเดือนในช่วงปลายเดือนคือวันที่ 25 หรือ วันที่ 26 เพื่อที่จะได้ทราบปริมาณน้ำในแต่ละเดือนว่ามีปริมาณมากน้อยอย่างไร ในแต่ละฤดูกาลปริมาณน้ำมีความแตกต่างกันอย่างไร เพื่อนำมาข้อมูลเปรียบเทียบคำนวณปริมาณน้ำทั้งปีและวิเคราะห์ต้นทุนน้ำในลุ่มน้ำแม่ตาช้างว่าเป็นอย่างไร มีปริมาณน้ำอยู่เท่าไร เพื่อจัดสรรน้ำให้เหมาะสมกับต้นทุนที่มีอยู่ และกลุ่มแกนนำได้ร่วมกันศึกษาลักษณะทางกายภาพของสายน้ำย่อย

และสายน้ำหลัก และได้เรียนรู้เทคนิคการวัดน้ำ และการคำนวณหาปริมาณน้ำในแต่ละจุดที่วัด ปริมาณน้ำของกลุ่มน้ำที่สามารถสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน และนำไปขยายผลกับกลุ่มในพื้นที่ของตน ได้ (ดูแผนภาพที่ 4.1 ประกอบและภาคผนวกที่ 6)

แผนภาพที่ 4.1 แผนผังจุดสำรวจปริมาณน้ำห้วยแม่ตาช้าง

4.3 สรุป

1. ในกระบวนการสร้างกฎเกณฑ์และกติกาในการจัดการทรัพยากร ได้แบ่งออกเป็น 2 ระดับคือในระดับลุ่มน้ำและระดับเครือข่าย โดยใช้รูปแบบการประชุมในลักษณะต่าง ๆ สำหรับในระดับลุ่มน้ำจะมีการประชุมสรุปปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดการปัญหาและการประชุมพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมร่างมาตรการ ซึ่งในแต่ละกระบวนการดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน

- ในการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดการปัญหา ชุมชนได้พยายามแก้ไขปัญหาระบบการ ดิน น้ำ ป่า ของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง และแก้ไขปัญหากลุ่มสถานประกอบการที่ไม่ให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญห

- การประชุมสรุปปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น โดยรวมมีปัญหาร่องน้ำมากเกินความจำเป็น ทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมและการขยายพื้นที่ทำกินเข้าไปในเขตป่า ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากภัยธรรมชาติ และการกระทำของคน ในปัญหาที่เกิดจากภัยธรรมชาติสามารถหาวิธีป้องกันได้ มีเหตุมีผลในการรับฟังและร่วมมือกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือกันในยามประสบภัยซึ่งไม่มีหลักการของผลประโยชน์เข้ามาแทรก แต่ในส่วนของการกระทำที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมของคนต้องใช้กฎระเบียบของชุมชน และการสร้างสำนึกให้ตระหนักถึงส่วนรวมให้มาก ซึ่งอาจต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนาน และต้องมีความหวังมีเช่นนั้นคนที่ทำความดีจะเกิดความท้อแท้ เพราะสังคมมีแต่เรื่องผลประโยชน์และความเห็นแก่ตัว

- การประชุมพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมร่างมาตรการ จะเห็นได้ว่าองค์กรชุมชนมีความพยายามที่จะทำให้ “ร่าง” มีความสมบูรณ์และครอบคลุมปัญหาทุกประเด็นที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง และจะเป็นมาตรการที่สามารถแก้ไขปัญหที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความเป็นจริงของลุ่มน้ำซึ่งยังมีรายละเอียดที่ต้องแก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายประเด็นในแต่ละส่วน ที่ประชุมจึงมีมติแต่งตั้งทีมอนุกรรมการยก “ร่าง” โดยให้มีตัวแทนทุกกลุ่มเข้าร่วมจัดการร่างให้แล้วเสร็จ และนำเสนอให้ทุกกลุ่มได้ศึกษารายละเอียดที่ทุกกลุ่มยอมรับและจะทำประชาพิจารณ์ทุกหมู่บ้านในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง และผลักดันเข้าสู่ อบต.บ้านโป่ง ให้เป็นกฎระเบียบของชุมชนต่อไป

2. ในกระบวนการสร้างความร่วมมือและการยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้อง เน้นกิจกรรม เรื่อง การสร้างฐานข้อมูล มีการใช้การสำรวจข้อมูลชุมชนโดยกลุ่มองค์กรชุมชนเอง

- เวทีการระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญห มีการยกระดับแนวคิดหรือวิธีคิดที่กว้างและรอบด้านมากขึ้น ทุกส่วนพยายามมองปัญหาหลายมุมที่จะทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาย่างรอบคอบและครอบคลุม เพื่อนำไปสู่การสร้างกฎ กติกา ของชุมชนและลุ่มน้ำแม่ตาช้างและเกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองในการแก้ไขปัญหการจัดการทรัพยากรมากขึ้น

- การประชาสัมพันธ์ ในรูปของเอกสารต่าง ๆ ของโครงการ ถือได้ว่าเป็นเผยแพร่

ข้อมูลการทำงานของโครงการและผลงานที่เกิดขึ้น ก่อให้แนวทางการทำงานและแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

- การอบรมเพิ่มพูนความรู้ในการจัดการ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่อง ทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ น้ำ และที่ดิน แผนที่และการจัดการทรัพยากรชุมชนในระดับพื้นที่อย่าง ชัดเจน กิจกรรมร่วมของกลุ่มน้ำ เกิดการพัฒนาทางความคิดในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรที่เป็นระบบ ร่วมกันของชุมชนและการประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหา

บทที่ 5

บทสรุป: การสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ของคนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

จากการศึกษาของโครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้างระยะที่ 2 (15 กรกฎาคม-14 มกราคม 2545) นั้น มีกระบวนการศึกษาโดยองค์กรชาวบ้าน “เครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้าง” เป็นผู้ศึกษาหรือดำเนินงานเป็นหลักและนักวิชาการ, สถาบันสิทธิชุมชนเป็นผู้หนุนเสริม รวมทั้งสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สนับสนุนนี้ ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและแนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันอย่างเข้มข้น

การเคลื่อนไหวระดับท้องถิ่นและแนวทางการจัดการทรัพยากรร่วม ได้เกิดมาจากการปฏิบัติการการแก้ไขปัญหาความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มคนที่มีผลประโยชน์ร่วมกันในการใช้น้ำ ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มต้นน้ำ กลุ่มกลางน้ำ กลุ่มปลายน้ำ และปฏิบัติการการพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชนให้ใช้องค์ความรู้ของตนเองที่นำไปสร้างความเข้มแข็งเพื่อสร้างพลังอำนาจท้องถิ่น รวมทั้งปฏิบัติการการสร้างอำนาจต่อรองเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในทุกระดับ (การปกครองท้องถิ่น, ภาค, การเคลื่อนไหวภาคประชาชน) ทั้งยังมีปฏิบัติการการจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนเพื่อให้เกิด “การคุ้มครอง” “แบ่งปัน” ทรัพยากรที่เหมาะสมสอดคล้องต่อความยั่งยืนทั้งด้านนิเวศและด้านสังคมอย่างเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

จากการเคลื่อนไหวและแนวทางการจัดการทรัพยากรร่วม และปฏิบัติการดังกล่าวนี้ ได้เกิดจากการสร้างกระบวนการศึกษาดังนี้ คือ

ขั้นตอนที่หนึ่ง ชุมชนได้ศึกษาข้อมูลเชิงลึกของหมู่บ้านผู้ใช้น้ำและศึกษาข้อมูลรูปแบบการใช้น้ำของทุกกลุ่มทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชนในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

ขั้นตอนที่สอง ชุมชนแลกเปลี่ยน/เรียนรู้/ศึกษาร่วมกันในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการจัดการน้ำ เช่น ปัญหาฝ่าย(การแบ่งสรรน้ำ, ฝ่ายพัง, คั้น , ถู, แตร , เหมือง) ปัญหาสิทธิมีสิทธิพลใช้น้ำเหนือชุมชนปัญหาการจัดการใช้น้ำของคนต้นน้ำ คนกลางน้ำ คนปลายน้ำ ปัญหาการบุกรุกลำน้ำ ปัญหาคุณภาพน้ำ ปัญหาสร้างสิ่งกีดขวางลำน้ำ ปัญหาการเปลี่ยนเส้นทางน้ำ ปัญหาการทำลายป่า ปัญหาการขยายที่ดิน ฯลฯ

ขั้นตอนที่สาม ชุมชนสร้างแนวทางการจัดการทรัพยากรร่วมโดยสร้าง “กติกา” เพื่อเป็นเครื่องมือที่จะทำให้เกิดการยอมรับการจัดการทรัพยากรร่วมกัน และกติกาเป็น กฎเกณฑ์ทางสังคมที่มีการปรับใช้เพื่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่นำมาสู่การจัดการทรัพยากรอย่าง “แบ่งปัน” และทุกกลุ่มคน(คนจน) สามารถเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียม ตลอดจนเกิดการคุ้มครองทรัพยากรท้องถิ่น

ขั้นตอนที่สี่ ชุมชนศึกษาถึงการสร้าง การยอมรับร่วมกัน ในกติกา ซึ่งการยอมรับนั้นเป็น “สัญลักษณ์” ของการสร้างการมีส่วนร่วมการจัดการทรัพยากรหรือสร้างอำนาจชุมชนท้องถิ่นและสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับชุมชนในการจัดการทรัพยากร

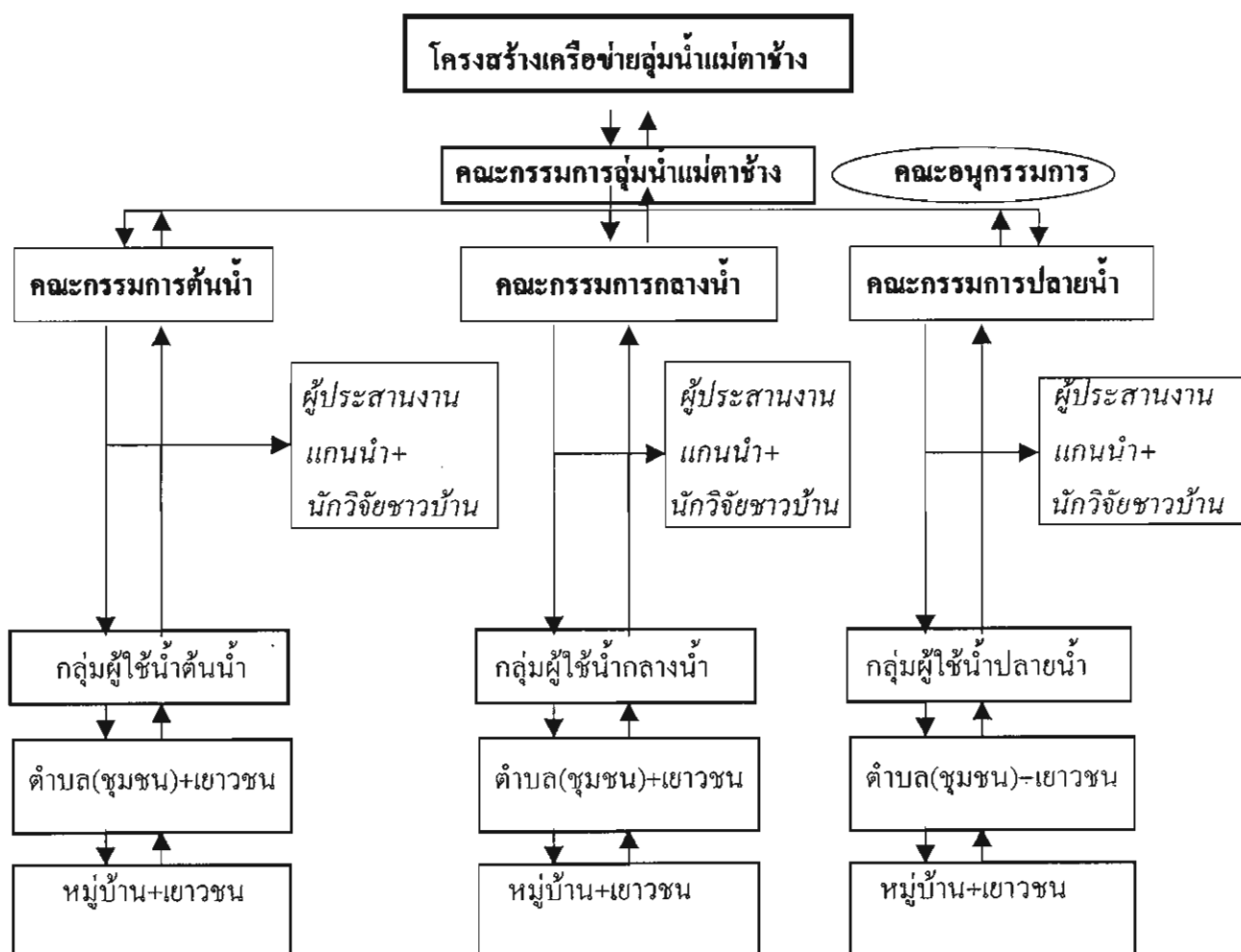
ขั้นตอนที่ห้า ชุมชนศึกษาถึงกระบวนการใช้ทรัพยากรที่สามารถคุ้มครองดูแลทรัพยากรท้องถิ่น โดยจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรในระดับลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ซึ่งการจัดทำแผนจะเป็นเครื่องมือของชุมชนที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจร่วมในการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น

ด้วยกระบวนการศึกษาดังกล่าวนั้นได้ดำเนินการผ่านกิจกรรม 18 กิจกรรม(โปรดดูเอกสารรายงาน Phase2 หน้า14-22)ภายในระยะเวลา 6 เดือนนี้ สามารถสรุปให้เห็นผลที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาหรือการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรได้ใน 2 ระดับ คือ

ระดับที่หนึ่ง เครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

จากการศึกษาและการดำเนินงานของเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้างโดยทำกิจกรรมร่วมกันนั้นทำให้เกิดการสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการแก้ไขปัญหาหรือกำหนดการจัดการทรัพยากรน้ำนั้น มีปฏิบัติการหรือการสร้างดังนี้ คือ

ประการที่หนึ่ง เครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้สร้างองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง โดยมีการสร้างกลไก โครงสร้างการทำงานที่สามารถยืดหยุ่น ทั้งมีรูปแบบที่เป็นทางธรรมชาติสังคมลุ่มน้ำและรูปแบบที่เป็นทางการ ทั้งสองรูปแบบดังกล่าวชุมชนได้ปรับประยุกต์ ผสมผสานหนุนเสริมซึ่งกันและกัน เนื่องจากการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้เกี่ยวข้องกับรัฐส่วนกลาง รัฐท้องถิ่น ผู้ประกอบการ(ทุน) และชุมชนที่แตกต่างทางชาติพันธุ์ ในปัจจุบันเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้างมีโครงสร้างการทำงาน ดังนี้

การทำงานของเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้างมีความเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน – ตำบล-ชุมชนจนกระทั่งรวมเป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำแต่ละส่วน ในปัจจุบันชุมชนได้จัดตั้ง**ศูนย์ประสานงานเครือข่ายลุ่มน้ำตาช้าง**ขึ้นเพื่อให้เป็นสถานที่หรือจุดประสานงานการแก้ไขปัญหาาร่วมกันและยังเป็นการ**สร้างต้นตอ**ให้กับเครือข่ายในระดับพื้นที่ลุ่มน้ำ ในขณะที่ชุมชนได้พยายามสร้างการสืบทอดเจตนารมณ์การจัดการและรักษาทรัพยากรไปยังลูกหลานของตนเอง และในอนาคตเยาวชนเป็นหนึ่งในกลุ่มเป้าหมายที่เป็นฐานสมาชิกที่สำคัญในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น

การรวมกลุ่มคนในลุ่มน้ำแม่ตาช้างเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างทำให้เกิดผลที่สำคัญ คือ หนึ่ง เกิดการแก้ปัญหาคความขัดแย้งระหว่างคนบนคอกกับคนพื้นราบได้ดียิ่ง **ปัจจุบันคนทั้งสองกลุ่มหันหน้าเข้าหากันร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา และมีเป้าหมายจัดการทรัพยากรร่วมกัน** โดยมีการกำหนดพื้นที่ทำกิน มีการอนุรักษ์ป่าไม้ การจำกัดการขยายของสถานประกอบการและเกิดการเคลื่อนไหวในการดูแลน้ำ ป่า ดิน การพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชน องค์กรท้องถิ่น ฝ่ายปกครอง และชุมชน สำหรับกระบวนการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรมชัดเจนตัวอย่างแรกคือฝ่ายหมู่ 2 ตำบลบ้านโป่ง

ประการที่สอง เครือข่ายลุ่มน้ำได้สร้าง “กติกา” ในการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

การสร้างกติกาของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างนั้นพยายามทำเนื้อหาที่ทุกกลุ่มได้รับประโยชน์ร่วมและทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียมบนฐานคิดหรือแนวคิดของ “การแบ่งปัน”และ“การคุ้มครอง” ทรัพยากรร่วมกัน รวมทั้งเป็นการสร้างสำนึกการจัดการทรัพยากรร่วมร่วม(สิทธิชุมชน)

การร่างกติการะดับเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้างนั้นมีการปฏิบัติการจากฐานของหมู่บ้าน→ชุมชน→กลุ่ม (ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ) → เครือข่ายลุ่มน้ำ

ในขณะที่ชุมชนมีความพยายามที่จะทำให้ “ร่าง” มีความสมบูรณ์และครอบคลุมปัญหาทุกประเด็นที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำ และจะเป็นมาตรการที่สามารถแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความเป็นจริงของกลุ่มน้ำซึ่งยังมีรายละเอียดที่ต้องแก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายประเด็นในแต่ละส่วน ที่ประชุมจึงมีมติแต่งตั้งทีมอนุกรรมการยก “ร่าง” โดยให้มีตัวแทนทุกกลุ่มเข้าร่วมจัดการยกร่างให้แล้วเสร็จ และนำเสนอให้ทุกกลุ่มได้ศึกษารายละเอียดที่ทุกกลุ่มยอมรับและจะผลักดันเข้าสู่ อบต. ทำประชาพิจารณ์ในแต่ละพื้นที่ให้ทุกกลุ่มยอมรับมาตรการที่จัดทำขึ้น ประเด็นใน“ร่าง” ที่สำคัญคือการพยายามที่จะสร้างจิตสำนึกของคนในลุ่มน้ำให้มีสำนึกร่วมในการใช้น้ำ ใช้น้ำ ใช้น้ำ อย่างสมดุล โดยที่มีคนกลุ่มต้นน้ำ กลุ่มกลางน้ำ กลุ่มสถานประกอบการ กลุ่มปลายน้ำ มาช่วยกันร่างและปรับ แล้วจึงนำมาารวมกัน ซึ่งจะได้นำร่างนี้ไปทำประชาพิจารณ์ในระดับหมู่บ้านต่อไป

จากกระบวนการร่างกติกาทำให้ผู้นำชุมชนหรือคณะอนุกรรมการเกิดการเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ในการจัดการปัญหาการใช้ทรัพยากรของลุ่มน้ำแม่ตาช้างในประเด็นหลักต่างคือ เรื่องกฎหมายการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า กระบวนการผลักดันกฎหมายเข้าสู่อบต. อำนาจรัฐในการจัดการทรัพยากรแบบ

เดิมและแบบใหม่ สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร บทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร ซึ่งจากการเรียนรู้ดังกล่าวทำให้คณะกรรมการหรือผู้นำ ได้รับประสบการณ์ที่สามารถยกระดับความรู้และพัฒนาแนวคิดในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรที่ทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจในความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรมากขึ้น เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ น้ำ และที่ดิน ที่ชัดเจน เกิดการพัฒนาทางความคิดในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรที่เป็นระบบ และการประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหา

ประการที่สาม การสร้างการยอมรับและการสร้างความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้องในการใช้และจัดการทรัพยากร

เครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้ร่างกติกาและพยายามสร้างการยอมรับกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการทรัพยากร โดยสร้างการยอมรับในระดับดังนี้ คือ

- หนึ่ง ระดับชุมชนกับชุมชน
- สอง ระดับชุมชนกับรัฐท้องถิ่น
- สาม ระดับชุมชนกับสถานประกอบการ (ทุน)
- สี่ ระดับการยอมรับร่วมกันทุกกลุ่ม คือ (ชุมชน)ชาวบ้าน+สถานประกอบการ-รัฐท้องถิ่น (เช่น อบต.)

ผลของการสร้างการยอมรับในระดับต่างนั้นสามารถดูได้จากปรากฏการณ์ ดังนี้ คือ

ผลที่เกิดขึ้นระดับชุมชนกับชุมชน ได้แก่ กลุ่มผู้ใช้น้ำเกิดความเข้าใจไม่ขัดแย้งและไม่ใช้ความรุนแรง เกิดองค์กร,เครือข่าย,แนวคิด,แผนการทำงานและการแก้ไขปัญหาพร้อม,เป้าหมาย,ทิศทางจัดการทรัพยากรร่วมกัน

ผลที่เกิดขึ้นระดับชุมชนกับรัฐท้องถิ่น (การปกครองท้องถิ่น) ได้แก่ คณะกรรมการฯ สามารถสร้างการยอมรับจากชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสามารถสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรของกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง.การยอมรับการดำเนินงานของคณะกรรมการต่อชุมชน องค์กรชุมชน ฝ่ายปกครองท้องที่ องค์กรท้องถิ่น ในการดำเนินการแก้ไขปัญหา เช่น กรณีฝ่าย ม.2 ต.บ้านปงถูกทုပ်ทำลาย เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2544 และ กลุ่มชาวบ้านได้ร้องเรียนมายัง คณะกรรมการฯ ๑ จึงแจ้งเรื่องยัง อบต. ที่รับผิดชอบในพื้นที่ อบต.จึงส่งเรื่องกลับมาให้คณะกรรมการฯ จัดการแก้ไขปัญหาเอง คณะกรรมการจึงแจ้งเรื่องไปยัง กำนัน พ่อหลวง ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ และกลุ่มเกษตรกร ให้ดำเนินการไต่เถียงกรณีพิพาท แต่ไม่เป็นผล เรื่องจึงกลับมาที่คณะกรรมการ จากนั้นคณะกรรมการได้จัดเวที เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2545 ที่ห้องประชุมอำเภอหางดง โดยเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องมาร่วมเจรจาและเชิญท่านปลัดอำเภอหางดงมาร่วมเป็นพยานและให้ข้อเสนอแนะ แต่ยังไม่สามารถยุติปัญหาได้ และจัดเวทีเจรจาย่างต่อเนื่อง และครั้งสุดท้ายที่ เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2545 ณ วัดอรุณญาวาส ต.บ้านปง ที่เป็นบริเวณใกล้เคียงกับฝ่ายที่เกิดปัญหา จึงสามารถยุติปัญหาได้

และเกิดความพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย โดยจะสร้างแท่งกั้นน้ำในลำเหมืองวังจั่นในฤดูแล้ง ใช้งบประมาณ จาก 4 อบต. คือ บ้านปง บ้านแหวน น้ำแพร่ และหนองควาย จะเห็นได้ว่าคณะกรรมการมีความพยายามในการจัดเวทีเจรจาแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่องและสามารถยุติปัญหาได้ โดยไม่ต้องมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้อง และกรณี สวนบัววิสัยก่อสร้างกำแพงรูก้ำลำน้ำแม่ตาช้าง ชาวบ้านร้องเรียนมาที่คณะกรรมการฯ แทนที่จะร้องเรียนที่ อบต. ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ

ผลที่เกิดขึ้นระดับชุมชนกับสถานประกอบการ(ทุน) ได้แก่ สถานประกอบการเริ่มตระหนักถึงศักยภาพขององค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาและเริ่มเข้าใจสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนมากกว่าเดิม และเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างมาตรการการจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ตาช้างซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ดีในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่ทุกกลุ่มเริ่มเข้าใจและปรับตัวเข้าหากันเพื่อให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาสำเร็จด้วยดี

ระดับการยอมรับร่วมกันทุกกลุ่ม คือ (ชุมชน)ชาวบ้าน+สถานประกอบการ+รัฐท้องถิ่น(เช่น อบต.) ในระดับนี้อยู่ในระหว่างดำเนินการอยู่

จากการสร้างการยอมรับทั้ง 4 ระดับแล้วชุมชนได้สร้างการยอมรับโดยกลวิธีต่างๆ เช่น

กลวิธีสร้างฐานข้อมูลรูปแบบการใช้น้ำซึ่งมีการจัดเก็บด้วยแบบสอบถาม ในการจัดเก็บข้อมูลนี้ทำให้เกิดกลไกการประสานงาน(คนทำงาน,อาสาสมัคร)การระดมความคิด เวทีแลกเปลี่ยน การตื่นตัว การเรียนรู้ในชุมชนและระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำ ส่งผลทำให้เครือข่ายจัดองค์กรที่เข้มแข็งขึ้น

กลวิธีสร้างเวทีหาแนวทางแก้ไขหรือจัดทำแผนการจัดการทรัพยากร ซึ่งการสร้างดังกล่าวนี้ทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาในหลายด้าน ดังเช่น ปัญหาการพังทลายของหน้าดิน ปัญหาการตัดไม้ในบ้านปง ปัญหา น้ำท่วม ปัญหาเหมืองฝายขาดการจัดการ ฯลฯ

กลวิธีสร้างองค์ความรู้ของชุมชน ดังเช่น **มีการปรับวิธีคิด**ในเรื่องรูปแบบการใช้ในสวนล้นจีของคนบนที่สูงบ้านม้งคอยปุยและผานกกก ด้วยมีวิธีคิดที่จะใช้น้ำอย่างประหยัด จึงทดลองเปลี่ยนรูปแบบการใช้น้ำจากสปริงเกอร์ที่ต้องสูญเสียน้ำที่เป็นฟอยไปในอากาศเป็นจำนวน มาสู่วิธีการขุดแอ่งรอบต้นล้นจีกว้างประมาณ 100 เซนติเมตร ลึก 30 เซนติเมตร โดยนำน้ำจากสายยางมาใส่ในแอ่งให้ได้ระยะเวลาให้น้ำ 7 วัน น้ำจะซึมลงไปดินหล่อเลี้ยงต้นล้นจี ซึ่งทั้งสองหมู่บ้านได้ทดลองทำในสวนและได้ผลดีจึงขยายแนวคิดไปยังสวนข้างเคียงและเริ่มใช้วิธีนี้เกือบทุกสวน **มีการถอดความรู้**การจัดการปัญหาความขัดแย้งการใช้ทรัพยากร **มีการถอดความรู้**การจัดการเหมือง-ฝาย/ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นในการจัดการน้ำ **มีการถอดความรู้**การสร้างเสริมเข้มแข็งองค์กรในการจัดการทรัพยากรน้ำ **มีการถอดความรู้**การปกครองท้องถิ่นกับการกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากร

กลวิธีสร้างกิจกรรมร่วมและใช้ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นฐานการรวมกลุ่ม เช่น การเลี้ยงผีฝาย, การสืบชะตา, การเดินตรวจสายน้ำ, การสำรวจป่า, การปลูกป่า

จากกระบวนการสร้างและการเคลื่อนไหวการแก้ไขปัญหของเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้างนั้น ชาวบ้านได้บทเรียนร่วมกันว่า ปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงตั้งแต่ชีวิตระดับครัวเรือน ชุมชน

กลุ่มลุ่มน้ำ และระดับภาคเหนือ จนถึงระดับชาติ เพราะ “น้ำ คือสายใยแห่งชีวิตที่หล่อเลี้ยงให้มนุษย์มีลมหายใจ” น้ำยังสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมทุกชั้นชน ดังนั้นชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างจึงเรียนรู้ว่า การแก้ปัญหาเรื่องน้ำได้นั้น คนและชุมชนและทุกส่วนที่เกี่ยวข้องจึงต้องมาเรียนรู้ร่วมกันว่าจัดการน้ำอย่างไรจึงจะสร้างความเป็นธรรมและเท่าเทียมในการใช้น้ำ รวมทั้งต้องใช้อย่างสมดุลต่อธรรมชาติ จึงมีแนวคิดในการเชื่อมร้อยเครือข่ายลุ่มน้ำ โดยใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญและเริ่มจาก 18 ลุ่มน้ำภาคเหนือ

ระดับที่สอง เครือข่ายลุ่มน้ำภาคเหนือ (16 ลุ่มน้ำ)

การสร้างเครือข่ายลุ่มน้ำภาคเหนือนั้น เป็นการสร้างการรวมตัวของลุ่มน้ำต่างๆ ที่เคยอยู่อย่างกระจัดกระจาย ต่างคนต่างประสบปัญหาต่างคนต่างแก้ไขปัญหาค้าง เช่น ปัญหาการสร้างเขื่อน ปัญหาการจับเก็บค่าน้ำ ปัญหาการแย่งชิงการใช้น้ำ ปัญหาชาวบ้านไม่สิทธิจัดการน้ำได้ ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาการขาดแคลนน้ำ, น้ำแห้ง ปัญหาการพัฒนาแหล่งน้ำของรัฐ ปัญหาการผลักดันให้ออกพรบ.น้ำฯลฯ

การรวมกลุ่มในแต่ละลุ่มน้ำในภาคเหนือได้มีการรวมตัวในระดับลุ่มน้ำของตนเองเท่านั้นและในบางครั้งได้พยายามเรียนรู้ข้ามลุ่มน้ำแต่ขาดการเคลื่อนไหวหรือการแก้ไขปัญหาร่วมกัน เนื่องจากขาดโอกาส/เงื่อนไขและการหนุนเสริมในการรวมตัวกัน

ในขณะที่ เครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้พยายามหาเพื่อน โดยเริ่มจากมีการศึกษาดูงานในกลุ่มน้ำแม่ปิง แม่ป๋าว น่าน จากนั้นลุ่มน้ำตาช้างได้จัดเวทีการเรียนรู้และเวทีถอดความรู้ ร่วมกับลุ่มน้ำแม่ปิง ลุ่มน้ำแม่วาว ลุ่มน้ำแม่ต๋น ลุ่มน้ำแม่แดง ลุ่มน้ำฝาง ลุ่มน้ำแม่ลาว ลุ่มน้ำแม่แจ่ม ประมาณ 5 ครั้ง ซึ่งการถอดความรู้มีเรื่องหลัก ๆ คือ

1. ความรู้การจัดการเหมือง-ฝาย
2. ความรู้วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีการจัดการน้ำของชุมชน
3. ความรู้การจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ที่เชื่อมโยงกัน
4. ความรู้การสร้างผู้นำท้องถิ่น
5. ความรู้การจัดการองค์กรชุมชน/เครือข่ายลุ่มน้ำ
6. ความรู้การสร้างอำนาจท้องถิ่นในการปกครองท้องถิ่นเพื่อจัดการทรัพยากรชุมชน

จากการถอดความรู้ทำให้เครือข่ายในลุ่มน้ำที่เข้ามาร่วมกันนั้นได้เกิดการสังเคราะห์ความรู้ และทำให้เห็นความรู้ที่สำคัญในด้านต่างๆ ของชุมชน ดังนี้ คือ

หนึ่ง แนวคิด/อุดมการณ์ของชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำ

สอง กระบวนการและขั้นตอนที่ปฏิบัติการ

ตาม ผลของการปฏิบัติการและเงื่อนไข/บริบท ที่ทำให้เกิดผลนั้นๆ

๕ รู้ถึงบทเรียนและองค์ความรู้ของชุมชน

จากการการสังเคราะห์ความรู้ร่วมกันและทำให้เกิดองค์ความรู้ต่างๆ ร่วมกันนั้น ชุมชนได้เห็นถึงศักยภาพตนเอง จึงเกิดการประชุมใหญ่ “เวทีปอยหลวงว่าด้วยเรื่องน้ำ” ของเครือข่ายลุ่มน้ำภาคเหนือ 16 ลุ่มน้ำ ผู้เข้าร่วมประมาณ 400 คน ในวันที่ 27 กันยายน 2545 ได้แก่ ลุ่มน้ำแม่แตงบน ลุ่มน้ำแม่แตงล่าง ลุ่มน้ำกก ลุ่มน้ำอิง ลุ่มน้ำน่าน ลุ่มน้ำลี้ ลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำฝาง ลุ่มน้ำแม่ตื่น ลุ่มน้ำแม่วาง ลุ่มน้ำแม่งัด ลุ่มน้ำสมุน ลุ่มน้ำแม่ลาว ลุ่มน้ำแม่ขาน ลุ่มน้ำยม ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง และทั้ง 16 ลุ่มน้ำได้รวมตัวกันประกาศเป็น “เครือข่ายองค์กรชาวบ้านจัดการทรัพยากรน้ำภาคเหนือ” ซึ่งในปัจจุบันมีคณะกรรมการและคณะทำงาน รวมทั้งกลไกการประสานงาน

จากนั้นได้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ในวันที่ 20 ตุลาคม “เวทีแลกเปลี่ยนปัญหาความขัดแย้งและทิศทางการแก้ไขปัญหาของลุ่มน้ำ” โดยมีผู้เข้าร่วม ได้แก่ ลุ่มน้ำกก ลุ่มน้ำอิง ลุ่มน้ำน่าน ลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำแม่งัด ลุ่มน้ำสมุน ลุ่มน้ำยม ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เวทีนี้ได้สร้างความชัดเจนยิ่งขึ้นในการสร้างทิศทางร่วมในการประสานเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาความร่วมมือกัน และภาระกิจร่วมกัน คือ

แก้ไขปัญหาที่ลุ่มกำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้ และจะเสนอทางเลือกที่ดีในการพัฒนาลุ่มน้ำโดยองค์กรชุมชน รวมทั้งเสนอทางเลือกเชิงนโยบายการจัดการน้ำ

จากเวทีการเรียนรู้ร่วมกันในครั้งนี้ ทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญในการรวมตัวของชาวบ้าน เครือข่ายพันธมิตรนักวิชาการ ที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างองค์ความรู้ การสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาและนำสู่การจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรโดยภาคประชาชน

จากการเรียนรู้ของเครือข่ายลุ่มน้ำและพัฒนาการรวมตัวกันเป็น “เครือข่ายองค์กรชาวบ้านจัดการทรัพยากรน้ำภาคเหนือ” นั้นเป็นการผกผันที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ คือ

- ◆ การเรียนรู้ในระดับเครือข่ายลุ่มน้ำ ซึ่งแต่ละกลุ่มที่ปัญหาที่หลายหลายซับซ้อน
- ◆ การเรียนรู้แบบข้ามลุ่มน้ำ ที่เน้นการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ จนเกิดองค์ความรู้การจัดการน้ำร่วมกัน ส่งผลให้เกิดการตระหนัก สำนึกการแก้ไขปัญหาความร่วมมือกันของภาคประชาชน
- ◆ การเรียนรู้เชื่อมร้อยเครือข่ายลุ่มน้ำ คือการเรียนรู้ที่ผกผันของภาคประชาชนในตระหนักในปัญหาและสิทธิชุมชน พลเมืองในการแก้ไขปัญหา “น้ำ”

การผกผันครั้งนี้ เป็นจุดกำเนิดเริ่มต้นจาก 16 ลุ่มน้ำแสดงถึง ภาคประชาชนได้ตื่นตัวในการแก้ไขปัญหาความร่วมมือกันโดยใช้ความคิด ความรู้ วิทยาศาสตร์อันกรีกต้องดีเป็นแกนหัวใจในรวมพลังเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมตัดสินใจอำนาจในการจัดการทรัพยากรเพื่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรที่ “แบ่งปัน” “เป็นธรรม” และ “เท่าเทียม” ในสังคมไทย.

จากกระบวนการศึกษาของโครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้างระยะที่สองนี้ **ได้เน้น**
การสร้างการเรียนรู้ใน 2 ระดับ คือ การเรียนรู้ในเครือข่ายลุ่มน้ำ และการเรียนรู้เครือข่ายข้ามลุ่มน้ำหรือเครือ
ข่ายลุ่มน้ำภาคเหนือ ซึ่งในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำเป็นปัญหาที่หนักหน่วงทั้งระดับชุมชนจน
 ถึงระดับโครงสร้างทางสังคม/การเมือง/วัฒนธรรม ดังนั้นกระบวนการศึกษาจึงเน้นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงเพื่อ
 ให้เกิดองค์ความรู้เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาร่วมกันของภาคประชาชนในการจัดการทรัพยากร

ภาคผนวก

ภาคผนวก ที่ 1

ร่าง

หลักการและเหตุผล

ประกอบระเบียบข้อบังคับ (กติกา)

ของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

เรื่อง การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

หลักการ

เพื่อต้องการให้มีระเบียบข้อบังคับหรือ กฎ กติกา อันเป็นมาตรการที่จะนำมาใช้เป็นกรอบแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

เหตุผล

โดยที่เป็นการสมควรที่จะให้มีระเบียบข้อบังคับ หรือ กฎ กติกา อันจะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จมีประสิทธิภาพ ในการบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ เพราะทั้งในอดีตและปัจจุบันมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือยไม่คำนึงถึงความสมดุล ทำให้มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์และสัตว์ทั่วไป ซึ่งไม่มีมาตรการอันใดที่จะนำมาใช้ให้ได้ผล ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายของรัฐหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้มีเจ้าหน้าที่พร้อมจะปฏิบัติงาน แต่ก็ได้ผลเพียงระดับหนึ่งเท่านั้น ทรัพยากร ธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดในปัจจุบัน เริ่มมีน้อยลงคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง มองเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ จึงต้องการให้มีระเบียบข้อบังคับ (กติกานี้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หมายความว่า หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบ

หมวดที่ 2

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งองค์กรประชาชน

ข้อ 4 วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งองค์กรประชาชนในนามของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง มีดังนี้

1. เพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
2. เพื่อความสามัคคีของกลุ่มคนผู้ใช้น้ำในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้างไม่ให้เกิดความขัดแย้งกัน
3. เพื่อสร้างคน สร้างจิตสำนึกความเป็นชุมชน ในการรักท้องถิ่นรักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัว
4. เพื่อต้องการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในด้านการใช้ประโยชน์และอันตรายอันเกิดจากทรัพยากรธรรมชาติ
5. เพื่อสร้าง กฎ กติกา ระเบียบข้อบังคับของชุมชน เพื่อนำไปบริหารและจัดการเองโดยองค์กรประชาชน

6.

.....
.....

.....
.....

7.

.....
.....

.....
.....

หมวดที่ 3

คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

- ข้อ 5 คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ประกอบไปด้วยประธาน รองประธาน เจริญชัย ฝ่ายทะเบียน เลขานุการฯ กรรมการฝ่ายตรวจสอบประเมินผล และกรรมการอื่นๆ ไม่น้อยกว่า 25 คน
- ข้อ 6 เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย เป็นที่เข้าใจของทุกฝ่าย จะต้องมีการคณะกรรมการหมู่บ้านละ 2 คน ในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- ข้อ 7 การแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา ให้อยู่ในดุลยพินิจของคณะกรรมการดำเนินงาน แต่ไม่เกิน 7 คน
- ข้อ 8 คณะกรรมการดำเนินงานและคณะกรรมการ ดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปีในกรณีพ้นจากตำแหน่ง อันเนื่องมาจากการครบวาระอาจได้รับเลือกเข้ามาดำรงตำแหน่งอีกครั้ง แต่ไม่เกิน 2 สมัย
- ข้อ 9 การพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการดำเนินงาน และคณะกรรมการ
1. ตาย
 2. ลาออก
 3. ที่ประชุมมีมติให้ออก โดยใช้คะแนนไม่น้อยกว่าสองในสามของสมาชิกที่มีอยู่ในที่ประชุม
 4. ครบวาระการดำรงตำแหน่ง
- ข้อ 10 เมื่อตำแหน่งใดว่างลงให้มีการประชุมคัดเลือกบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งแทนภายใน 30 วัน

หมวดที่ 4

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

- ข้อ 11 คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้างมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้
1. กำหนดแผนงาน โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ให้เจริญและเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนทุกคนที่อยู่ในเขตลุ่มน้ำและบุคคลอื่นๆ ด้วย
 2. บริหารจัดการให้เป็นไปตามแผนและมติที่ประชุม
 3. สร้างเสริมองค์กรประชาชนให้เข้มแข็ง โดยการรณรงค์ เรียนรู้ อบรม แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ในทุกๆ ด้านที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
 4. เป็นผู้ประสานงานที่ดีในทุกหน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรประชาชนอื่นๆ
 5. ในการบำรุง รักษา ปกป้อง คุ้มครอง ป้องกัน และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำและนอกเขตที่มีผลกระทบต่อชุมชนคนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

6. สร้างเสริมความเป็นเอกภาพให้เกิดให้มีขึ้นในเขตชุมชนคนลุ่มน้ำทุกส่วน
 7. จัดหาเงินทุนเพื่อพัฒนาองค์กรตนเอง
- ข้อ 12 หน้าที่ของคณะกรรมการ มีดังนี้
1. ให้คำแนะนำ เสนอความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อคณะกรรมการดำเนินงานพร้อมกับรายละเอียดแผนงานโครงการพัฒนาและวิธีแก้ไขปัญหา
 2. เป็นผู้แทนของหมู่บ้านในการประสานงาน ทำความเข้าใจกับผู้นำและให้ข้อมูลเกี่ยวกับการแก้ปัญหาต่างๆ ในเขตลุ่มน้ำ
 3. เข้าร่วมประชุมและกิจกรรมทุกครั้ง ที่มีการจัดขึ้น
 4. ทำหน้าที่อื่นๆ ตามมติที่ประชุมหรือคณะกรรมการฯ มอบหมายให้

หมวดที่ 5

การประชุม

- ข้อ 13 คณะกรรมการดำเนินงานจะต้องประชุมอย่างค่อเนื่องอย่างน้อย.....เดือนต่อครั้ง
ในกรณีมีความจำเป็นอาจเรียกประชุมได้ตามความเหมาะสมและสถานการณ์
- ข้อ 14 ในรอบหนึ่งปีคณะกรรมการดำเนินงาน จะต้องเรียกประชุมใหญ่สามัญประจำปีเพื่อชี้แจงฟังความคิดเห็น และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานที่ผ่านมา ให้แก่ผู้นำได้รับทราบ
- ข้อ 15 ในรอบหนึ่งปีคณะกรรมการดำเนินงาน จะต้องทำกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลบำรุงรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้าง 1 ครั้ง โดยมีเครือข่ายผู้นำเข้าร่วม
- ข้อ 16 การประชุมทุกครั้ง จะต้องมีส่วนร่วมประชุมเกินกว่าครึ่ง จึงถือว่าครบองค์ประชุม

หมวดที่ 6

การใช้น้ำ

- ข้อ 17 น้ำที่เกิดจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง หรือ ดาน้ำ เป็นต้น เป็นต้นเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน บุคคลมิได้คัดค้าน ก่อสร้าง จัดทำให้เกิดให้มีขึ้น การเข้าไปยึดครองเก็บกักไว้เกินความจำเป็นไม่แบ่งปันให้คนอื่นจะกระทำมิได้
- ข้อ 18 บุคคลใดมีความประสงค์จะใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ส่วนรวม จะต้องขออนุญาตต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือคณะกรรมการดำเนินงานลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- ข้อ 19 การนำน้ำไปใช้สำหรับการเกษตรก็ดี สถานประกอบการค้าก็ดี หรือใช้น้ำเพื่อประโยชน์อื่นใดก็ดีที่เป็นไปในลักษณะส่วนบุคคล จะขุดจะทำอ่างหรือทำคันกั้นน้ำ

ในเขตหรือชายตลิ่งลำห้วยสาธารณะไม่ได้

- ข้อ 20 บุคคลใดบุคคลหนึ่ง มีความประสงค์จะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตน ในการทำเกษตรกสิ ในการประกอบธุรกิจเพื่อการค้ากสิ หรือเพื่อประโยชน์อื่นใด จะต้องทำที่เก็บกักน้ำไว้ในพื้นที่ของตนเอง
- ข้อ 21 การก่อสร้างที่เก็บกักน้ำในพื้นที่ของตัวเอง จะต้องคำนึงถึงปริมาณการใช้น้ำในการนั้นๆ ให้เหมาะสมพอสมควร การเก็บกักน้ำไว้มากเกินความจำเป็นจะกระทำมิได้ เว้นแต่ฤดูที่มีน้ำมาก
- ข้อ 22 การก่อสร้างที่เก็บกักน้ำโดยใช้ฝายยางกสิ ปูนซีเมนต์กสิ หรือวัสดุอื่นใดให้เป็นไปตามความเหมาะสมของภูมิประเทศ หรือหลักเกณฑ์และวิธีการที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและคณะกรรมการกำหนด
- ในกรณีพื้นที่ก่อสร้างอยู่ในเขตป่าไม้จะต้องได้รับความเห็นชอบจากหน่วยงานนั้นๆ ก่อน
- ข้อ 23 การใช้ท่อน้ำเพื่อนำน้ำไปใช้ในสวนเกษตรส่วนบุคคล จะต้องใช้ท่อน้ำขนาดหนึ่งนิ้ว ระยะทางจากต้นน้ำถึงที่เก็บกักน้ำ 4 เมตร และให้เกษตรกรวางท่อน้ำหลังที่เก็บกักน้ำไว้ด้วยเพื่อระบายน้ำกลับไปยังลำห้วย หรือคิ่ววาลูกลอยไว้ด้วย หรือในกรณีพื้นที่ทำการเกษตรลาดชันให้เกษตรกรวางท่อน้ำในระดับ 70 องศา — 75 องศา
- ข้อ 24 การใช้น้ำในพื้นที่การเกษตรที่มีจำนวนไม่เท่ากัน เกษตรกรจะต้องปฏิบัติตามนี้
1. บุคคลมีพื้นที่การเกษตรไม่เกิน 20 ไร่ ให้ใช้ท่อน้ำขนาดหนึ่งนิ้ว
 2. บุคคลใดมีพื้นที่การเกษตรตั้งแต่ 20 ไร่ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 40 ไร่ ให้ใช้ท่อน้ำขนาด 1 นิ้วครึ่ง
 3. บุคคลใดมีพื้นที่การเกษตรมากกว่า 40 ไร่ ขึ้นไป ให้ใช้ท่อน้ำขนาด 2 นิ้ว
- ข้อ 25 การใช้น้ำของเกษตรกรโดยการต่อท่อน้ำจากลำห้วยเข้าสวนจะต้องใช้ลำห้วยเดียวและต่อท่อน้ำเส้นทางเดียวจะต่อหลายลำห้วย หรือใช้ท่อน้ำหลายเส้นไม่ได้ เว้นแต่เกษตรกรมีพื้นที่ทำกินหลายแห่งอยู่ห่างกัน ให้อยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการดูแลสายน้ำนั้นๆ
- ข้อ 26 การใช้น้ำของเกษตรกรในบริเวณคันน้ำ หรือตม่น้ำ ซึ่งถือเป็นแหล่งกำเนิดของสายน้ำที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และพืชสัตว์ จะต้องใช้อย่างระมัดระวังและต้องแจ้งต่อคณะกรรมการดูแลสายน้ำให้ทราบด้วย
- ข้อ 27 ห้ามมิให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งตัดไม้ หรือตัดต้นกล้วย หรือพืชอื่นๆ ที่อยู่บริเวณต้นกำเนิดของน้ำ (ตม่น้ำ)
- ข้อ 28 หากเกิดการขาดแคลนน้ำในท้องที่ใดจนเป็นเหตุให้ประชาชนเดือดร้อน คณะกรรมการหรืออนุกรรมการ หรือบุคคลผู้ใช้น้ำ ต้องแจ้งให้คณะกรรมการดำเนินงานให้รับทราบโดยด่วน เพื่อจะแก้ปัญหาได้ทันทั่วถึง
- ข้อ 29 ในฤดูขาดแคลนน้ำให้กลุ่มต้นน้ำ กลางน้ำ และสถานประกอบการลดการใช้น้ำลง 50% เพื่อประโยชน์ของผู้ใช้น้ำ

หมวดที่ 7

ลำห้วยและลำเหมืองสาธารณะ

- ข้อ 30 ลำน้ำแม่ตาช้าง หรือลำห้วยน้อยใหญ่ในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้างทุกสาย อันเกิดจากธรรมชาติ บุคคลมิได้ตกแต่งหรือสร้างขึ้น เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ถือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน เป็นสมบัติของสาธารณชน บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะยึดถือครองแสดงความเป็นเจ้าของมิได้
- ข้อ 31 แนวเขตลำน้ำแม่ตาช้างหรือลำน้ำย่อยในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้างจะต้องอยู่ในลักษณะดั้งเดิมของธรรมชาติ จะกว้างหรือแคบให้เป็นไปตามภูมิประเทศ ห้ามบุคคลใดบุคคลหนึ่งบุกรุก
- ข้อ 32 จะต้องมิให้หลักเขตปักแสดงเป็นแนวเขต โดยพ้นจากพื้นดิน 60 เซนติเมตร บุคคลทั่วไปสามารถมองเห็น ได้ชัดเจนในเขตพื้นที่ลำน้ำไหลผ่าน และที่มีการครอบครองมีเอกสารสิทธิ์ เว้นไว้แต่ในเขตป่าไม้
- ข้อ 33 ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ดั้งเดิมเช่น ดิน ไม้ที่อยู่ในแนวเขตลำน้ำหรือชายตลิ่ง หรือก้อนหินที่มีอยู่ในลำน้ำ บุคคลจะตัดหรือทำลายหรือโยกย้ายไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัวมิได้
- ข้อ 34 ห้ามมิให้บุคคลหนึ่ง บุคคลใดเปลี่ยนแปลงทิศทางการไหลของน้ำ เพื่อประโยชน์ของตัวเอง ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อส่วนรวม
- ข้อ 35 ลำน้ำทุกสายในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้างทั้งสายใหญ่และสายเล็ก จะต้องมิให้คณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ หรือกลุ่มองค์กรชุมชนเข้าไปดูแลบริหารจัดการ
- ข้อ 36 การขุดลอกกีด การก่อกองกั้นน้ำเข้างัด การตัดต้นไม้ในเขตสาธารณะชาย ตลิ่งกีด หรือการกระทำใดๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิม มีผลกระทบต่อชุมชนดั้งเดิม จะต้องแจ้งต่อคณะกรรมการฯและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความเห็นชอบก่อน
- ข้อ 37 ห้ามมิให้ทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลอื่นใด ที่ก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำ ลงในลำห้วยทั้งลำห้วยใหญ่และลำห้วยย่อย
- ข้อ 38 การกั้นพื้นที่เขตสาธารณะชายตลิ่งหรือเขตลำเหมือง จะกว้างหรือแคบให้อยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่จะต้องมิให้ประชาชนเดือดร้อน
- ข้อ 39 สถานประกอบการทุกแห่งจะต้องมีบ่อบำบัดน้ำเสีย สามารถตรวจสอบได้
- ข้อ 40 การใช้สารเคมี หรือการกระทำใดๆ ที่ก่อให้เกิดมลภาวะทางน้ำ มีผลกระทบต่อชุมชน หรือประชาชนผู้ใช้น้ำ จะต้องมีความผิดตาม พ.ร.บ.
-
-
- ข้อ 41 การกระทำใดๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ทำให้คุณภาพชีวิตเสื่อมลง ให้อยู่ภายใต้แห่ง

- กฎหมายนั้นๆ ตามที่คณะกรรมการฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นว่าเหมาะสม
- ข้อ 42 การปลูกหญ้ากึ่งดี ปลูกต้นไม้กึ่งดี หรือการกระทำอื่นใด ในลักษณะสวยงาม ตามชายดิ่ง ซึ่งเป็นเขตสาธารณะจะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และคณะกรรมการ
- ข้อ 43 ห้ามมิให้ผู้ใดตัดหรือทำลายต้นไม้หรือต้นไม้ที่เกื้อหนุนเอง และที่มีการปลูกเสริมในเขตหรือชายดิ่งของลำห้วยสาธารณะ

หมวดที่ 8

ฝาย

- ข้อ 44 การเก็บกักน้ำโดยวิธีการก่อสร้างฝายกึ่งดี อ่างน้ำกึ่งดี หรือคันกันน้ำกึ่งดี หรือวิธีการอื่นใดที่เป็นไป เพื่อประโยชน์โดยส่วนตัวในเขตลำห้วยหรือลำเหมืองสาธารณะที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน จะกระทำมิได้
- ข้อ 45 การเก็บกักน้ำโดยวิธีการก่อสร้างฝายหรือคันกันน้ำ เพื่อนำน้ำไปใช้ประโยชน์ร่วมกันของประชาชน จะต้องได้รับอนุญาตจากหน่วยงานท้องถิ่นหรือคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องนั้นๆ และจะต้องมีประตูปิด—เปิด เพื่อระบายน้ำด้วย
- ข้อ 46 การเก็บกักน้ำในพื้นที่ของตัวเอง เพื่อใช้ในการเกษตรกึ่งดี ใช้ในธุรกิจเพื่อการค้ากึ่งดีหรือเพื่อประโยชน์อื่นๆ โดยการสูบน้ำ หรือต่อท่อหรือโดยวิธีการใดๆ เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้มากเกินไปจนความจำเป็น ในฤดูกาลแล้งน้ำจะกระทำมิได้ เว้นแต่การเก็บน้ำฝน
- ข้อ 47 การแบ่งปันน้ำในฤดูกาลแล้งน้ำ จะต้องเป็นไปในลักษณะเอื้ออาทรต่อกัน และพอใจทั้งสองฝ่าย

หมวดที่ 9
ที่ดิน และป่าไม้

- ข้อ 48 ที่ดินที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติก็ดี ในเขตป่าอนุรักษ์ก็ดี หรือเขตป่าอื่นๆ ที่รัฐประกาศไว้เป็นสมบัติของแผ่นดิน สงวนไว้เพื่อประโยชน์ของทุกคนการเข้าไปถือครอง ยึดครอง ย่อมมีความผิดตามกฎหมายนั้นๆ
- ข้อ 49 การแจ้งการครอบครองที่ดินในเขตป่าไม้ จะต้องมีการพิสูจน์สิทธิตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ร่วมกันของคณะกรรมการ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ข้อ 50 การพัฒนาที่ดินในพื้นที่ใกล้เคียงกับเขตป่าไม้จะต้องคำนึงถึงความสมดุลทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมด้วย
- ข้อ 51 การก่อสร้างอาคารสูงกีดบ้านเรือนที่อยู่อาศัยก็ดี หรือสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ ที่มีผลเสียต่อภูมิทัศน์และเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชนในด้านต่างๆ จะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก่อน
- ข้อ 52 ประชาชนทุกคนย่อมมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดนโยบาย ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตามรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้
- ข้อ 53 ห้ามให้มีการขยายพื้นที่ทำกินในเขตป่าไม้ เว้นแต่พื้นที่มีเอกสารสิทธิ์ หรือพื้นที่ที่พิสูจน์สิทธิแล้ว
- ข้อ 54 เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องและคณะกรรมการจะต้องวางแผนกำหนดแนวเขตร่วมกันระหว่างที่ทำกินกันเขตป่าไม้ให้ชัดเจน โดยการปักป้ายหรือปลูกต้นไม้เป็นแนวกันชน
- ข้อ 55 การปักป้ายหรือปลูกต้นไม้เป็นแนวแก้ไขปัญหาการบุกรุก หรือขยายพื้นที่ทำกินในเขตป่าไม้เท่านั้น มิได้แบ่งที่ดินให้ใครคนใดคนหนึ่งมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นๆ
- ข้อ 56 ผู้ใดอยู่ในที่ดินที่ติดกับเขตป่าไม้ จะต้องดูแลพื้นที่ป่าไม้นั้นด้วย หากมีการแผ้วถางขยายพื้นที่ใหม่ คณะกรรมการหรือเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง จะต้องดำเนินคดีต่อผู้นั้นและยึดคืนพื้นที่ทำกินเดิมด้วย
- ข้อ 57 ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งต่อมนุษย์ และสรรพสัตว์ทั้งหลายที่มีชีวิตอยู่ในเขตป่าไม้ทั่วไป การกระทำใดๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติก็ดี เขตป่าอนุรักษ์ก็ดีหรือป่าไม้อื่นๆ ที่มีกฎหมายคุ้มครองจะกระทำมิได้
- ข้อ 58 ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการปกป้อง คุ้มครอง ดูแล รักษา และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในเขตและเขตใกล้เคียงลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

หมวดที่ 10

การแก้ไข

- ข้อ 59 ข้อความใดที่ไม่ปรากฏอยู่ในระเบียบข้อบังคับนี้ หากเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชน ในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ให้เป็นไปตามมติของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง แล้วแจ้งให้ผู้ใช้น้ำได้รับทราบภายใน 15 วัน
- ข้อ 60 การเปลี่ยนแปลง หรือแก้ไขข้อความ หรือเฉพาะข้อใดข้อหนึ่งในระเบียบข้อบังคับ ข้อบังคับนี้จะต้องใช้คะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด

หมวดที่ 11

บทเฉพาะกาล

- ข้อ 61 บรรดาประกาศ ระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ ใช้บังคับอยู่ในวันที่ระเบียบมีใช้ ให้ใช้บังคับต่อไปเท่าที่ไม่ขัดแย้งกับระเบียบข้อบังคับนี้ จนกว่าจะได้มีการแก้ไขหรือยกเลิก
- ข้อ 62 ภายในหนึ่งปี นับตั้งแต่ระเบียบนี้ใช้บังคับ ให้คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ประเมินผลการดำเนินงานตามระเบียบนี้ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมต่อไป
- ข้อ 63 ให้คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เป็นผู้รักษาการตามระเบียบนี้

ให้ไว้ ณ วันที่.....

.....

(นายเฉลิม อันวิน)

ประธานคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

ภาคผนวกที่ 2

แบบสำรวจครัวเรือน

โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

วันที่สำรวจ ผู้สัมภาษณ์

ชื่อ - สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์ หมู่ที่ ตำบล

แบบสอบถามนี้ตอบได้มากกว่าหนึ่งข้อ

1. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของท่านมีคน

2. ท่านมีการถือครองที่ดินอย่างไร

- ก. ที่ดินเป็นของตนเอง จำนวนไร่งานตารางวา
ข. ที่ดินเช่า จำนวนไร่งานตารางวา
ค. ที่ดินอื่นๆ (ไปรกระบุ จำนวนไร่งานตารางวา
ง. ไม่มี

3. ท่านได้การถือครองที่ดินนั้นมาอย่างไร

- ก. ที่ดินที่ได้มาจากการรับมรดก
ข. ที่ดินที่ได้จากการซื้อ
ค. ที่ดินที่มีการครอบครองแบบต่อเนื่อง
ง. ที่ดินที่ได้จากลักษณะอื่นๆ (ไปรกระบุ

4. ท่านมีเอกสารสิทธิ์อย่างไร

เอกสารสิทธิ์	ที่อยู่อาศัย	ที่ทำการเกษตร
ก. ภบท.5		
ข. สก.1		
ค. สทก.		
ง. นส.3		
จ. นส.3ก.		
ฉ. โฉนด		
ช. ไม่มีเอกสารสิทธิ์		
ซ. อื่นๆ ไปรกระบุ.....		
.....		

5. ในปัจจุบันท่านมีการใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างไรบ้าง (โปรดระบุจำนวนพื้นที่)

ประเภทการถือครอง ที่ดิน	ที่อยู่อาศัย	ที่นา	ที่ไร่	ที่สวน	รวมพื้นที่ ไร่/งาน/ตารางวา
ก. ที่ดินเป็นของตนเอง					
ข. ที่ดินเช่า					
ค. ที่ดินลักษณะอื่น โปรดระบุ.....					
.....					
.....					

6. ในรอบ 1 ปี ท่านทำการผลิตพืชอะไรบ้าง และผลิตช่วงเดือนไหน

ลักษณะการเกษตร	จำนวนพื้นที่ ไร่/งาน/ตารางวา	แหล่งน้ำใช้ (ลำห้วย/เหมือง-ฝาย)
ก. ทำนา		
ข. ทำไร่		
ค. ทำสวนลิ้นจี่		
ง. ทำสวนลำไย		
จ. ทำไร่ถั่วลิสง		
ฉ. ทำไร่ถั่วเหลือง		
ช. ทำสวนดอกไม้		
ซ. ทำสวนผสมผสาน		
ณ. ปลูกผักอื่นๆ โปรดระบุ		
.....		

7. ครอบครัวยุคของท่านมีรายได้ต่อปีประมาณเท่าไร

- ก. ต่ำกว่า 5,000 บาท / ปี
- ข. 5,001 - 20,000 บาท / ปี
- ค. 20,001 - 50,000 บาท / ปี
- ง. 50,001 - 100,000 บาท / ปี
- จ. 100,001 - 200,000 บาท / ปี
- ฉ. 200,001 บาท ขึ้นไป

8. ครอบครัวของท่านมีรายจ่ายต่อปีประมาณเท่าไร

- ก. 5,000 - 20,000 บาท / ปี
- ข. 20,001 - 50,000 บาท / ปี
- ค. 50,001 - 100,000 บาท / ปี
- ง. 100,001 - 200,000 บาท / ปี
- จ. 200,000 บาทขึ้นไป

9. ในการทำการเกษตรท่านใช้น้ำรูปแบบใด

- ก. เหมือง-ฝาย
- ข. อ่างเก็บน้ำ
- ค. บ่อน้ำซึม-น้ำจับ
- ง. ท่อน้ำ
- ฉ. สปริงเกอร์
- ช. สูบน้ำขึ้นมาใช้
- ซ. อื่นๆ (โปรดระบุ

10. การใช้น้ำในการอุปโภค และบริโภค ท่านใช้อย่างไร

แหล่งน้ำ	การใช้น้ำ				หมายเหตุ
	ดื่ม	ซัก-ล้าง	รดต้นไม้	อื่นๆ โปรดระบุ	
ก. เหมือง-ฝาย					
ข. ลำห้วย					
ค. บ่อน้ำดิน					
ง. บ่อน้ำบาดาล					
จ. ประปาภูเขา					
ฉ. ประปาหลวง					
ช. น้ำดื่มบรรจุภัณฑ์					
ซ. อื่นๆ โปรดระบุ					
.....					

แบบสำรวจครัวเรือน
โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

1. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด 1498 คน

2. มีการถือครองที่ดินอย่างไร

2.1 ที่ดินของตนเองทั้งหมด	จำนวน	2680	ไร่	0	งาน	51	ตารางวา
2.2 ที่ดินเช่าทั้งหมด	จำนวน	121	ไร่	1	งาน	0	ตารางวา
2.3 ที่ดินอื่น ๆ ทั้งหมด	จำนวน	103	ไร่	1	งาน	88	ตารางวา
2.4 ไม่มี	จำนวน	0	ครัวเรือน				

3. ได้การถือครองที่ดินนั้นมาอย่างไร

3.1 ที่ดินที่ได้มาจากการรับมรดก	105 ครัวเรือน
3.2 ที่ดินที่ได้จากการซื้อ	48 ครัวเรือน
3.3 ที่ดินที่มีการครอบครองต่อเนื่อง	143 ครัวเรือน
3.4 ที่ดินที่ได้จากลักษณะอื่น ๆ	5 ครัวเรือน

4. มีเอกสารสิทธิ์อย่างไร

	ที่อยู่อาศัย	ที่ทำการเกษตร
4.1 ภบท.5	3	4
4.2 สก.1	1	0
4.3 สทก.	0	0
4.4 นส.3	0	0
4.5 นส.3ก.	2	0
4.6 โฉนด	29	42
4.7 ไม่มีเอกสารสิทธิ์	190	187
4.8 อื่น ๆ	0	0

5. ในปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างไรบ้าง

ประเภทการถือครองที่ดิน	ที่อยู่อาศัย			ที่นา			ที่ไร่			ที่สวน		
	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.
5.1 ที่ดินเป็นของตัวเอง	123	2	31	211	1	85	719	2	9	1664	0	7
5.2 ที่ดินเช่า	0	3	0	121	3	0	0	0	0	0	0	0
5.3 ที่ดินลักษณะอื่นๆ	3	0	80	1	0	0	9	2	0	57	0	0

6.ในรอบ 1 ปี ได้ทำการผลิตพืชอะไร และผลิตช่วงไหน

ลักษณะการเกษตร	จำนวนพื้นที่		
6.1 ทำนา	315 ไร่	2 งาน	57 ตารางวา
6.2 ทำไร่	570 ไร่	1 งาน	29 ตารางวา
6.3 ทำสวนลิ้นจี่	1399 ไร่	0 งาน	53 ตารางวา
6.4 ทำสวนลำไย	108 ไร่	0 งาน	0 ตารางวา
6.5 ทำไร่ถั่วลิสง	18 ไร่	0 งาน	0 ตารางวา
6.6 ทำไร่ถั่วเหลือง	2 ไร่	0 งาน	0 ตารางวา
6.7 ทำสวนคอกไม้	80 ไร่	0 งาน	0 ตารางวา
6.8 ทำสวนผสมผสาน	224 ไร่	0 งาน	0 ตารางวา
6.9 ปลูกผักอื่นๆ	69 ไร่	3 งาน	0 ตารางวา

7. รายได้ต่อปีโดยประมาณของครอบครัว

7.1 ต่ำกว่า 5,000 บาท/ปี	11 ครัวเรือน
7.2 5,001 - 20,000 บาท/ปี	42 ครัวเรือน
7.3 20,001 - 50,000 บาท/ปี	70 ครัวเรือน
7.4 50,001 - 100,000 บาท/ปี	77 ครัวเรือน
7.5 100,001 - 200,000 บาท/ปี	7 ครัวเรือน
7.6 200,001 บาท ขึ้นไป	0 ครัวเรือน

8. รายจ่ายต่อปีโดยประมาณของครอบครัว

8.1 5,000 - 20,000 บาท/ปี	36 ครัวเรือน
8.2 20,001 - 50,000 บาท/ปี	83 ครัวเรือน
8.3 50,001 - 100,000 บาท/ปี	77 ครัวเรือน
8.4 100,001 - 200,000 บาท/ปี	11 ครัวเรือน
8.5 200,001 บาท ขึ้นไป	0 ครัวเรือน

9. รูปแบบการใช้น้ำในการทำการเกษตร

9.1 เหมือง-ฝาย	33 ครัวเรือน
9.2 อ่างเก็บน้ำ	127 ครัวเรือน
9.3 บ่อน้ำซึม-น้ำซับ	7 ครัวเรือน
9.4 ท่อน้ำ	158 ครัวเรือน
9.5 สปริงเกอร์	176 ครัวเรือน
9.6 สูบน้ำขึ้นมาใช้	33 ครัวเรือน
9.7 อื่น ๆ	5 ครัวเรือน
9.8 ไม่ได้ทำการเกษตร	0 ครัวเรือน

10. การใช้น้ำในการอุปโภคและบริโภค

แหล่งน้ำ	การใช้น้ำ			
	ดื่ม	ซักล้าง	รดต้นไม้	อื่นๆ
10.1 เหมือง-ฝาย	24	24	22	0
10.2 ลำห้วย	98	95	89	0
10.3 บ่อน้ำตื้น	1	0	0	0
10.4 บ่อนบาดาล	2	2	1	0
10.5 ประปาภูเขา	187	184	102	0
10.6 ประปาหลวง	10	0	0	0
10.7 น้ำดื่มบรรจุภัณฑ์	28	1	0	0
10.8 อื่น ๆ	0	0	0	0

แบบสำรวจครัวเรือน
โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

1. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด 2704 คน

2. มีการถือครองที่ดินอย่างไร

2.1 ที่ดินของตนเองทั้งหมด	จำนวน	2389	ไร่	1	งาน	88	ตารางวา
2.2 ที่ดินเช่าทั้งหมด	จำนวน	18	ไร่	2	งาน	0	ตารางวา
2.3 ที่ดินอื่น ๆ ทั้งหมด	จำนวน	85	ไร่	0	งาน	40	ตารางวา
2.4 ไม่มี	จำนวน	34	ครัวเรือน				

3. ได้การถือครองที่ดินนั้นมาอย่างไร

3.1 ที่ดินที่ได้มาจากการรับมรดก	355 ครัวเรือน
3.2 ที่ดินที่ได้จากการซื้อ	115 ครัวเรือน
3.3 ที่ดินที่มีการครอบครองต่อเนื่อง	164 ครัวเรือน
3.4 ที่ดินที่ได้จากลักษณะอื่น ๆ	95 ครัวเรือน

4. มีเอกสารสิทธิ์อย่างไร

	ที่อยู่อาศัย	ที่ทำการเกษตร
4.1 ภบท.5	36	23
4.2 สก.1	140	0
4.3 สทก.	7	9
4.4 นส.3	0	0
4.5 นส.3ก.	9	0
4.6 โฉนด	224	56
4.7 ไม่มีเอกสารสิทธิ์	198	220
4.8 อื่น ๆ	11	46

5. ในปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างไรบ้าง

ประเภทการถือครองที่ดิน	ที่อยู่อาศัย			ที่นา			ที่ไร่			ที่สวน		
	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.
5.1 ที่ดินเป็นของตัวเอง	648	3	60	353	0	38	459	2	0	1199	2	11
5.2 ที่ดินเช่า	0	2	0	15	3	0	2	0	0	0	0	0
5.3 ที่ดินลักษณะอื่นๆ	16	2	10	23	0	0	17	2	0	29	0	40

ร. ในรอบ 1 ปี ได้ทำการผลิตพืชอะไร และผลิตช่วงไหน

ลักษณะการเกษตร		จำนวนพื้นที่	
6.1 ทำนา	358 ไร่	0 งาน	66 ตารางวา
6.2 ทำไร่	133 ไร่	3 งาน	0 ตารางวา
6.3 ทำสวนลิ้นจี่	686 ไร่	0 งาน	70 ตารางวา
6.4 ทำสวนลำไย	532 ไร่	1 งาน	0 ตารางวา
6.5 ทำไร่อั่วลิสง	151 ไร่	3 งาน	5 ตารางวา
6.6 ทำไร่อั่วเหลือง	3 ไร่	2 งาน	0 ตารางวา
6.7 ทำสวนดอกไม้	12 ไร่	2 งาน	0 ตารางวา
6.8 ทำสวนผสมผสาน	88 ไร่	0 งาน	0 ตารางวา
6.9 ปลูกผักอื่นๆ	83 ไร่	1 งาน	0 ตารางวา

ร. รายได้ต่อปีโดยประมาณของครอบครัว

7.1 ต่ำกว่า 5,000 บาท/ปี	156 ครัวเรือน
7.2 5,001 - 20,000 บาท/ปี	283 ครัวเรือน
7.3 20,001 - 50,000 บาท/ปี	199 ครัวเรือน
7.4 50,001 - 100,000 บาท/ปี	75 ครัวเรือน
7.5 100,001 - 200,000 บาท/ปี	12 ครัวเรือน
7.6 200,001 บาท ขึ้นไป	4 ครัวเรือน

ร. รายจ่ายต่อปีโดยประมาณของครอบครัว

8.1 5,000 - 20,000 บาท/ปี	334 ครัวเรือน
8.2 20,001 - 50,000 บาท/ปี	279 ครัวเรือน
8.3 50,001 - 100,000 บาท/ปี	100 ครัวเรือน
8.4 100,001 - 200,000 บาท/ปี	14 ครัวเรือน
8.5 200,001 บาท ขึ้นไป	3 ครัวเรือน

Memo.....

9. รูปแบบการใช้น้ำในการทำการเกษตร

9.1 เหมือง-ฝาย	113 ครัวเรือน
9.2 อ่างเก็บน้ำ	57 ครัวเรือน
9.3 บ่อน้ำซึม-น้ำซับ	41 ครัวเรือน
9.4 ท่อน้ำ	102 ครัวเรือน
9.5 สปริงเกอร์	68 ครัวเรือน
9.6 สูบน้ำขึ้นมาใช้	38 ครัวเรือน
9.7 อื่น ๆ	139 ครัวเรือน
9.8 ไม่ได้ทำการเกษตร	0 ครัวเรือน

10. การใช้น้ำในการอุปโภคและบริโภค

แหล่งน้ำ	การใช้น้ำ			
	ดื่ม	ซักล้าง	รดต้นไม้	อื่นๆ
10.1 เหมือง-ฝาย	11	42	40	0
10.2 ลำห้วย	8	39	17	0
10.3 บ่อน้ำตื้น	233	129	65	0
10.4 บ่อบาดาล	46	29	11	0
10.5 ประปาภูเขา	157	487	488	0
10.6 ประปาหลวง	56	138	62	0
10.7 น้ำดื่มบรรจุภัณฑ์	333	1	0	0
10.8 อื่น ๆ	8	1	1	0

แบบสำรวจครัวเรือน
โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

1. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด 4727 คน

2. มีการถือครองที่ดินอย่างไร

2.1 ที่ดินของตนเองทั้งหมด	จำนวน	2373	ไร่	3	งาน	33	ตารางวา
2.2 ที่ดินเช่าทั้งหมด	จำนวน	945	ไร่	1	งาน	90	ตารางวา
2.3 ที่ดินอื่น ๆ ทั้งหมด	จำนวน	12	ไร่	1	งาน	85	ตารางวา
2.4 ไม่มี	จำนวน	17	ครัวเรือน				

3. ได้การถือครองที่ดินนั้นมาอย่างไร

3.1 ที่ดินที่ได้มาจากการรับมรดก	1144 ครัวเรือน
3.2 ที่ดินที่ได้จากการซื้อ	213 ครัวเรือน
3.3 ที่ดินที่มีการครอบครองต่อเนื่อง	44 ครัวเรือน
3.4 ที่ดินที่ได้จากลักษณะอื่น ๆ	20 ครัวเรือน

4. มีเอกสารสิทธิ์อย่างไร

	ที่อยู่อาศัย	ที่ทำเกษตร
4.1 ภบท.5	1	0
4.2 สก.1	19	0
4.3 สทก.	7	27
4.4 นส.3	0	0
4.5 นส.3ก.	14	0
4.6 โฉนด	1255	291
4.7 ไม่มีเอกสารสิทธิ์	25	41
4.8 อื่น ๆ	0	9

5. ในปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างไรบ้าง

ประเภทการถือครองที่ดิน	ที่อยู่อาศัย			ที่นา			ที่ไร่			ที่สวน		
	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.
5.1 ที่ดินเป็นของตัวเอง	834	2	53	1030	1	6	127	1	0	610	3	71
5.2 ที่ดินเช่า	6	3	10	308	1	70	20	2	0	9	0	0
5.3 ที่ดินลักษณะอื่นๆ	0	3	45	0	0	0	4	2	0	7	0	0